

ZANMGOVORE I PIŠU: Voislav Bulatović, Tanja Lazarević, Milica Maksimović, Katarina Mihajlović, Anđelka Cvijić, Mirjana Stevanović, Branko Vučković, Ljubomir Madžar, Dimitrije Boarov, Vildana Selimbegović, Veseljko Koprivica, Marko Savković, Momčilo Pantelić, Filip Krac, Jovana Čilić, Zoran Andrić, Aleksandar Arsenijević, Miloš Hrnjaz, Neda Todorović...

SRBIJA 250 DIN / CRNA GORA 28 EUR / MAKEDONIJA 100 DEN / BIH 5 KM / HRVATSKA 18 HRK / SLOVENIJA 3 EUR

3

NOVI MAGAZIN

18. | 2024.
BROJ 664

250 din.

**Izborna ponuda
mladima**

**Budućnost
na dugom
čekanju**

**Bojan Aleksov
Balkan kao
sudbina
izbeglica**

**Nevolje na Harvardu
Antisemitizam,
plagijat ili...**

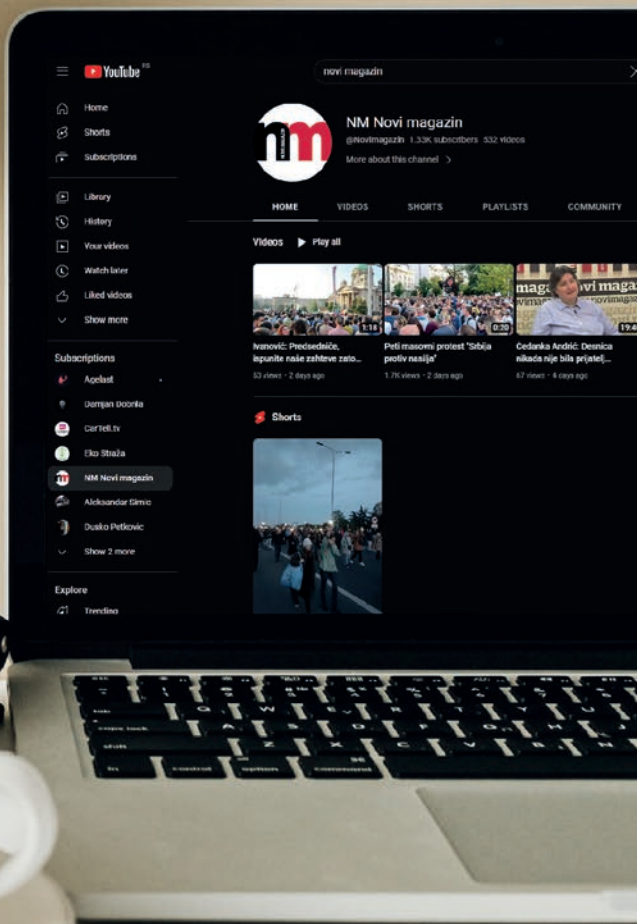
**JUŽNOAFRIČKA REPUBLIKA
PROTIV IZRAELA**

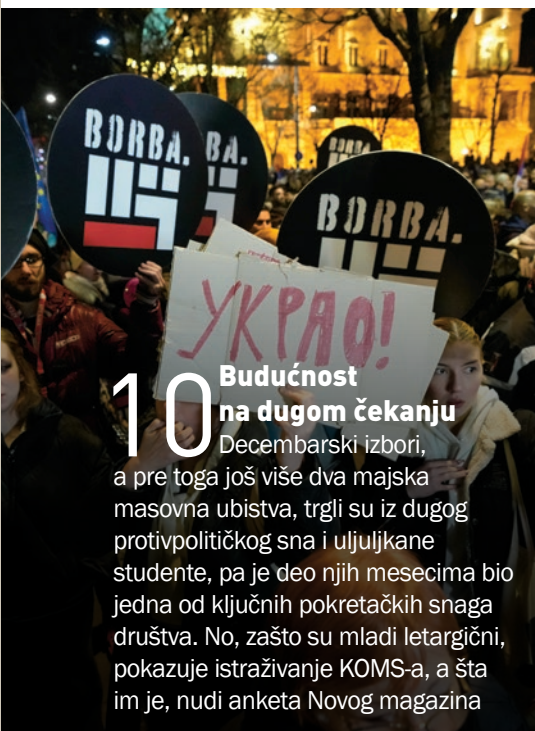
**„INFLACIJA“
GENOCIDA
ILI PRAVDA**

3 NOVI 3 MAGAZIN

PRATITE
NAS

You Tube
KANAL

10 Budućnost na dugom čekanju

Decembarški izbori, a pre toga još više dva majska masovna ubistva, trgli su iz dugog protivpolitičkog sna i uljuljkane studente, pa je deo njih mesecima bio jedna od ključnih pokretačkih snaga društva. No, zašto su mladi letargični, pokazuje istraživanje KOMS-a, a šta im je, nudi anketa Novog magazina

18 Balkan kao sudbina izbeglica

Jugoslavija i druge balkanske zemlje su dugo bile marginalizovane u globalnoj historiografiji i, uopšte, naučnoj produkciji. To se paradoksalno promenilo tek tokom ratova devedesetih kad je, nažalost, Jugoslavija svojim brutalnim raspadom skrenula pažnju na sebe. Studije Holokausta ili jevrejskog egzila su samo reprodukovale postojeću marginalizaciju

46 Gledaoce vodim u nepoznato

Delom inspirisanim čuvenom Andersonovom pričom, ali i estetikom istoimenog filma – Crvene cipelice, koje se prvi put izvodi u inostranstvu u produkciji Baleta Toskane, sagovornik Novog magazina predstaviće se 11. marta u Beogradu

PRILOG

56 „Inflacija“ genocida ili pravda

Verujem da će sud u ovom slučaju odrediti privremene mere, odnosno da neće konstatovati da prima facie nema nadležnost u ovom slučaju. Drugo je, međutim, pitanje kakvog tipa će biti te mere i da li je realno očekivati da sud naredi Izraelu potpuno obustavljanje vojnih operacija, što je svakako jedan od osnovnih ciljeva JAR

SRBIJA

22 Atentat dug šest godina

24 Srbija je velika perionica novca

26 Stelantis i „panda“ protiv kineskog zmaja

28 Zapad između Vučića i opozicije

30 Još jedna pobeda antivakcinaša

REGION

34 Američki sokolovi i domaći jastrebovi

36 Pop sa školskim dnevnikom

38 Ratovi, ekonomija, demokratija

SVET

41 Antisemitizam, plagijat ili...

KULTURA

48 Mikelandelo i posledice

50 Nove umetničke prakse mladih autora

52 U traganju za izvorom svetlosti

53 Besmrtni „vekovnici“

RUBRIKE

- 04 Arena
- 08 Širi ugao
- 62 Ogled

Novi magazin

IZLAZI ČETVRTKOM

IZDAVAČ:

Društvo za novinsko-izdavačku delatnost

"Agenda 2020" d.o.o. Beograd,

Dečanska 8/III

PIB: 106978740, MB: 20717467

Telefon: 060/88 66 513

E-mail: redakcija@novimagazin.rs

Direktorka, glavna i odgovorna urednica:

Nadežda Gaće

Zamenik glavnog i odgovornog

urednika:

Mijat Lakićević

Uređuje:

Urednički kolegijum

Urednice portala:

Iva Gavrilović, Milena Ilić Mirković

Art direktor:

Bojan Radulović

Urednica fotografije:

Marija Kolaković

Marketing:

marketing@novimagazin.rs

Poslovni sekretar:

Dubravka Vasić

Redakcija:

Jelena Aleksić, Ivan Jovanović,

Ivana Pejčić, Đurađ Šimić

Stalni saradnici:

Julijana Mojsilović (svet),

Jelka Jovanović (Politika), Jelena Volić

Helbuš, Ljubiša Jovanović, Gordana

Nonin, Dragan Markovina, Momčilo

Pantelić, Nikola Lazić, Aleksandar

Arsenijević, Zorica Miladinović, Branko

Vučković, Andrej Zarević, Milan

Mišić, Tamara Jorgovanović, Mirjana

Marinković, Mira Popović (Pariz), prof.

Ljubinka Trgovčević, Stefan Surlić,

Svetlana Marojević, Drago Hedl

(Zagreb), Drago Pilsel (Zagreb), Vildana

Selimbegović (Sarajevo), Veseljko

Koprivica (Podgorica), Savo Pejčinovski

(Skoplje), Zoran Andrić (Minhen), Marko

Savković, Damir Grubiša (Rim), Marija

Šajkaš (Njujork), Žozef Lončar, Svetozar

Raković, Dr. Slobodan G. Marković,

Gordana Bekčić, Monika Husar Tokin,

Mirjana Stevanović, Nenad Kovačević

Advokatica redakcije:

Nataša Dragović Raković

Lektor: Lidija Cenić

Pelrom: studio triD, Beograd

Računovodstvo: Slavica Miljanić

Distribucija: Beokolp doo, Beograd

Štampa: Rotografika, Subotica

TK RAČUN: 220-138242-41

ProCredit Bank

Novi
Magazin je
član Saveta
za štampu

U fokusu

U „Trajalu“ poginuo radnik,
četvoro povređeno u eksploziji

U utorak ujutru oko 9 sati u namenskom delu kruševačke fabrike „Trajal“ u eksploziji je poginuo radnik Nikola R. (18), a još četvoro je povređeno. Uzrok eksplozije još nije poznat, a kako je saopšteno iz Korporacije, „i pored preduzetih svih mera zaštite na radu, nažalost, u Pogonu za proizvodnju gorive trake Fabrike eksploziva i pirotehnike i hemije 'Trajal Korporacije' dogodila se eksplozija“.

Kako se navodi u saopštenju, povređeno je petoro radnika, od kojih je jedan podlegao povredama: „Tri radnika su zbrinuta u kruševačkoj Opštoj bolnici i prema rečima lekara, u stabilnom su stanju. Jedna radnica nastaviće lečenje na Vojnomedicinskoj akademiji u Beogradu. Zahvaljujući veoma brzom reakciji Policijske uprave Kruševac, Sektora za vanredne situacije, službe Hitne medicinske pomoći i osoblja Opšte bolnice Kruševac, a pre svega brzom reakcijom dežurnih ekipa i radnika 'Trajal Korporacije', zbrinuti su povređeni i ugašen je požar.“

Kako se navodi dalje u saopštenju, Pogon za proizvodnju gorive trake radio je uz primenu svih bezbednosnih mera i pod nadzorom kamera, tako da će stručne službe istražiti detalje ovog događaja: „Svi radnici 'Trajal Korporacije' izražavaju duboku žalost i tugu povodom ovog tragičnog događaja.“

Saučešće su izjavili i ministri odbrane i policije Miloš Vučević i Bratislav Gašić, najavljujući brzu istragu. 🇷🇸

In memoriam

Preminuo Silvano Bolčić (1942-2024)

Sociolog Silvano Bolčić, prvi labinski gimnazijalac koji je u nastavku školovanja stekao titulu doktora znanosti, preminuo je 14. siječnja u Beogradu, objavio je portal Info Labinština. Rođen je 1942. godine u rudarskoj porodici u Vinežu, u Labinu je pohađao osnovnu školu i gimnaziju. „Kad je 1964. godine proslavljeno prvo desetljeće labinske gimnazije, proglašen je najboljim učenikom svih dotadašnjih generacija gimnazije“, podsetio je portal.

Sociologiju je diplomirao u Beogradu 1964. godine, dve godine kasnije magistrirao, a doktorirao na Univerzitetu u Ljubljani 1974. godine. Stručno i naučno se usavršavao na više uglednih univerziteta u svetu. Nagradu Srpskog sociološkog društva za životno delo „Radomir Lukić“ dobio je 2018. godine, a rodni Labin mu je Nagradu za životno delo dodelio 2020. godine. Autor je više knjiga, naučnih studija i brojnih članaka, od kojih je više desetina objavio u Novom magazinu.

U fokusu interesovanja Silvana Bolčića, kako u Institutu ekonomskih nauka u Beogradu, gde je radio do 1976, tako i na Filozofskom fakultetu u Beogradu, gde je radio do 2007, bile su društvene promene i politička i sociološka ekonomija.

Silvano Bolčić je bio dragoceni saradnik Novog magazina od samog nastanka lista, briljantno analizirajući tokove ekonomije, ali i političke i sociološke efekte reformi i poteza vlasti. Naša redakcija će ga pamtiti kao prijatnog sagovornika i formalno i neformalno, čoveka koji je teške ocene umeo da iznese bez jeda i ostrašćenosti. 🇷🇸

Valjevo najzagađenije u svetu

U ponedjeljak je u Valjevu zabeležena ekstremno visoka koncentracija PM 2,5 čestica pa se grad našao na prvom mestu u svetu po zagađenosti sa 348 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, ispred Delhija u kome je zabeleženo skoro 90 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ manje od Valjeva. Treći najzagađeniji grad u svetu u ponedjeljak je bila Tuzla sa 225 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ a pored Valjeva na listi 10. najzagađenijih gradova sveta, 15. januara našli su se i Novi Pazar (202 $\mu\text{g}/\text{m}^3$), Niš (178 $\mu\text{g}/\text{m}^3$) i Čačak (159 $\mu\text{g}/\text{m}^3$).

O kakvom je vazduhu reč odnosno o kolikom zagađenju možda najbolje svedoči to što se u ponedjeljak po prvi put otkako u Valjevu postoji zvaničan monitoring kvaliteta vazduha, oglašavaju gradske nadležne službe. Javnost je upozorena na prekomernu zagađenost vazduha a izdata su i uputstva i preporuke građanima kako da se ponašaju u danima kakav su upravo ostavili iza sebe.

Valjevski Zavod za javno zdravlje je svojim sugrađanima preporučio da ne izlaze napolje ukoliko ne moraju, da smanje fizičku aktivnost na otvorenom, nose zaštitne maske, obrate posebnu pažnju na osetljivu populaciju, decu i hronične bolesnike i da redovno uzimaju terapiju.

Obezbeđeno lečenje za Maksima

Maksim Milenković (5) iz Niša, jedino dete koje u Srbiji boluje od retke genetske bolesti, dobiće svoj lek koji će mu omogućiti oporavak jer je sakupljeno dovoljno novca za potrebnu terapiju.

Lepu vest je nedavno objavio je Marko Nikolić iz Vranja, master sporta i fizičke kulture, koji je krajem godine pretrčao 1.420 kilometara kroz pustinju Maroka ne bi li pomogao dečaku da sakupi nedostajući novac za lek.

„Maksim dobija svoj lek koji će mu spasiti životi. Narode uspeli smo po drugi put. Novac za lek je sakupljen! Spasili smo još jedan život, posle toga sledi rehabilitacija. Ovim putem želim samo da kažem: Hvala, Balkane moj!

Javili su im iz obe fondacije. Maksimovi roditelji su u kontaktu sa doktorima. Kada Maksim bude primio taj lek posle toga sledi rehabilitacija. Najjači ste!!! Najlepše vesti koje sam mogao da dobiem. Slava Bogu, nema nazad“, kazao je Marko za „Blic“.

Lek koji će Maksimu pomoći u Nemačkoj košta 200.000 evra, ali je porodica preko humanitarnih fondacija uspela da sakupi samo 120.000 evra nakon čega je sve stalo pre godinu dana. Krajem godine u akciju se uključio Marko koji je svojim poduhvatom proširio priču o Maksimu i pozivao ljude da šalju donacije čime je sakupljeno dovoljno novca za lečenje petogodišnjaka iz Niša.

Na mom radaru

Voislav Bulatović je nekadašnji novinar koji i danas povremeno piše javno. Poslednjih godina se bavi marketingom, sve češće političkim, ali i grafičkim dizajnom koji mu je ljubav iz mladih dana. Autor je više publikacija iz različitih oblasti. Rođen je u Skoplju, odrastao u Beogradu, a živi u Hercegovini. Ima ćerku, sina i unuka.

IZMEĐU VELIKOG BRATA

Internet i društvene mreže su jednostavno prostor koji ne možete izbeći ukoliko se bavite komunikacijama. Tačnije, ukoliko to pokušate da učinite ostali ste bez posla. Kada već uđete u taj prostor nesporno je da ćete se suočiti sa brojnim etičkim dilemama koje stoje naspram efikasnosti.

Iza nespornih prednosti koje nam je doneo internet zapravo stoji jedna megastruktura za prikupljanje podataka. Sistem oglašivačkog nadzora, koji je ogromna većina ljudi prihvatila kao način na koji internet funkcioniše, zapravo je suštinski promenio izvornu prirodu interneta i učinio da je trgovina uticajem baziranoj na podacima osnova industrije digitalnog oglašavanja koje čini polovinu globalne potrošnje za reklamiranje. Internet je jednostavno država nadzora. Svi smo pod nadzorom, sve vreme i ti se podaci pohranjuju zauvek. Očuvanje privatnosti je nemoguće, a smišljeno je i bezbroj načina kako da se povežu onlajn i oflajn informacije.

Ovom industrijom, čiji je osnovni cilj prodaja kapaciteta za uticaj na postupke i stavove ljudi, kroz praksu prikupljanja podataka i profilisanje, dominiraju Meta, Gugl i Amazon. Oni funkcionišu na granici monopola

la i suočavaju nas sa činjenicom koju najčešće prenebregava najveći broj korisnika interneta – javne politike su oblikovale njegovu ekonomsku strukturu, internet je razvio privatni sektor, a neoliberalni konsenzus je definisao komercijalni nadzor na internetu kao biznis. Sasvim je onda logično da globalna mreža izmiče regulaciji i poštuje samo logiku tržišta. Priči o etici i moralu tu nema mesta. Tu se može govoriti samo o revoluciji.

NOVA MITOMANIJA

Svako jutro kada uzmem telefon u ruke setim se rečenice Endrua Luisa: „Ako nešto ne plaćate, niste kupac; vi ste proizvod koji se prodaje.“ Činjenica da nikada nije utvrđeno da li je on doista autor ove sentence, govori o novoj mitomaniji koja vlada digitalnom sferom.

IVELIKOG LOPOVA

Veštačka inteligencija je između dva ekstremna korpusa promišljanja. Utopijskog i kataklizmičkog. Između vizije budućnosti blagostanja i izvesnog civilizacijskog kraha. No, u oba ta sistema nevidljiva je činjenica da je veštačka inteligencija pre svega odraz naših kolektivnih dostignuća i besprekornosti pojedinačnih genijalnih

Voislav Bulatović

umova, digitalizovanih, otetih i privatizovanih od strane megakompanija i njihovih vlasnika.

Baš kao što je savremeni internet davno poništio altruističke vizije osnivača i prevazišao domete Orvelovog velikog brata, tako je i veštačka inteligencija zapravo ovaploćenje velikog lopova. Botovi su obučavani na beskrupuloznom kršenju autorskih prava, na otimanju originalnih ideja i ponižavanju kreativnosti. Pritom, ono što se u jednom trenutku činilo civilizacijskim dometima ljudskog znanja i kolektivnih dostignuća, oteto je, digitalizovano i privatizovano od strane šačice silicijumskih mogula.

Ukoliko ovome dodamo činjenicu da je slobodno korišćenje veštačke inteligencije kroz, na primer, Chat GPT bila tek kratka pretkomercijalna faza u kojoj smo opet bili izloženi detaljnom nadzoru i besplatno ustupili neprocenljive rezultate testiranja, očito je da postojeći društveni i ekonomski poređak određuju njen dalji razvoj. Može doneti koristi, ali je nastala kao alat za maksimalizaciju profita i suštinski dalje potenciranje nepravedne raspodele bogatstva.

Možda će to biti samo vidljivi vrh onoga što neki teoretičari nazivaju „kapital u oblaku“.

5 minuta sa...

Tanjom Lazarević

Između septembra 2021, kada je istekla poslednja važeća KS tablica, i decembra 2023, kada su iz saobraćaja na severu Kosova nestale tablice srpskih gradova na Kosovu, odvijala se navodena kriza. Ona je pre svega dirigovana i rukovodena propagandnom mašinerijom – agitprop i spin-kampanjom ili, rečju: desila se dimna zavesa za, prvo, prihvatanje, a potom i sprovođenje Evropskog plana, kaže za Novi magazin glavna urednica uglednog portala KoSsev Tanja Lazarević, komentarišući događanja vezana za registarske tablice koja su kulminirala izlaskom Srba iz kosovskih institucija, a potom i teškim sukobima: „Nažalost, nije bilo samo dima već i krvi i drugih teških posledica. Sigurna sam u to da je sudbina tablica bila dobro poznata Beogradu iako je Beograd, takođe sam sigurna, imao prostora da ishod učini drugačijim.“

Incident u Banjskoj sa četvoro stradalih bio je u mnogo aspekata prekretnica. Iako se glavnoosumnjčeni Milan Radoičić zna, priznao je, istraga stoji u mestu. Kriju li i Beograd i Priština nešto i šta?

Pretpostavljam da kriju i to mnogo toga, što jeste unekoliko i prihvatljivo, s obzirom na to da se radi o vrlo osetljivom bezbednosnom incidentu. U tom aspektu za mene je razumljivo da u istrazi postoji diskrecija. Međutim, Priština, a još manje Beograd ne čine pune napore da se ovaj slučaj rasvetli, bez obzira na to što Priština saopštava da ona ima utvrđenu istragu i poznate činjenice, koje kontinuirano iznosi i u javnost i kroz diplomatske aktivnosti. Priština zastupa stav da je sve poznato, i na to je nedvosmisleno ukazivala od ranih jutarnjih sati 24. septembra. Retko je šta suštinski s te strane Beograd mogao da demantuje. Naprotiv! Beograd, odnosno pojedine srpske strukture, sa druge strane, upadljivo ceo slučaj guraju pod tepih, sa izuzetkom, rekla bih, dirigovane glorifikacije trojice ubijenih Srba, posebno jednog koji je bio vrlo uticajan u grupama navijača. Mnoga pitanja istovremeno ostaju zatrpana, poput: Šta je sa uhapšenima u ovoj akciji, jesu li i oni heroji? Kakvo je objašnjenje za provaljivanje u carsku manastirsku larvu i direktno ugrožavanje manastira, vernika i seljana?

Što se Beograda tiče, ja bih izdvojila dve ključne poruke u vezi sa Banjskom: Predsednik je odrekao odgovornost od događaja,

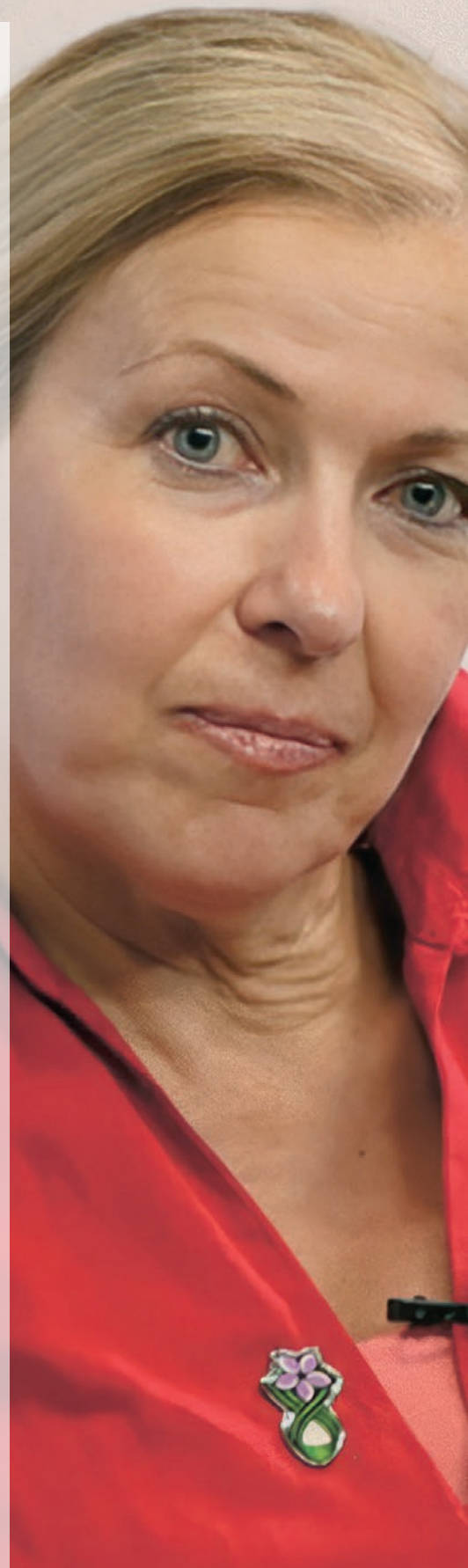
saopštivši prvi da se radi o Srbima sa Severa, i druga – komandant paravojne, nezakonite grupe na teritoriji koja je u ustavnom uređenju Srbije slobodno deluje, štaviše, jedna je od najuticajnijih ličnosti bliskih vlasti; i opet štaviše, nije samo posledica akcije – najmanje četiri izgubljena života – već teške posledice po bezbednost i budućnost Srba na Kosovu, imidž Srba i Srbije, odnosno, direktno ugroženi legalni i legitimni interesi i Srbije i Srba na Kosovu.

Važno je naglasiti i sledeće: tri meseca kasnije, baš kao i samog 24. septembra, i pored dokaza koje Priština iznosi mnogo je nepoznanica i nelogičnosti. Šta je bio stvarni cilj ulaska ove grupe? Šta se događalo od trenutka ubistva policijskog narednika do prvih likvidacija pripadnika ove naoružane grupe? Kakva je bila uloga KFOR-a, EULEX-a i drugih međunarodnih aktera? Kada je lagerovano oružje koje je kosovska policija zaplenila? Kako je moguće da vojno oružje i oprema, vrednosti pet miliona evra, promakne NATO-u, kao i Vojsci Srbije? Kako je ova grupa došla do Banjske i kako se vratila? Zašto je tolerisan prethodni dolazak uniformisane grupe na Sever? Koliko je stvarnih žrtava? Koliko je ranjenih? Gde su oni zbrinuti? U kojoj je meri ovaj slučaj autentičan odgovor Srba sa Severa, kako je mesecima unazad upozoravano i kako je prvobitno predsednik predstavio? U kojoj meri je događaj planiran i navoden, i koja je strana to učinila...

Čini se da je posle Banjske, a i tablica, opala snaga Srpske liste. Da li je na severu došlo do političkog pregrupisanja među Srbima, kolika je snaga SL, a kolika opozicije?

Srbi na Kosovu su politički obezglavljeni. Srpska lista nije zastupala interese srpskog naroda na Kosovu niti je ikada proaktivno delovala u tom pravcu. Ona je ugled gradila isključivo na polugama moći – kao grupa koju podržavaju vlasti u Srbiji, ali dobar niz godina i međunarodne i kosovske strukture, uz mehanizme straha, prisile i nasilja. Srpska lista danas nema ugled, osetno joj je i opala moć, no njen uticaj će postojati sve dok je podržava zvanični Beograd. Od njega zavisi dalja sudbina Srpske liste – da li će je prefarbati, zameniti, zaigrati na druge igrače.

Na drugoj strani pomaljuju se pojedinci i inicijative koje se registruju kao stranke, koje polako zauzimaju politički prostor kojim je

doskoro suvereno vladala Srpska. Sve je to još blago vidljiva prelazna faza usred teškog procesa koji i dalje traje – odstranjenih Srba iz kosovskih institucija. Od trenutka izlaska Srba iz kosovskih institucija, na brisanom prostoru za kosovsku vladu otvorio se poligon za bezbednosnu, administrativnu i institucionalnu ofanzivu, i ta se operacija praktično odvija kao da je, kako meni deluje, vojno-taktički plan.

Konačno, iako ih nema, ali kakve god stranke ili političari da postoje unutar srpskog korpusa na Kosovu, oni interese naroda mogu da zastupaju samo ukoliko nisu opozicija Srbiji kao matici, a takvih, uglavnom nikad nije bilo. Nažalost, kosovske vlasti jedinog srpskog foto-robotu mogu da prihvate ukoliko bi se on sa makar podjednakim gađenjem i mržnjom odnosio prema Srbiji i Beogradu, tražio bi oproštaj za „počinjen genocid, ukradene crkve i krivotvorenu istoriju“.

Kakav je život na severu, šta se stvarno dešava s ljudima?

Dešava se tihi odlazak. Uvek ga je bilo, ali je sada znatno vidljiviji. Iako izostaju zvanične brojke niti je do njih moguće doći, ono što u svakodnevicu zapažamo deluje demotivisjuće, čak zastrašujuće. Iz odeljenja moje 12-godišnje sestričine otišla su preko leta četiri deteta, poznajem sugrađane koji idu na mesečnoj osnovi, u lokalnom sportskom klubu je od oktobra do januara otišlo 11 mališana, stranice za oglase su prepune stanova koji se prodaju. Militarizacija Severa je uzela danak. Ljudima su se smučile duge cevi, vreće s peskom, jezik koji ne razumeju, neprijateljski pogledi, diskriminacija. Teška propaganda sa jedne i druge strane koja ih guta, čak i kada makar jednoj veruju.

Kosovska vlast je prvo zaokružila teritorijalnu i bezbednosnu kontrolu, sada sprovodi institucionalnu i administrativnu. Sve se odvija otuđeno od većinske zajednice na Severu, čiji pripadnici postaju tuđinci na sopstvenoj zemlji

u svojim gradovima. Ako bih rekla da su prepušteni sebi, slagala bih jer su debelo eksploatisana moneta za potkusurivanje, zapravo preciznije, u poslednjoj fazi sređivanja kosovskog pitanja suštinski su doživljeni kao neželjen balast, i to za sve strane.

Ljudi su uplašeni, ljuti, dezorientisani, neraspoloženi, poniženi. Godinama su funkcionalno direktno podređeni vladajućim strukturama u hijerarhiji moći do mere da su se gotovo dobrovoljno odrekli svoje kritičke svesti, ličnog integriteta i sloboda. Situacija se u tom smislu ne razlikuje od bilo kog drugog grada u Srbiji, naročito onih u unutrašnjosti, s tim što Srbi na Kosovu žive u mnogo težim i izazovnijim okolnostima. Od onih koji su ostali i svoj život osmislili u getima i prema kojima su se centri uglavnom odnosili mačehinski, ne može se očekivati da razviju svoj pun građanski potencijal.

Posebno osetljivo pitanje su Srbi na jugu, o kojima se ne govori, koji su gurnuti u stranu da se sami snalaze, da pate, da utišaju svoj glas u državi koju nisu hteli i u kojoj se suštinski ne osećaju slobodno. Oni brzinom svetlosti mogu da postanu plen u bilo kakvom većem nasilju ili sukobu, i oni su toga svesni. Mnogi od njih su zaboravljeni za sve.

Razgovaramo uoči šeste godišnjice ubistva Olivera Ivanovića. Vode se dve istrage bez rezultata. Da li je to slučajno?

Naravno da nije slučajno niti je za očekivati da u ovakvom rasporu rešavanja kosovskog pitanja bude jedna istraga. Šest godina kasnije ne verujem u zvaničan epilog, nakon čega se neće razvijati teorije zavere. Ono što se desilo pre ubistva, sam čin i sve nakon toga staje samo u dve reči: politički atentat. U takvim činovima epilog izostane i decenijama nakon toga. Ja ipak verujem u zadovoljenje pravde, odnosno ravnotežu. Čovekov život od 70-ak godina minorna je čestica u univerzalnoj energiji, prirodi, Bogu, kako god to neko nazivao. **✎** J. J.

Nothing Hill

**Piše: Mijat Lakićević,
zamenik glavnog urednika**

Ne, nije reč o romantičnoj komediji (*Notting Hill*) sa Džulijom Roberts i Hjuom Grantom u glavnim ulogama, koja već četvrt veka „pleni“ pažnju gledalaca širom sveta. A ko je pre pola stoleća gledao beogradski TV Bukvar s nezaboravnim Kikom Bibić (tj. Mirom Stupicom), taj zna koliko i samo jedno slovo može čoveku da zagorča život. Elem, „gornjim naslovom“ hoće se reći da ništa ne treba uzimati zdravo za gotovo kada je o diplomatama i diplomatiji reč, pa tako ni izjave trenutnog ambasadora Sjedinjenih Država u Srbiji. Njihov posao zahteva da (bar ponekad) govore ono što ne misle i rade ono što ne govore. Sudbina Slobodana Miloševića, koji se šetao od „balkanskog kasapina“ do „garanta mira“ i nazad, da bi na kraju tu i ostao, najbolja je akademija za mlade i osta(re)le lidere. S obzirom na to, i Hilova poseta Vučićevom tajkunu Ivanu Bošnjaku, suvlasniku ozloglašenog Milenijum tima, verovatno je više *business* nego *pleasure*, pokušaj da se postave temelji za neke buduće mostove, kad bude trebalo prelaziti sa jedne na drugu obalu.

Sa druge strane, kao i u svakom zlu, i u ovom ima nešto dobro. Recimo, eto i dobrog razloga da se Vučiću, kad počne da govori o „američkim medijima“, odgovori da je i on – s obzirom na „lajkove“ koje dobija i od koga ih dobija – „američki predsednik“.

Sve u svemu, kako je govorio Zoran Đinđić, međunarodna zajednica je kao klima – možeš samo da joj se prilagodiš. Odnosno, drugim rečima, „ako ne možeš da rešiš problem sadašnjim stavom i pristupom, onda promeni stav i pristup.“

Problem ne možeš da promeniš. Možeš da menjaš samo svoj stav prema njemu“. Ali, dodavao je Đinđić, „to nije popularno u Srbiji“.

„Čak šta više“, čini se, naročito u opoziciji. I među njoj naklonjenim analitičarima. Neretko, u svakom slučaju češće nego što bi trebalo, sa te strane političkog spektra dolaze glasovi koji (kao da) slede „Kalimero politiku“, tj. ksenofobičnu i izolacionističku retoriku aktuelne vlasti. Tako je, primera radi, Siniša Mali nedavno (7. 1. 2024) rekao: „Kome se isplati stabilna, nezavisna i sigurna Srbija... Kome je u interesu da Srbija bude lider u regionu i da vodi nezavisnu, stabilnu politiku? Nikome.“

Ako je zbilja tako – a nije valjda da nas visoki državni dužnosnik i istaknuti funkcioner vladajuće partije obmanjuje, odn. ne govori istinu – moglo bi se zaključiti da je i ovaj Expo, čiju su nam organizaciju 2027. dodelili, zapravo podvala i da tako hoće da našu „Srbijicu“ upropaste. Ali, nameće se novo pitanje, zašto smo se mi onda za taj Expo tako „krvavo“ borili i čak četiri puta pobedili mnogo veće i bogatije protivnike, neprijatelje u stvari, kako su čitavu tu epopeju predstavljale naše režimlje kroz svoje medije?

Kad je već pomenut Expo, evo još jedne „pikanterije“. Njegov direktor Dušan Borovčanin dao je ovih dana (15. 1. 2024) intervju. Borovčanin je očigledno savladao sve veštine naprednjačkog *managementa*. I posle tog razgovora, naime, Expo Srbija za Srbe i Srpkinje ostao je „jedna velika tajna“. Ne zna se šta je sve njime obuhvaćeno, ni šta će se graditi, ni koliko će to da košta, niti kako će i odakle da bude finansirano.

Ali i šta će mu, narodu, da zna. Ima ko zna – i ko je rušio u Savamali, i zašto je pao helikopter, i šta je na dva minuta snimka sa doljevačke rampe, i kako se desila Banjska. Olivera Ivanovića da i ne pominjemo.

U poređenju s tim, tj. njim, sve drugo je ništa. **✎**

Sila prirode

Pogled iz vazduha na polje lave sa glavnim aktivnim otvorom na Islandu. Grad Grindavik se vidi u pozadini. Predsednik Islanda kaže da zemlja vodi borbu s „velikim silama prirode“ nakon što je rastopljena lava iz vulkana progutala nekoliko kuća u evakuisanom gradu Grindavik. (AP Photo/Marco Di Marco)

Mladi su naša budućnost, sve za decu... To su višedecenijska obećanja, akti-

viraju se posebno u predizborno vreme, ali retko su praćena stvarnim planovima, a još ređe se ta obećanja sprovedu. Istraživači kažu da je neizvesnost koja se nudi mladima ključni razlog za njihov odlazak iz Srbije, ali i za apatiju, posebno političku. Istina, decembarski izbori, a pre toga dva majska masovna ubistva, trgli su iz dugog sna uljuljkane studente i deo njih je mesecima bio jedna od ključnih pokretačkih snaga društva.

Nedovoljno masovno, ali istrajno. Za njih aktivne, ali još više one koji čute ili bez ikakvih ambicija gledaju svet oko sebe zatvoreni u svoj mikrokosmos, povremeno se prave istraživanja, u čemu prednjači Krovna organizacija mladih Srbije (KOMS). Na osnovu najnovijeg istraživanja KOMS-a, Novi magazin je uoči decembarskih izbora locirao neke od najvećih problema kojima su pogođeni mladi u Srbiji i pitao deo vodećih stranaka koje su se kandidovale na izborima 17. decembra na koji način bi te probleme rešili.

Valja u ovom uvodu reći još da na upit nisu odgovorile liste oko SNS „Aleksandar Vučić – Srbija ne sme da stane“ i SPS „Ivica Dačić – premijer Srbije“ premda su baš one više od decenije na kormilu Srbije, mračne i oblačne finansijama i društvenim kretanjima, pa i sudbinom mladih.

Na osnovu istraživanja KOMS-a, visoke cene stanarina, problemi sa zapošljavanjem, iseljenje iz zemlje, kvalitet života u ruralnim područjima, digitalno nasilje neki su od problema s kojima se suočava veliki broj mladih u Srbiji starosti od 15 do 30 godina.

Redakcija Novog magazina je na osnovu toga sačinila upitnik za izborne takmace. U nastavku teksta dajemo odgovore koji donekle mogu predstaviti po segmentima ponuđene politike i rešenja. Da ne bismo zamaglili probleme, izabrali smo odgovore koji su se činili najkompletnijim.

Budućnost n

Decembarski izbori, a pre toga još više dva majska masovna ubistva, trgli su iz dugog protivpolitičkog sna i uljuljkane studente, pa je deo njih mesecima bio jedna od ključnih pokretačkih snaga društva. No, zašto su mladi letargični, pokazuje istraživanje KOMS-a, a šta im je, nudi anketa *Novog magazina*

Pišu: **Milica Maksimović i Katarina Mihajlović**

STANDARD I ODLAZAK: Istraživanje koje je sprovedla Krovna organizacija mladih navodi da bi se 49,2 odsto mladih ispitanika odselilo iz Srbije. Još porazniji je podatak da čak 89 odsto mladih ne otpisuje mogućnost da napusti Srbiju!

Razlozi za to odnose se najviše na viši standard života, dostojanstveniji i život sa više sloboda. Pitali smo stranke/koalicije na koji način bi rešile problem odlaska mladih.

Predsednik Omladine Novog DSS-a Stefan Seratlić odgovara: „Navedeni problemi su veoma re-

Problemi i vrednosti

Mladi u velikom procentu, 44,6 odsto, kao jedan od najvećih problema vide sopstveni mali uticaj na procese donošenja odluka.

Vrednosti s kojima se mladi najviše identifikuju jesu korupcija i nedovoljna borba protiv nje, i zaštita životne sredine.

Mladi se najviše informišu putem društvenih mreža, odnosno korišćenjem mobilnih telefona. Upravo iz ovih razloga KOMS je ukazivala na značaj svih političkih aktera u obraćanju mladima tokom predizborne kampanje.

alni, a brojke zabrinjavajuće. Iako je citirano istraživanje obuhvatio samo mlade, ti problemi su univerzalni i građani Srbije svih starosnih dobi se svakodnevno suočavaju s njima. Iz tih razloga ne čudi što veliki broj mladih želi da napusti domovinu. Srpska koalicija NADA namerava da podigne životni standard svih građana, pa samim tim i omladine, ulaganjem u domaću privredu, subvencionisanjem domaćih privrednih društava i preduzetnika, usmeravanjem resursa na izvoz, kao i osnivanjem državne razvojne banke. Što se tiče dostojanstvenijeg života i sloboda, planiramo da vratimo odgovornost u politički život izmenom izbornog sistema u većinski, te će na taj način građani glasati za svoje predstavnike

a dugom čekanju

FOTO: AP

po imenu i prezimenu, a ti predstavnici će svoj mandat dugovati narodu, a ne političkoj stranci, što će dovesti do daleko ozbiljnije političke klime.“

POSAO BEZ UGOVORA: Podaci iz istraživanja pokazuju da skoro petina (18 odsto) mladih radi bez ugovora. Takođe, veruju da je za zapošljavanje najvažnije da imaju lična i porodična poznanstva i aktivizam u političkoj stranci. Pitali smo i na koji bi način pristupili ovim problemima i kako povratiti poverenje mladih.

Predsednik Omladine Dveri Blagoje Grković ovde predlaže nekoliko konkretnih rešenja.

„Prvo, adresiramo pitanje neplaćenih radnih praksi. Veoma je zabrinjavajuće da tri četvrtine

mladih u Srbiji nije dobilo nikakvu novčanu naknadu za praktičan rad koji su obavljali. Smatramo da radne prakse moraju biti regulisane zakonom koji će garantovati da će mladi biti adekvatno plaćeni za svoj praktični rad.

Drugo, borimo se za transparentnije i pravednije zapošljavanje mladih u državnoj i pokrajinskoj upravi, lokalnoj samoupravi i javnim preduzećima. Ovo bi se postiglo kroz javne konkurse, pri čemu se neće zahtevati uclanjenje u vladajuću stranku kao uslov za zaposlenje, što je sada slučaj. Treće, nudimo podršku mladima koji žele da pokrenu sopstveni biznis. Ovo obuhvata obezbeđivanje početnog kapitala, povoljnih kredita i poreskih olakšica, što će im pomoći da se postanu sami svoje

**SPREMNI
DA UTIČU:**
Studentski
protesti

gazde. Verujemo da će ove mere doprineti kreiranju povoljnijeg poslovnog okruženja za mlade i pomoći im da iskoriste svoj potencijal na najbolji mogući način“, kaže Grković.

NEUSKLADENOST: Više od tri petine, 63,9 odsto mladih ne radi na poziciji za koju su se školovali. Problem je i u nedostatku usklađenosti obrazovanja i potreba tržišta rada, pa smo uputili pitanje o tome kako bi po programu njihove stranke/koalicije pristupili rešavanju ovog problema. Član koalicije Srbija protiv nasilja Đorđe Pavićević, profesor na Fakultetu političkih nauka, objašnjava kako program te koalicije može sistemski rešiti ovaj problem.

„Ovde se ne radi samo o neusklađenosti obrazovanja i tržišta rada jer bi u tom slučaju neki univerziteti, koji diplome dele šakom i kapom bili i najbolji, a znamo da to nisu. U javnoj upravi, javnim preduzećima, pa čak i na ministarskim pozicijama sede ljudi sa brzo stečenim diplomama u sumnjivim ustanovama. Problem je pre svega politički jer umesto onih koji su se školovali, rade neki drugi koji su sticali diplome brzo, naknadno i neregularno. Druga važna stvar jeste da formalno obrazovanje gubi na značaju u odnosu na neke neregularne puteve do uspeha u životu. Potrebne su sistemske promene u oba smera i u sistemu obrazovanja, ali i u načinu na koji država investira u tržište rada, gde se ulaže u otvaranje radnih mesta koja ne zahtevaju visok stepen obrazovanja ili favorizuju samo neka zanimanja“, kaže Pavićević.

SELO U ZAPEČKU: Mladi iz ruralnih područja ocenjuju kvalitet i mogućnosti života na selu prosečnom ocenom 2,30 od pet, po pitanju infrastrukture (2), kvalitetu obrazovanja (2,15), uslovi stanovanja (2,37), pokrivenosti internetom i telekomunikacijama

FOTO: BETA

**BEZ ELEMENTARNIH USLOVA
ZA ŽIVOT: Mladi na selu**

(2,56), kvalitetom poslova koji im se nude (2,13) i da li planiraju da se presele u grad (2,63). Pitali smo kako poboljšati kvalitet života u ruralnim područjima.

Predsednik Mladih Narodne stranke Aleksandar Ljubomirović kaže: „Opštepoznata činjenica je da mladi u ruralnom području i seoskim sredinama nemaju adekvatne i pristojne uslove za normalan obrazovni razvoj, pogotovo jer mnoge takve sredine nemaju seoske biblioteke, domove kulture, grejanje i toalet u školama, putne infrastrukture i organizovani prevoz za mlade do škola, fiskulturne sale i mnoge druge elementarne stvari koje bi morale da se podrazumevaju u svakom razvijenom društvu. Ima, nažalost, mnogo primera poput Medicinske škole u Leskovcu kojoj nedostaje grejanje ili Osnovne škole u Babinom Mostu na Kosovu i Metohiji kojoj državni vrh nije obezbedilo materijal za renoviranje toaleta. Za Narodnu stranku je obrazovanje nadolazećih generacija od ključnog značaja i mlade iz ruralnih i seoskih mesta i te kako imamo na radaru, pogotovo jer smatramo da je u njima ključ uspeha za razvoj tih sredina. Obrazovanje budućih naraštaja je elementarno i osnovno pravo svih, te našim najmladima moraju da budu obezbeđena sva sredstva koja olakšavaju pristup kvalitetnom obrazovanju. Pritom, Narodna stranka se zalaže za besplatne udžbenike za osnovno školstvo za

NASILJE SVUDA: OŠ „Vladislav Ribnikar“

svu decu na celoj teritoriji Republike Srbije, ne samo u Beogradu, što bi poprilično olakšalo mogućnost obrazovanja porodicama iz manje razvijenih mesta.“

Pitali smo i kako bi povećali životni standard jer istraživanje pokazuje da većina mladih želi da ode sa sela, ali i oni koji žive u gradovima prirodno žele da se osamostale. Niske plate i visoke kirije/cene kvadrata su im ozbiljna prepreka na tom putu i za osnivanje porodice. Jedan od nosilaca izborne liste Srbija na zapadu Zoran Vuletić kaže: „Nama novac curi na stadione, preplaćenu infrastruk-

туру, lopovluk, razne nepotrebne usluge, Telekom, trafo-stanice u Jovanjici. Mladima je potrebno efikasnije obrazovanje kako bi što ranije mogli da se zaposle i, naravno, treba ulagati u stanove i kredite za mlade. Preusmeravanjem novca sa Vučićevih zadužbina i iz privatnih džepova SNS tajkuna svi ovi problemi lako mogu da se reše.“

Đorđe Pavićević nudi rešenje: „Trenutno dve trećine mladih od 18-34 godine živi s roditeljima i nemaju mogućnosti da se osamostale, pre svega zbog problema stanovanja. Zeleno-levi front ima program priuštivog stanovanja koji podrazumeva niz mera, između ostalog obnavljanje i stavljanje u upotrebu javnog stambenog fonda i prenamenu neiskorišćenih prostora, ukidanje poreza na dom i veće poreze na nekretnine koje se ne koriste za stanovanje. Osim toga, u Skupštini smo predložili zakon za ograničavanje cena stanarina, što bi iznajmljivanje stanova učinilo priuštivim, što je posebno važno za veće univerzitetske centre.“

NASILJE: Svi mladi ispitanici KOMS-ovog istraživanja odgovorili su potvrdno na pitanje: Da li su ikada svedočili nekom od oblika nasilja? Bezmalopoloвина, 49 odsto ispitanika je pretrpelo fizičko nasilje, što je deset odsto više od prethodne godine. Ovo dokazuje porast nasilja u našem društvu.

Koliko su se puta obratili mladima

Krovna organizacija mladih Srbije – KOMS sprovela je monitoring izborne kampanje – Mladi u kampanji 2023.

- Izborna lista Aleksandar Vučić – Srbija ne sme da stane se mladima tokom kampanje obratila 34 puta.
- Izborna lista Ivica Dačić – Premijer Srbije komunicirala je o mladima ukupno devet puta.
- Koalicija Nacionalno okupljanje – Dveri i Zavetnici komunicirala je 10 puta sa mladima tokom kampanje.
- Izborna lista Nada za Srbiju Novi DSS i POKS obratila se mladima tri puta u toku kampanje.
- Izborna lista Srbija protiv nasilja je 22 puta komunicirala o pitanjima mladih.
- Izborna lista Narodna stranka – Siguran izbor – Ozbiljni ljudi obratila se mladima ukupno šest puta.
- Izborna lista Srbija na Zapadu – Da se struka pita obratila se mladima tri puta tokom izborne kampanje.

Zanimalo nas je koji su im planovi po pitanju poboljšanja sigurnosti u našem društvu.

Predsednik Omladine Novog DSS-a Stefan Seratlić je ukazao na uzroke i potencijalna rešenja ovog problema: „Primarno se uči po modelu. Nasilje je, na našu veliku žalost, dominantni manir javnog diskursa, svesrdno promovisan putem režimskih medija. Nasilje na televiziji, u Narodnoj skupštini, u studiju, na ulici uvek preta da se preseli u školske klupe i porodične domove. Vremenom se to nasilje relativizuje, da bi na kraju postalo normalno i prihvatljivo, i samim tim polazna tačka interakcije među ljudima. Ono postaje normalno ne samo za one koji ga primenjuju već i za one koji odlučuju o njihovom sankcionisanju. Ovo moralno i duhovno posrnuće moguće je preokrenuti samo podizanjem nivoa kulture u javnoj sferi, što podrazumeva ozbiljniju kontrolu elektronskih medija kroz REM, a za određene programe to znači ukidanje.“

Mladi smatraju da su mediji zbog neetičkog izveštavanja u slučajevima masovnih ubistava u OŠ „Vladislav Ribnikar“ i selima Dubona i Malo Orašje kod Mladonovca bili učesnici u sajber nasilju.

Pojedini mladi svedoče da su bili žrtve sajber nasilja, ali da nisu znali kome to da prijave, a oni koji su prijavljivali navode da nisu dobili odgovor institucija. Poznat je i slučaj jutjuberke Kristine Kike

Đukić, koja se ubila nakon što je dugo bila izložena sajber maltretiranju. Pitali smo imaju li u vidu ovaj oblik nasilja i kako bi rešili ovaj problem.

„Poslanička grupa Srpski pokret Dveri – Patriotski blok je u decembru prošle godine predložila posebne mere Vladi Republike Srbije za prevenciju nasilja u našem društvu, dakle šest meseci pre tragedije koja nas je sve zadesila. Odabili su da takvu jednu inicijativu uopšte uzmu u razmatranje. Pre sedam godina tražili smo zabranu

DIPLOMA BEZ IZGLEDA: Školovanje nasuprot poslu

rijaliti-programa koji promovišu nasilje, nemoral i prostakluk. Dok god budemo tolerisali nasilje u medijima, filmovima, video-igricama kojima mladi mogu da pristupe, imaćemo nasilje u javnom prostoru i sajber nasilje. U tom kontekstu se zalažemo za cenzuru sadržaja koji idu ka mladima, koji ih vaspitavaju. Dveri ovom pitanju prilaze i preventivno nastojanjem da kreiraju programe za prevenciju bolesti zavisnosti kod mladih (narkomanija, alkoholizam, kocka, zavisnost od gejminga i društvenih mreža, gojaznost itd.), koje mogu biti jedan od uzročnika takvog nasilničkog ponašanja na društvenim mrežama“, navode iz Dveri.

SVI SI ISTI: Za kraj ovog pregleda koji ne pledira da bude „sudbinski“, dajemo i deo istraživanja KOMS-a o odnosu mladih prema politici, strankama i političarima.

Dobar deo, 41,4 odsto mladih smatra da su svi političari isti i da ne rade u javnom interesu.

Da trenutno nema za koga da glasa, smatra 29,6 odsto. Čak 81,6 odsto mladih ne veruje nijednom političaru, a poverenje u političke partije na skali od 1 do 5, mladi ocenjuju u proseku sa 1,36.

Da li je političkim akterima i strankama, podjednako vlasti i opoziciji, potrebno još neko uputstvo ne za buduće kampanje nego za politiku prema mladima. Ako žele da mladi ne odđu! **3**

Liste

Redakcija Novog magazina je, na osnovu istraživanja KOMS-a definisala upitnik koji je poslala izbornim listama: Aleksandar Vučić – Srbija ne sme da stane; Ivica Dačić – premijer Srbije; Milica Đurđević Stamenkovski – Boško Obradović – Nacionalno okupljanje – Državotvorna snaga – Srpska stranka Zavetnici – Srpski pokret Dveri; Dr. Miloš Jovanović – Nada za Srbiju – Nacionalno demokratska alternativa – Nova demokratska stranka Srbije (Novi DSS) – Pokret obnove Kraljevine Srbije (POKS) – Vojislav Mihailović; Srbija protiv nasilja – Miroslav Miki Aleksić – Marinika Tepić (Stranka slobode i pravde, Narodni pokret Srbije, Zeleno-levi front, Ne davimo Beograd, Ekološki ustanak – Čuta, Demokratska stranka, Pokret slobodnih građana, Srbija centar, Zajedno, Pokret za preokret, Udruženi sindikati Srbije „sloga“, Novo lice Srbije); Narodna stranka – Siguran izbor, ozbiljni ljudi – Vuk Jeremić, Dr Sanda Rašković Ivić, Siniša Kovačević, Vladimir Gajić, Marina Lipovac Tanasković; Srbija na zapadu – Zoran Vuletić – Nemanja Milošević – Da se struka pita – Vladimir Kovačević. Dve vladajuće liste nisu odgovorile.

Tačka gde joj nije mesto

Miodrag Jovanović, profesor Pravnog fakulteta

Veliki broj građana se odazvao pozivu ProGlasa da nam dostavi foto i video materijal koji dokazuje izborne nepravilnosti. Mi ćemo taj materijal nakon obrade predati Ustavnom sudu zajedno sa zahtevom za poništavanje rezultata izbora.

Raša Nedeljkov, programski direktor organizacije Crta

Na izborima u decembru prošle godine prvi put je identifikovana i dokazana migracija birača, odnosno sistematsko premeštanje birača kako bi se promenila prava volja birača na lokalnim izborima. Srbiju ubuduće, ako se ništa ne bude promenilo u biračkom spisku, očekuje nova farsa, a ne novi izbori.

Tanasije Marinković, profesor ustavnog prava na Pravnom fakultetu

Izbori su kvazidemokratski plašt koji treba da prikrije autoritarizam Aleksandra Vučića i njegove kamarile. Većina u Republičkoj (RIK) i Gradskoj izbornoj komisiji (GIK) izašla je izvan prava. One se ponašaju uličarski, a prebacuju ljudima da postupaju vaninstitucionalno zato što opravdano demonstriraju na ulicama jer je to jedino što im je ostalo.

Aleksandra Moreti, izvestiteljka EP za Srbiju

Srbija ne može da pravi novu Vladu, s obzirom na to da postoje tolike sumnje u izborni proces i nepravilnosti. Tu istragu ne traži samo opozicija u Srbiji već i predstavnici evropskih institucija, uključujući i moju političku grupu, koja jasno podržava ljude u Srbiji koji traže pravdu, demokratiju i evropsku budućnost.

Republička izborna komisija proglasila je konačne rezultate parlamentarnih izbora održanih 17. decembra 2023, a to su učinile i Pokrajinska, gradske i opštinske komisije. Za njih je stavljena tačka, koju su potcrtali odbijanjem svih prigovora opozicije na dokazane izborne neregularnosti koje su rezultirale - krađom glasova. Poslednja instanca koja može poništiti izbore je Ustavni sud Srbije, ali teško je da će i ovaj sud protiv izbornog inženjeringa vlasti. „Ustupak“ će biti tek Beograd. Pod kojim uslovima i kada ne zna se, ali ako budu ovakvi, vlast je u pravu - još ubedljivije će krasti.

Vojislav Mihailović, predsednik POKS

Vodeće zemlje EU imaju svoje interese na Balkanu, a najznačajniji je potpuna nezavisnost lažne države Kosovo i odvajanje od Srbije u punom kapacitetu. Zbog toga je režim odmah posle završetka izbora prihvatio registarske tablice tzv. Republike Kosovo i na taj način odobrovoljio evropske zvaničnike da se ne bave previše izbornim neregularnostima u Srbiji.

Bojan Klačar, izvršni direktor CeSID

Ne očekujem neku veliku razliku na ponovljenim izborima u Beogradu. Izvesno je da će postojati tri opozicione liste: Srbija protiv nasilja, NADA i pokret Branimira Nestorovića. Videćemo da li će eventualno SNS i SPS činiti jednu listu. Mislim da će to zavisi od istraživanja javnog mnjenja i odgovora na pitanje da li bi ta zajednička lista dala sinergetski efekat glasova.

Andreas Šider, poslanik Evropskog parlamenta (EP)

Tačno je da su iz Evropske narodne partije bili protiv toga da Evropski parlament raspravlja o izborima u Srbiji, ali na kraju nisu mogli da odole pritisku činjenica. Vladimir Bilčik je na kraju morao da prizna postojanje mnogih nepravilnosti.

Cvjetin Milivojević, analitičar

Iz ugla birača bi idealno bilo da na ponovljenim izborima budu dve ili najviše tri liste. Mislim da bi trebalo, s jedne strane, da imamo listu na kojoj će biti zajedno Srbija protiv nasilja, koalicija NADA, Dveri, Narodna stranka i ostali, i sa druge strane aktuelna vladajuća koalicija SNS-SPS. Treću listu bi mogao činiti pokret Branimira Nestorovića jer ako ne podržava ni jedne ni druge, pokazaće principijelnost i ispuniti očekivanja svojih birača koji nisu glasali ni za vlast ni za proevropsku opoziciju.

Igor Bandović, direktor Beogradskog centra za bezbednosnu politiku

Mislim da za Zapad izbori u Srbiji ipak nisu završeni. Tu će prelomnu reč imati finalni izveštaj OEBS-a. Da li će priznati rezultate ovakve kakvi jesu - verovatno da. Da li će se sprovesti neka vrsta međunarodne istrage i da li će se raditi na tome da se izborni uslovi makar za izbore u junu promene - mislim da će to biti slučaj.

ANA BRNABIĆ
 premijerka

Predsednica Vlade i funkcionerka Srpske napredne stranke Ana Brnabić ustvrdila je da ne postoji mogućnost da se jedan birač nađe dva puta, „a kamoli 10 puta na biračkom spisku“ i ocenila da su „laži“ izjave direktora organizacije CRTA Raše Nedeljkova da je jedna osoba dan pre izbora bila prijavljena na 10 izbornih mesta. Premijerka nije ni pomenula mogućnost da to ispita neko nezavisno stručno telo.

Kovačičko naivno slikarstvo – Dobar glas daleko se čuje

FOTO: BETA

Izložba „Kovačičko naivno slikarstvo – Dobar glas daleko se čuje“ postavljena je prošlog petka u Muzeju Pošte Srbije, u organizaciji Pošte Srbije, Ambasade Slovačke i Fondacija „Babka Kovačica“. Ambasador Slovačke Republike u Srbiji Fedor Rosoha rekao je na otvaranju izložbe da se iz Pariza očekuje potvrda upisivanja naivnog slikarstva Kovačice na Listu nematerijalnih dobara. Podsetio je da je Kovačica iznedrila velika imena naivnog slikarstva koji su svojevrsni ambasadori slovačke umetnosti i kulturnog razvoja.

RTS za reklamiranje 77,8 miliona dinara

Radio-televizija Srbije je prošle godine za oglašavanje potrošila nešto više od 77,8 miliona dinara, od čega 36 miliona na reklamiranje u štampanim i onlajn medijima, a 41,8 miliona za reklamiranje na bilbordima i banderašicama, saopštilo je Nezavisno udruženje novinara Srbije. NUNS je naveo da je nabavka usluge oglašavanja sprovedena putem pregovaračkog postupka bez javnog poziva, te da je RTS tačno znao u kojim medijima želi da se reklamira. Najviše je plaćeno firmi

Mondo INC (izdavač lista Kurir i portala Mondo) koja je dobila 7,2 miliona dinara. Za reklamiranje programa RTS u dnevnom listu Večernje novosti, magazinu TV novosti i na portalu novosti.rs, kompaniji Novosti AD je plaćeno 4,8 miliona dinara, kompaniji Ringijer Srbija (izdavač novina Blic i Blic žena i portala blic.rs, zena.rs i noizz.rs) pripalo je 4,2 miliona dinara, dok je Internet group dobila 3,6 miliona dinara za reklamu RTS na portalu telegraf.rs. Za reklamiranje u izdanjima Color Mediainternational (časopisi Gloria, Story i Hello i portali gloria.rs, story.rs i hellomagazin.rs) RTS je platila tri miliona dinara, koliko je dobila i Politika za oglašavanje u njenim medijima. Firma Alo media system je dobila 2,4 miliona dinara za reklame u listu Alo i na njegovom portalu. Isti iznos je RTS platio i izdavaču Informera, firmi Insajder tim, takođe 2,4 miliona dobila je i Medijska mreža za reklamu u Srpskom telegrafu, dok je za oglašavanje u Nedeljniku plaćeno 1,8 miliona dinara. Indikativno je da na spisku reklamnih partnera RTS-a nema printanih i onlajn medija koji nisu po „ukusu“ vlasti – dnevnika Danas, nedeljnika NIN, Vreme, Novi magazin, novinskih agencija Beta i Fonet...

VIDA OGNJENOVIĆ književnica i rediteljka

„Svako ima pravo na svoj politički stav, ali žao mi je onih koji to rade da bi nešto postigli u svom poslu ili da bi zadržali ono što imaju“, izjavila je Vida Ognjenović povodom prakse da umetnici i zaposleni u ustanovama kulture potpisuju podršku vlasti. Dodala je da umetniku politika ne može pomoći da postane darovitiji i bolji, „ali umetnik svojim angažmanom može pomoći da politika i društvo postanu bolji“.

MAHMUD BUŠATLIJA savetnik za investicije

U ovoj godini nas očekuje susret s realnošću, izjavio je za portal Biznis.rs ekonomista Mahmud Bušatlija. „Budući da jedina mera NBS u obuzdavanju inflacije – rast referentne kamatne stope – ne funkcioniše, a centralna banka i ne pokušava da uvede i neke druge mere koje bi dovele do realne vrednosti dinara, možemo očekivati da u nekom momentu dinar bude devalviran“, smatra on.

Cene hrane i stanovanja gurale inflaciju u 2023.

Potrošačke cene na nivou cele 2023. porasle su prosečno za 12,1 procenata u odnosu na 2022. godinu, podaci su Republičkog zavoda za statistiku. Glavni „motori“ inflacije bila se poskupljenja hrane – 18,5 odsto i stanovanja (kirije, održavanje stanova, komunalije, energenti) – 17,4 odsto. Od prehrambenih proizvoda najviše su povećane cene povrća (27%) i mleko, sir i jaja (25,5%). Proizvodi i usluge u grupi „Restorani i hoteli“ prosečno su u prošloj godini poskupeli za 17,9 procenata, cene grupe „oprema za stan i tekuće održavanje“ su skočile za 15,7 odsto, dok su odeća i obuća prosečno skuplje za devet procenata. Najmanji rast cena zabeležen je u kategoriji „komunikacije“ (poštanske i telefonske usluge) – samo 1,2 odsto.

Tokom prošle godine nisu se menjale cene prevoza železnicom, a neke robe i usluge su čak pojeftinile. Prema podacima RZS, najveće pojeftinjenje od 1,9 odsto zabeleženo je kod opreme za snimanje zvuka i slike, za 1,7 odsto pojeftinila su goriva i maziva za putnička vozila, a prevoz putnika avionom bio je prošle godine jeftiniji za simboličnih 0,2 odsto nego u 2022. godini. 🇷🇸

Orbanov zet kupio 11 elitnih zgrada u Beogradu

Firma Diofa fand menadžment u vlasništvu BDPST grupe mađarskog biznismena Ištvana Tiborca, inače zeta premijera te zemlje Viktora Orbana, kupila je više poslovnih zgrada u Novom Beogradu ukupne površine veće od 122.000 kvadrata, objavio je Danas. List navodi da se radi o 11 objekata premijum klase, u pet poslovnih parkova: Green Heart, FortyOne, Belgrade Business Center, 19 Avenue kao i poslovna zgrada House, te da je to najveća pojedinačna transakcija na tržištu jugoistočne Evrope, mada nije saopšteno koliko je vredna. Izvesno je da je Tiborc kupio unosan biznis na šta ukazuje podatak da su kompanije koje upravljaju tim poslovnim parkovima, koje su sada prešle u vlasništvo zeta mađarskog premijera, prošle godine prihodovale više od 35 miliona evra. Zanimljivo je da je Orbanov zet svojevremeno poslovao i sa kompanijom „Keep Light“ iz Srbije poznatoj po tome što je Gradu Beogradu prodala najskuplju novogodišnju jelku na svetu, vrednu čak 83.000 evra. U javnosti prevladuje mišljenje da je Tiborc (37) bogatstvo stekao ženidbom ćerke Viktora Orbana 1913. godine dok provladini mađarski mediji tvrde da je i pre toga bio uspešan preduzetnik. 🇷🇸

Čadež: Bićemo bolji od evropskih ekonomija

O otežanom avio-saobraćaju i kašnjenju letova na aerodromu „Nikola Tesla“

u štampanim medijima
9-15. januar 2024.

REAL TIME
clipping

Večernje novosti

Informer

Narodne novine, Niš

Domaće kompanije završile su 2023. godinu uspešno uprkos velikim geopolitičkim izazovima, a u 2024. je važno da se ekonomski rast nastavi, jer u naredne tri godine možemo suštinski da promenimo privredu Srbije koja može da postane konkurentnija od brojnih evropskih ekonomija, izjavio je predsednik Privredne komore Srbije Marko Čadež. On je za Radio-televiziju Srbije rekao da srpska privreda beleži značajan rast izvoza usluga, posebno u sferi informaciono-komunikacionih tehnologija i da se polako prelazi iz ekonomije zasnovane na nisko tehnološkoj proizvodnji na ekonomiju baziranu na znanju. „Softver je naš najveći izvozni proizvod, veći od bilo kog poljoprivrednog proizvoda koji izvozimo“. 🇷🇸

„Najveću senku na izbore koji su 17. decembra održani u Srbiji bacio je izborni inženjering.“
Rodoljub Šabić, advokat i član RIK-a

„Nemamo nikakvo poverenje u birački spisak, potreban pritisak javnosti da se uradi analiza.“
Raša Nedeljkov, direktor organizacije CRTA

„Građani ne treba da brinu jer sve funkcioniše i nema pravnog vakuuma do izbora nove vlade.“
Miloš Vučević, predsednik SNS

„Nisam hteo da potpišem spisak za Vučića, nije mi tamo više bilo mesto.“
Nikola Mijailović, bivši direktor Opere NP

„Vlast vodi pogrešnu politiku dovođenjem stranih radnika i zato će biti plaćena visoka cena.“
Zoran Mihajlović, sekretar Saveza samostalnih sindikata

„Domaći radnici nisu protiv stranaca već se žale na niske zarade i partijsko zapošljavanje.“
Čedanka Andrić, predsednica Sindikata „Nezavisnost“

O d mnogo- brojnih tema kojima se historiografija bavi, jednoj pripada posebno mesto, možda baš zbog toga što kroz istoriju nikada nije završena, niti (pre)ispitana i zaokružena. Reč je o fenomenu izbeglištva i izbegličkim sudbinama koje neprevaziđenom tragikom obeležavaju vreme, i teritorije preko kojih im se računaju putevi. I, dok poslednjih godina svedočimo egzodusu izbeglica od Srednjeg istoka do Centralne Evrope, a preko Balkana, jedva da se tek sada, posle bezmalo jednog veka, kompletira drama jevrejskih izbeglica koje su od 1933. godine iz Nacističke Nemačke i tokom Drugog svetskog rata bežale ka slobodi. Mnogi i tada preko Balkana.

Nepravdu zapostavljanja ovog segmenta istorije od nedavno ispravlja dr Bojan Aleksov, vanredni profesor istorije Balkana u Školi za slovenske i istočnoevropske studije Univerzitetskog koledža London, koji je krajem leta prošle godine u prestižnoj ediciji izdavačke kuće Brill objavio knjigu „Jewish Refugees in the Balkans 1933–1945. (Jevrejske izbeglice na Balkanu 1933–1945)“. Delo je krajem decembra predstavljeno u Beogradu, u Jevrejskom kulturnom centru, a o autoru i o knjizi su govorili predsednik Jevrejske opštine Beograd Aron Fuks i istoričari Olga Manojlović Pintar i Milovan Pisarri.

Knjiga Aleksova govori o Balkanu „kao mestu za bekstvo, i utočištu za desetine hiljada nemačkih Jevreja od kojih su mnogi preživeli zahvaljujući gostoprimstvu balkanskih zemalja domaćina.“ Nažalost, antisemitizam je zahvatao i ove zemlje, a pod nemačkom okupacijom, kroz saradnju sa domaćim kolaboracionistima na hiljade jevrejskih izbeglica završilo je u koncentracionim logorima ili gasnim komorama. Delo Jevrejske izbeglice na Balkanu 1933–1945. je od onih retkih koje je neophodno prevesti ne samo na srpski jezik, jer daje jednu novu sistema-

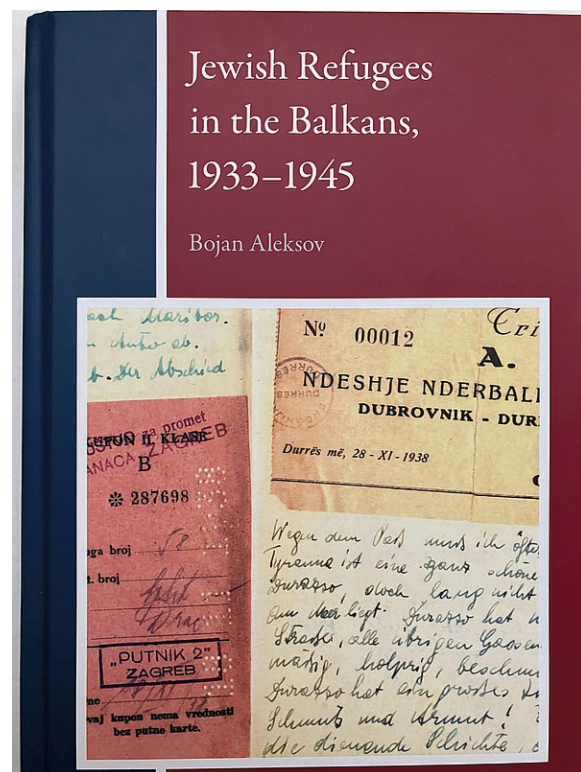
Balkan kao sudbina izbeglica

Jugoslavija i druge balkanske zemlje su dugo bile marginalizovane u globalnoj historiografiji i uopšte, naučnoj produkciji. To se paradoksalno promenilo tek tokom ratova devedesetih kad je, nažalost, Jugoslavija svojim brutalnim raspadom skrenula pažnju na sebe. Studije Holokausta ili jevrejskog egzila su samo reprodukovale postojeću marginalizaciju

Razgovarala: **Andelka Cvijić**

tizovanu perspektivu hiljadama svedočanstava koja dosad nisu razmatrana.

Na pitanje zna li se koliko je Jevreja izbeglo na Balkan, i da li je samo u Jugoslaviju izbeglo više od njih 55.000, Bojan Aleksov u intervjuu za Novi magazin kaže: „Broj od 55.000 Jevreja koji su izbegli u Jugoslaviju naveo je po sećanju u svom izveštaju nakon rata Aleksandar Klajn, sekretar zagrebačke Jevrejske opštine i koordinator za pomoć izbeglicama, što je kasnije prihvaćeno u historiografiji. Nakon višegodišnjeg istraživanja, u svojoj knjizi ukazujem da je ta brojka proizvoljna i da bi samo tim istraživača mogao da dođe do nekog približnog broja. Naime, radi se o nekoliko kategorija izbeglica – jedni su samo u tranzitu, drugi borave u Jugoslaviji ili drugim balkanskim zemljama vrlo kratko, treći ostaju duže ili ih nemačka invazija tu

zatiče. Samo mali broj je u organizovanom transportu ili se obraća jevrejskim organizacijama za pomoć, te o njima imamo konkretne podatke. Ostali, kao što je to najčešće kod izbeglica, beže sami, prelaze granicu ilegalno, sakrivaju se, lažiraju imena i dokumente i tako ostaju van radara državnih i inih struktura, a samim tim i pozitivističke historiografije koja svoja saznanja crpi isključivo iz zvaničnih arhiva.“

Relativna tolerancija na Balkanu trajala je duže nego igde. Gde je antisemitizam bio najjači?

U međuratnom periodu su Rumunija i Poljska smatrane za zemlje sa najizraženijem antisemitizmom. Jugoslavija i donekle Grčka su za tadašnji kontekst i pojmove filosemitske. U Jugoslaviju se Jevreji useljavaju i pre 1933; jedan broj je primljen zajedno sa drugim ruskim izbeglicama nakon Oktobarske revolucije, ali dolaze i iz Poljske i drugih zemalja. Albanija je specifičan slučaj. Kao država u nastajanju i gotovo odsečena od ostatka Evrope, Albanija ima vrlo malu jevrejsku zajednicu koja se uvećava tek nakon 1938, kad su sve ostale države zatvorile svoje granice za

BOJAN ALEKSOV:
Ubijeno je više od 15.000 Jevreja Srbije i Banata ili više od 80 odsto jevrejskog stanovništva

Jevreje, a najviše Jevreja prihvaćite upravo iz Jugoslavije i Grčke nakon progona Jevreja u ovim zemljama od 1941.

Zašto se kao početak Holokausta u Evropi može označiti Kladovo transport jevrejskih izbeglica septembra 1941?

Grupe Jevreja, uglavnom iz Beča i Čehoslovačke, organizovano su se iseljavale u Palestinu 1939. godine, kada su njihovi brodovi zaustavljeni na Dunavu kod Kladova jer su im rumunske vlasti onemogućile tranzit, a zatim se i Dunav zaledio. Njihova agonija je trajala dve godine. Jugoslovenske vlasti su ih u jesen 1940. prebacile u Šabac gde su imali bolje uslove i gde su se toj grupi priključili mnogi Jevreji iz drugih krajeva, koji su bili u Jugoslaviji uglavnom ilegalno, nadajući se da će tako brže uspeti da odu negde sigurnije. Više od 200 dece i mladih je uz pomoć Saveza jevrejskih opština i jugoslovenskih vlasti uspelo da dobije tzv. palestinske sertifikate i jugoslovenske privremene pasoše. Oni su evakuisani vozom preko Soluna, Turske i Sirije za Palestinu nekoliko dana pre nemačke invazije u aprilu 1941. Nekoliko odvažnih mladih poljskih Jevreja pobeglo je tokom Aprilskog rata i spaslo se u Italiji.

Ali više od hiljadu izbeglica je ostalo u Šapcu i oni su tragično završili. Muškarci su streljani u Zasavici početkom oktobra 1941, kao deo odmazde nad stanovništvom Srbije zbog partizanskog otpora. Žene i deca su naterani na marš do Starog Sajmišta u januaru 1942, a potom su oni koji su preživeli ovo mučenje, ugušeni u dušegupkama sa ostalim jevrejskim ženama i decom iz Srbije i Banata. Sudbina izbeglica iz Kladovo transporta tesno je isprepletena sa sudbinom Jevreja Srbije i Banata, kao i većinskog srpskog življa. Pomor Jevreja Srbije i izbeglica počeo je tri meseca pre nego što su nacističke vođe na sastanku na Vanze kod Berlina usvojile strategiju tzv. konačnog uništenja (rešenja), koje danas identifikujemo pojmom Holokaust.

Od avgusta do novembra 1941. u koncentracijskim logorima završena je prva faza genocida Jevreja u Srbiji. Kada je počela druga faza?

Gro Jevreja Srbije, posebno Banata, kao i izbeglica koji su se u Srbiji zatekli, pobijena je do leta 1942. Genocidna politika se nastavlja i nakon toga i usmerena je, pre svega, na preostale Jevreje koji su se krili. To je bi bila ta druga faza. Masovne deportacije i ubistva obновиće se 1944. godine kada se preko Srbije i logora na Starom Sajmištu transportuju i usmrćuju Jevreji sa Kosova, Dalmacije i drugih krajeva, koji su do jeseni 1943. uživali zaštitu fašističke Italije.

Koliko je Jevreja ukupno ubijeno do avgusta 1942. u Srbiji, kada je Srbija bila proglašena za prvu zemlju Judenfrei („slobodnu od Jevreja“) u Evropi?

Ubijeno je više od 15.000 Jevreja Srbije i Banata ili preko 80 odsto jevrejskog stanovništva. Najviše je Jevreja ubijeno u Poljskoj i zapadnim pokrajinama Sovjetskog Saveza, gde ih je i najviše živelo. Paradoksalno je, međutim, da su nakon Poljske procentualno najviše nastradali Jevreji Jugoslavije i Grčke, koje smo malopre uslovno nazvali filosemitskim u predratnom periodu.

To jeste paradoks, s obzirom na to da je veliki broj izbeglica Srbiju smatrao najprijateljskijom zemljom za Jevreje u Evropi?

U Srbiji su, kao i diljem porobljene Evrope, u sprovođenju nacističke politike konačnog rešenja učestvovali lokalne kolaboracionističke vlasti. Često su se i utrkivali u pokazivanju lojalnosti kroz rešavanja tzv. jevrejskog pitanja. S druge strane, paradoksalno je da su neki drugi Hitlerovi saveznici kao Admiral Horti u Mađarskoj, Maršal Antonesku u Rumuniji i Car Boris u Bugarskoj svoju samostalnost dokazivali odbijanjem ili odlaganjem deportacija. Tu samostalnost nisu mogli da ispolje u krajevima koje su zadobili uz

pomoć Hitlera pa su se tako desile i Racija u Južnoj Bačkoj, i deportacija gotovo svih Jevreja iz Pirota, Makedonije i Trakije, okupiranih od strane Bugarske.

Nema zbroja da su Nedićevci vlasti ili ljotićevci igrali važnu ulogu u pronalaženju i deportaciji preostalih Jevreja, kao i lokalne vlasti u ustaškoj Hrvatskoj, gde je Nemačka od 1942. nastojala da preuzme monopol nad jevrejskim pitanjem nakon brutalnog pomora koji su prema Srbima, Jevrejima i Romima preduzele ustaše odmah po stupanju na vlast. Ono što je bitno širom bivše Jugoslavije, a različito od nekih drugih delova Evrope, je da lokalni živalj nigde ne učestvuje u ponižavanju i mučenju Jevreja sa jednim izuzetkom tzv. folksdojčera (podunavskih Švaba) u Banatu i ponegde u Sremu i Slavoniji.

Kako gledate na sadašnju reviziju tog perioda istorije? SANU je čak 1993. u zbornik Sto najznamenitijih Srba uvrstila Milana Nedića i Nikolaja Velimirovića.

Nažalost, revizija istorije Drugog svetskog rata je zahvatila celi stari kontinent. U mnogim istoč-

noevropskim i baltičkim državama je još gore nego kod nas, što naravno ne opravdava naše revizioniste.

Ipak, fašistička Italija je pružala konstantni otpor Nemačkoj na teritorijama koje je okupirala na Balkanu.

Fašističku Italiju ne karakteriše antisemitizam sve do pozne 1938. godine kada usvaja antisemitske zakone kao ustupak moćnoj nemačkoj saveznicu. Sve dotad je Italija paradoksalno omiljena destinacija jevrejskih izbeglica iz Nemačke, ali i studenata iz Poljske i Mađarske gde je kroz numerus clausus Jevrejima onemogućeno studiranje. I nakon uvođenja antisemitskih zakona, oni se u Italiji ne sprovode dosledno kao u Nemačkoj.

Čime objašnjavate da je istorija Holokausta u istoriji Jugoslavije toliko nepoznata?

Sećam se da sam još kao dečak posetio Sarajevo, gde su nas vodili na Vracu, bivšu austrougarsku tvrđavu koja je u socijalističkoj Jugoslaviji postala Spomen-park otpora i borbe Sarajeva protiv fašizma.

Revizija istorije Drugog svetskog rata je zahvatila celi stari kontinent. U mnogim istočnoevropskim i baltičkim državama bilo je još gore nego kod nas, što naravno ne opravdava naše revizioniste

Fenomen ostrva Korčula i Dalmacija

Malo se zna da je i ostrvo Korčula bilo tada oaza sigurnosti u Evropi za Jevreje izbeglice i antifašiste. Čak ni čuvena Korčulanska letnja škola filozofa i sociologa Ive orijentacije, okupljenih oko časopisa Praxis, nije nijedan jedini put to obznanila...

Korčuli posvećujem čitavo poglavlje u svojoj knjizi jer je zaista nesvakidašnji primer. Na Korčuli su komunisti delovali i pre rata, a cionisti imali školu gde su obučavali potencijalne naseljenike u Palestini. Nekoliko nemačkih umetnika, uglavnom Jevreja, takođe je izabralo ostrvsku idilu za novi dom nakon progona kojima su bili izloženi. Zato brojni drugi komunisti i Jevreji odlaze upravo na Korčulu tog proleća i leta 1941, i pre nego italijanske vlasti odluče da na ostrvo zbog prenapučenosti u Splitu pošalju preko hiljadu Jevreja u tzv. slobodnu internaciju. Neki su s Korčule ubrzo otišli u Italiju, kao Oskar Davičo, ali preko sedam stotina Jevreja iz Zagreba, Beograda, Sarajeva, Osijeka i nemačkih izbeglica ostaje do kraja 1943, kada su prebačeni u južnu Italiju. Nastradalo je jedino nekoliko mladih Sarajlija, u odmazdi zbog partizanskih akcija, a mnogi među izbeglicama su se i pridružili partizanima.

Jugoslovenski komunisti Jevreji su bežali u italijansku okupacionu zonu – Split je bio čuveni komunistički bastion poznat kao mala Moskva...

Nakon napada šestog aprila 1941, počela je masovna bežanija ka krajevima Balkana koje su zapele italijanske trupe. Postojalo je to iskustvo i znanje od ranije da Italijani nisu antisemitski raspoloženi. Preko deset hiljada jugoslovenskih i izbeglih Jevreja našlo je spas u Dalmaciji, a mnogi su se preko Dalmacije dokopali i Italije. Strani Jevreji su među prvima koji beže jer ih za Beograd, Zagreb, Sarajevo ništa ne veže. Domaćim Jevrejima je mnogo teže. Neki beže tek na jesen 1941, jer tad počinju masovne likvidacije, ali tada su putevi za Dalmaciju zatvoreni ratnim dejstvima pa je jedini spas preko Kosova za Albaniju.

Balkan na margini i sećanja

Posebno napominjete da je antifašistički otpor jevrejskih izbeglica gotovo potpuno neistraženi deo istorije Balkana.

Jaša Romano je dokumentovao i objavio brojne radove koji se tiču učešća jugoslovenskih Jevreja u partizanskoj borbi. Jevrejske izbeglice, kao nestalna kategorija, nisu našli mesto ni u našoj ni u nemačkoj historiografiji. Zato u svojoj knjizi posvećujem puno pažnje raznim vidovima otpora kojima se priključuju od samog dolaska. Mnogi i mnoge su pristupili komunističkom pokretu, čitavo vodstvo Austrijske komunističke partije je prešlo u Zagreb. Drugi su saradivali sa britanskom tajnom službom i jugoslovenskim građanskim partijama. Treći su pisali pamflete, angažovali se umetnički, od čuvenog Pen kongresa u Dubrovniku 1933. pa nadalje.

Zbog čega je u literaturi koja istražuje Holokaust Balkan bačen na marginu?

Jugoslavija i druge balkanske zemlje su dugo bile marginalizovane u globalnoj historiografiji, i uopšte naučnoj produkciji. To se paradoksalno promenilo tek tokom ratova devedesetih kad je, nažalost, Jugoslavija svojim brutalnim raspadom skrenula pažnju na sebe. Studije Holokausta ili jevrejskog egzila su samo reprodukovale postojeću marginalizaciju. Sa ovom knjigom smo stali toj marginalizaciji na kraj.

Za razliku od arhiva, sećanja su živa i tragična; Ivan Singer kaže da iskustvo u vagonu za transport mogu opisati samo oni koji su u njemu bili. Kako ste se borili sa tim pričama?

Nekoliko godina sam bio pod teškim pritiskom svedočanstava preživelih. I njihovih pokušaja da objasne i nemogućnosti da dočaraju svoju traumu, kako kaže naš Vrščanin Ivan Singer. Za utehu je da njihova svedočanstva ne izostavljaju nijedan trenutak nade, humora, topline među ljudima. Gertrud Nojman je prošla pakao Kladovskog transporta i Starog Sajmišta. Tek kada su je ukrcavali u dušegupku je rekla da je Nemica, udata za Jevrejina, što ju je spasilo sigurne smrti. Ostatak rata provela je u okupiranom Beogradu čisteći po kućama da preživi.

Jevrejske izbeglice su Balkan često opisivale kao primitivan. Ukazujete da je ta reč onda imala pozitivnu konotaciju, u smislu starosedelačke pozitivne, pa se spasavanje i humanost koje su iskusile jevrejske izbeglice na Balkanu može tako interpretirati.

Kao što je neformalnost pomagala u prelasku granica i obezbeđivanju dokumenata tako je primitivnost ili prvobitna, neiskvarena humanost spasila mnoge živote na Balkanu. Pogotovu u Albaniji gde su i kolaboracionisti nacista sakrivali Jevreje jer jednostavno nisu mogli da shvate da je neko progonjen bez ikakve krivice. Ta moderna manija jednostavno nije mogla da uđe u njihove „primitivne“ glave.

U atrijumu muzeja bilo je upisano 9.091 ime sarajevskih žrtava. Ali i letimičan pogled na imena već od slova A mi je izazvao zbunjenost. Sarajevski Jevreji, poreklom Sefardi, prezivali su se Abravanel, Albahari, Alkalaj, Almuli, Altarac... i činili su ogromnu većinu svih na spomeniku popisanih. Radilo se o deci, ženama i starima, koji su deportovani i pobijeni samo zato što su Jevreji. Najveći deo nije imao nikakve veze sa otporom i borbom Sarajeva protiv fašizma. Holokaust se nikako nije uklapao u pojednostavljenu, crno-belu shemu Drugog svetskog rata koji se u istoriji Jugoslavije predstavljao kao sukob fašista i antifašista (koje su predvodili komunisti), odnosno kao narodnooslobodilačka borba. Slično je bilo i u drugim zemljama tzv. realnog socijalizma gde se kolektivnom stradanju Jevreja, Roma i nekih drugih manjih grupa (homoseksualci, Jehovini svedoci, itd.) nije poklanjala posebna pažnja.

Kad je nastupila revizija, fokus je bio na zločinima koji su počinili partizani ili nove vlasti, kao što je kolektivno kažnjavanje Nemaca, Italijana, pa i Mađara i Albanaca i tzv. narodnih neprijatelja. Tako je jedan binarni narativ zamenjen drugim, a proučavanje Holokausta ostalo zapostavljeno mada, kako ističem u svojoj knjizi, ima i te kako šta da nam kaže i o našoj istoriji jer je sudbina Jevreja i ne/Jevreja bila isprepletana.

Svedoci smo sve opasnijeg jačanja desnice u Evropi, koje je počelo još pre eskalacije najnovijeg rata između Izraela i Hamasa. Mogu li se već sada naslutiti posledice ovog sukoba?

Rad na knjizi nije ne pripremio stručno za ovaj konflikt. I ne smatram se stručnim ili na mestu da na takvo pitanje odgovorim. Osuđujem nasilje kao strategiju rešavanja konflikta i slažem se da nema skorog rešenja. Sigurno je da će samo uticati na porast antisemitizma i islamskog fundamentalizma. I ostaće trauma. Jer, vidimo kako se traume iz Drugog svetskog rata još provlače i kroz aktuelne konflikte. **Z**

Pre šest godina, izjutra 16. januara, ubijen je s leđa Oliver Ivanović, lider Građanske inicijative Sloboda, demokratija, pravda. Šest

hitaca ispaljeno je u njega na ulazu u kancelariju SDP. Danas je, kao i tada, potpuno jasno da je bila reč o političkom ubistvu, atentatu u čiju realizaciju su uključeni i oni kojima je tada Oliver Ivanović smetao – vođe organizovanog kriminala.

U znak sećanja na Olivera Ivanovića i ovog 16. januara održano je više pomena u Beogradu i Kosovskoj Mitrovici. Građani u Beogradu su, predvođeni opozicionom koalicijom Srbija protiv nasilja, organizovali šetnju i paljenje sveća u Crkvi Svetog Marka u Beogradu.

UKOPANI U MESTU: Šest hitaca i šest godina bez pravde za čoveka koji je važio za najrazumnijeg kosovskog političara. I svakog 16. januara, kao i onog 2018, zvaničnici u Beogradu i Prištini govore da će učiniti sve da se ubica nađe i ne čine ništa sem što prigodno govore. I fingiraju istragu.

Istina, kosovsko Specijalno tužilaštvo februara 2020. za zločin je optužilo kriminalnu grupu predvođenu Zvonkom Veselinovićem i Milanom Radoičićem. Optužnica je u međuvremenu menjana i proširivana. Sudski proces, pokrenut u julu 2021. godine, vodi se protiv šest osoba optuženih da su članovi te grupe, ali ne i protiv uticajnih kontroverznih biznismena Veselinovića i Radoičića jer kosovski zakoni ne dozvoljavaju vođenje postupka u odsustvu.

Beograd je još više ukopan u mestu; predistraga je duga šest godina sa već izlizanim objašnjenjem – znamo ko je pucao. Naravno da je u beogradskoj verziji hica ispalio Albanac. Nedavno je odlazeći ministar unutrašnjih poslova Bratislav Gašić usred parlamenta izjavio da Ivanovićevog ubicu čuva Nemačka. „Mi tačno znamo ko je ubica i tražili smo od nemačkih organa pod čijom je zaštitom taj čovek da nam daju podatke. Imamo slike sa aerodroma Tirana kada je sleteo, kada je ušao u Prištinu, u

Atentat dug

Uvek koristim priliku da naglasim da je ubistvo samo završni čin, kojem su prethodili upad u stan, lomljenje stvari pred malim detetom, paljevina kola. To su Srbi uradili, kaže povodom šestogodišnjice ubistva Olivera Ivanovića njegov bratanac Aleksandar Ivanović i naglašava da nema rezultata istrage ni o tim napadima

Piše: **Jelka Jovanović**

„Moram da izdržim jer ako pokleknem, priznaću im da su jači od svega u šta sam verovao. Ne može ovo zlo navek trajati. Jednom će valjda i pravde biti. Nikada, ali nikada neću otići sa Kosova i Metohije“, rekao je Oliver Ivanović, i te su reči uklesane na spomen-ploču na mestu ubistva

stan. To što su nedostupni našim organima ne znači da neće moći da budu procesuirani, ali je slučaj rešen“, kazao je Gašić.

Mahanje fasciklom sutradan je zamenilo izvinjenje predsednika Srbije Aleksandra Vučića Berlinu i nemušto Gašićevo vađenje na loš prevod! Da nije tragično, bilo bi komično, ali pokazuje dubinu pravne i političke krize, još više krize ljudskosti.

ODLAZAK: „Moram da izdržim jer ako pokleknem, priznaću im da su jači od svega u šta sam verovao. Ne može ovo zlo navek trajati. Jednom će valjda i pravde biti. Nikada, ali nikada neću otići sa Kosova i Metohije“, rekao je Oliver Ivanović, i te su reči uklesane na spomen-ploču na mestu ubistva.

Gorko deluje istina da ga sa rodne grude nisu isterali – dok je bio živ. Počiva u Beogradu, koji ga je širokogrudno primio onda kada nikome nije mogao politički da našteti.

Mesecima, pa i godinama pre toga progonili su ga s najviših političkih adresa u Srbiji. Sada to čine fingiranjem istrage. Aleksandar Ivanović, bratanac ubijenog Olivera, za Novi magazin potvrđuje tezu da ni Beogradu ni Prištini ne odgovara da se otkriju ubice, a posebno nalogodavci.

„U prvoj godini mi smo se bavili ličnim impresijama i nagađanjima hoće li biti istrage, u kojem će pravcu ići, kako će se ponašati ključni politički činioci koji su Olivera targetirali, nazivali izdajnikom. Šest godina kasnije nema prostora za lične impresije i procene; evidentno je da ne postoji spremnost da se otkrije ko je naručio i izvršio ubistvo“, kaže Aleksandar Ivanović.

U Beogradu je i dalje predmet označen kao „strogo poverljiv“, a Priština, sada je očito, nema institucionalni kapacitet za takav predmet: „Do dana današnjeg sude ljudima koje terete za pomaćanje u izvršenju krivičnog dela, a nema podataka o tome kome su

šest godina

FOTO: VESNA ANDIĆ

pomagali i po čijem nalogu.“

Ivanović navodi i da su otkriveni identiteti zaštićenih svedoka koji su nakon toga odustali od iskaza, plašeći se za svoje i živote svojih porodica: „To je propust suda.“

Podseća i na Gašićevo „mahanje nekim predmetom“, na čijim koricama piše „Slučaj Olivera Ivanovića“, a „ne bi me čudilo da je unutra gomila praznih papira“.

Aleksandar Ivanović naglašava i da je pre ubistva Oliver upravo tadašnjem šefu Bezbednosno-informativne agencije Gašiću odneo dokaze o ozbiljnim pretnjama: „I javno je govorio o tome, upozorio i Beograd, i Prištinu, i međunarodnu zajednicu, a epilog znamo.“

Nema odgovora, naglašava, na pitanje šta su BIA i njen šef tada uradili, šta su policija i ministar Gašić uradili kasnije: „Ništa. Postalo je jasno kako je preduslov da se ubistvo Olivera Ivanovića reši promena političke klime pre svega u Srbiji, da se stekne politička volja da se ono reši, da na čelo

nadležnih institucija dođu ljudi koji će to učiniti. I odgovoriti na pitanje zašto prethodnih godina ništa nije urađeno već je umesto rezultata pažnja javnosti skretana u drugom smeru.“

Naš sagovornik podseća da je njegov stric ubijen u gusto naseljenom, urbanom delu grada, a snimaka nema, pa nema. Danima pre ubistva i u toku atentata kamere su bile „slepe“, ali su volšebno proradile nešto kasnije.

Praveći paralelu s nedavnim oružanim incidentom u Banjskoj koji je zabeležen različitim kamerama iz mnogo uglova, Aleksandar Ivanović navodi da oni koji su snimali Banjsku, „verovatno strane obaveštajne službe“, moguće da poseduju i snimke atentata: „Verujem da se oni koriste kao neka vrsta palice za političke aktere, kao pretnja i pritisak da se sprovodi dogovoreno. Mnogo je neloogičnosti i kontradiktornosti, ali posle šest godina jasno je da nema spremnosti da se reši.“

**▲
PROTEST-
POMEN:
Odavanje počasti
Oliveru Ivanoviću
u Beogradu 16.
januara 2024.**

Treba podsetiti i da više od šest godina nema odgovora na pitanje ko je naručio „predizborni“ spot te 2018. s najtežim napadom na Olivera Ivanovića, emitovan na Pinku. Zapravo, cela Mitrovica, a i Srbija, zna da je iza tog projekta Srpska lista, ali dok neko ne progovori – možda u neko vreme koje Aleksandar Ivanović najavljuje – to neće biti zvanično.

„Uvek koristim priliku da naglasim da je ubistvo samo završni čin kojem su prethodili upad u stan, lomljenje stvari pred malim detetom, paljevina kola. To su Srbi uradili. Zapalili su i kancelariju. Nemoguće je pripisati neznanju i neiskustvu tada brojnim srpskim policajcima u KP da nisu mogli to da istraže. Citiram Olivera: ‘Sve su mi uradili, još samo da me ubiju!’ Decu na ulici u Mitrovici da pitate znaju ko pali kola, a mi ni danas ne znamo da li je istraga o tim napadima sprovedena, koji su rezultati. Jasno je nakon svega da se radi o sprezi organizovanog kriminala, bezbednosnih i političkih struktura“, uveren je Ivanović.

Moguće je povući i paralelu s nerasvetljenim ubistvima mladića u kafiću „Panda“ pre četvrt veka, premda su i u tom slučaju na „velika zvana“ najavljeni rezultati.

„U sredini gde se to dogodilo, u Peći, od prvog dana se spekulisalo iz kog pravca je to moglo da dođe, najavljivana je ‘neprijatna istina’ koja će biti saopštena članovima porodica i javnosti. I ništa. Ključno je, preduslov da sva ubistva budu rešena, da država ne funkcioniše kao preduzeće, kao privatna svojina jednog čoveka i jedne grupe ljudi, ma ko da su oni. Ne smemo da zavismo od volje onoga ko kalkuliše kada će i šta objaviti, koga abolicirati, moraju da funkcionišu institucije i zakon mora da bude jednak za sve građane“, kaže Ivanović.

Sve ono, slikovito dodaje, liči na ekspres lonac koji kuva veoma dugo, ali za razliku od kuhinjskog, nema ventil: „Jednom mora eksplodirati.“

Borba za slobodu, demokratiju i pravdu koštala je Olivera Ivanovića života, pitanje 16. januara 2024. je koliko će još 16. januara proći dok institucije ne prorade? **☞**

Srbija je velika perionica novca

Narodna banka Srbije (NBS) redovno negira tvrdnje ekonomista da je kurs dinara fiksiran ali ne priznaje ni da je fleksibilan. Definicija kojom objašnjavaju politiku pariteta domaće prema stranim valutama je „rukovođeno plivajući“ kurs, što je nešto između prva dva modela. Primjenjuju ga uglavnom zemlje u tranziciji jer se tako sprečavaju nagle oscilacije vrednosti valuta. Međutim, teorija i proklamovana politika su jedno dok je u praksi, saglasni su ekonomisti, reč o fiksanom odnosu dinara prema evru. U njemu se već godinama održava paritet od 117 dinara za jedan evro što, apsurdno, nije narušila ni inflacija koja je u Srbiji daleko iznad one u evro zoni. Naprotiv, u 2023. dinar je za 0,1 odsto jači u odnosu na evro, pri čemu je NBS u više navrata intervenisala kupujući veće količine evra za koje nije bilo tražnje na međubankarskom deviznom tržištu, kako bi sprečila pad njegove vrednosti odnosno jačanje domaće valute. Prema izveštaju koji je objavljen prošle nedelje na sajtu NBS, u godini za nama centralna banka je kupila rekordne 3,94 milijarde evra a samo u decembru je promenila za dinare 590 miliona evra.

„Na taj način, NBS je i u 2023. godini, i pored snažnih aprecijacijskih pritisaka na domaćem deviznom tržištu, sačuvala relativnu stabilnost kursa dinara prema evru, sprečavajući prekomerno jačanje nacionalne valute, a pritom znatno doprinoseći daljem uvećanju deviznih rezervi“, navodi

Kako je moguće da dinar čak i jača u odnosu na evro kada je inflacija u Zapadnoj Evropi značajno niža od domaće

Piše: **Mirjana Stevanović**

se u izveštaju. Pri tom, ukupne devizne rezerve dostigle su takođe rekordan nivo od 24,9 milijardi evra ili u neto iznosu gotovo 20,8 milijardi (kada se odbiju sredstva banaka, obaveze prema MMF-u i po drugim osnovama).

Zvaničnog odgovora na pitanje kako je moguće faktičko jačanje valute zemlje koja svakodnevno beleži poskupljenja osnovnih namirnica, energenata i svih drugih troškova življenja – nema.

PARE IZ KESE: „Srbija je postala velika perionica para. Ogroman iznos evra došao je u zemlju, to svi znamo, pre svega preko građevine. Da li neko pita velike investitore kada dođu i u kešu donesu ogromne količine para, po 500.000 ili 600.000 evra u kešu odakle im taj novac? Takođe se i mnogo zadužujemo, to je drugi izvor. Na deviznom tržištu imate stalno višak evra u odnosu na tražnju i tako

se kurs održava. NBS čak uopšte ne interveniše da zaštiti domaću valutu od pada, već je u nekoliko navrata reagovala suprotno, kako strana valuta ne bi preterano pala u odnosu na dinar jer bi to bilo jako loše“, kaže za NM Veroljub Dugalić, profesor Ekonomskog fakulteta u Kragujevcu.

Dodaje da na konačan paritet dinara i evra ne utiče ni inflacija, jer je ona samo jedan od mogućih faktora, ali ne i jedini u međunarodnim relacijama kada je kurs u pitanju. On tvrdi i da takva politika ne pogađa previše domaću privredu.

„Velika je mantra da to loše utiče na naš izvoz jer u strukturi roba koje prodajemo svetu dominira ono što proizvode kineske kompanije kod nas. Za njih je to irelevantno pitanje. Od domaćih firmi, one koje imaju dobar proizvod izvoziće ga bez obzira na kurs ali je problem to što je sve manje onoga što možemo da izvezemo. Imamo nešto maline, višnje, a gde nam je bebi bif, nekada smo u tome bili jaki izvoznici kao i svinjetine još iz perioda kraljevine. Sada to sve uvozimo, a tome pogoduje i kurs koji se održava na 117 dinara – objašnjava Dugalić.

Benefit je, kaže, populistička strana održavanja takve politike, jer kada se ono što proizvodimo, ili plate koje primamo pretvore u evre onda je to ulepšana slika naše stvarnosti, ali ako je kurs 130 dinara, onda je to deset odsto manje. Stvarna vrednost dinara može da se vidi tek kada se ode u prodavnicu, na pijacu, u kafanu i kada se upoređi koliko je novca sada potrebno da bi se kupilo isto što i prošle godine.

Profesor Božo Drašković podseća da se politika praktično fiksira-

Dugovečna funkcija

Guvernerki Narodne banke Srbije Jorgovanki Tabaković, za koju se vezuje sadašnja politika deviznog kursa, drugi šestogodišnji mandat ističe u junu ove godine. Ona može i treći put da bude izabrana na tu funkciju jer Zakon o Narodnoj banci Srbije ne ograničava broj mandata. Već sada Tabaković se po dužini opstajanja na toj funkciji svrstala odmah posle Đorđa Vajferta koji je na čelnom mestu centralne banke proveo 26 godina.

nog kursa vodi već 10 godina iako su oscilacije bile neznatne i par godina pre toga. „Kurs se održava na osnovu stranih direktnih investicija i zaduživanja, što je već na srednji rok neodrživa politika koja preti da u jednom trenutku dođe do pucanja. Takođe, ovako precegnjen dinar u odnosu na potcenjen evro destimuliše izvoz i razvoj sopstvene proizvodnje a podstiče uvoz“, naglašava on za NM.

Potvrđuje da do većih lomova zbog takve politike u Srbiji nije došlo jer su većina izvoznika istovremeno i uvoznici pa kroz te transakcije „peglađu“ svoje bilanse.

„Tu se radi o cenama koje domaće firme u vlasništvu neke strane kompanije same sa sobom dogovaraju cene, izvlače novac iz zemlje i transferišu ga u inostranstvo vlasnicima matičnih centrala. One nabave na stranom tržištu, u Lihtenštajnu, Kipru, Švajcarskoj ili bilo gde, jeftinije sirovine, repromaterijal a često i finalni proizvod, a onda fakturiše višu cenu prilikom prodaje sopstvenoj firmi u Srbiji. To objašnjava fenomen viših cena roba široke potrošnje u zemlji nego u inostranstvu, u državama zapadne Evrope. Neto efekat tih operacija je transfer u korist inostranstva. Ali, kada je reč o domaćim firmama koje imaju sopstvenu proizvodnju, sa sopstvenom sirovinom i uvozom repromaterijala, one su destimulisanе“, ističe Drašković.

RUŠENJE DOMAĆE PRIVREDE: To uništava domaću privredu, prehrambenu i drugu industriju koja postaje sve manje konkurentna uz pretnju da se na duži rok ostane bez sopstvene proizvodnje. Naš sagovornik dodaje da iako je u ekonomskoj teoriji poznato koliko je za razvoj bitnija politika kursa od administrativnih mera, o tome se vodi malo računa.

„Radi se o izuzetno pogrešnoj ekonomskoj politici koja već na srednji rok može da napravi ogroman problem za stabilnost dinara onoga trenutka kada prestane da deluje mehanizam očuvanja kursa na bazi zaduživanja i direktnih stranih investicija, čak i ako ostane relativno stabilan mehanizam doznaka koje šalje dijaspora. To globalnoj ekonomskoj politici nije nepoznata situacija. Čuveni je slučaj Argentine koja je 90-ih godina, više od decenije držala kurs nacionalne valute vezane za dolar u odnosu jedan prema jedan, a onda je došlo do sloma, dužničke krize

EVRO:
Manje pliva, više tone

i bankrota zemlje. Kod nas, onoga trenutka kada se uravnoteži kurs prema suštinskoj ponudi i tražnji a bez veštačkih mehanizama održavanja, kada evro dođe na 130 dinara, imaćemo žestok udar“ – smatra profesor Drašković.

Navodi da će u tim okolnostima zaduženja izražena u evrima dobiti daleko veću vrednost u dinarima pa će se sa teškoćama u servisiranju obaveza suočiti i privreda i stanovništvo. Takođe, od jednog relativno povoljnog odnosa BDP-a i spoljnog duga koji sada ide oko 51 do 52 odsto BDP-a, zaduženost će dostići 70, 80 ili više procenata BDP-a i bićemo prezadužena zemlja sa teškoćama u servisiranju obaveza.

„Ovo je ad hok politika u kojoj se zavarava i vlast i stanovništvo dok ekonomija nema suštinski rast i razvoj već joj se pozicija zasniva na monetarnim efektima. Pri tom, ni devizne rezerve o kojima se govori ne dolaze iz bilansa spolnotrgovinske razmene, jer je on negativan, imamo deficit, prema poslednjim podacima do novembra prošle godine od skoro 7,2 milijarde evra“, kaže Drašković.

Zaključuje da staro ali tačno pravilo kaže da je vrednost valute jedne zemlje jednaka vrednosti njenih roba i usluga na svetskom tržištu. Sve ostalo je iluzija. To najbolje pokazuju moćne ekonomije, nemačka, američka, posle su tu poziciju dopunjavali Japan, Koreja, Zapadna Evropa a u novije vreme, pre 20-ak godina i Kina, navodi naš sagovornik. **☞**

Kako funkcioniše rukovođeno plivajući kurs

Datum	Vrednost evra za dinare
12.01.2018.	118,7636
12.01.2019.	118,4156
12.01.2020.	117,5912
12.01.2021.	117,5831
12.01.2022.	117,5876
12.01.2023.	117,3786
12.01.2024.	117,2377

Stelantis i „panda“ pri

U kragujevačkoj fabrici automobila u toku su završne pripreme za početak proizvodnje automobila na električni pogon, koja je prema ugovoru između kompanije „Stelantis“ i Vlade Srbije planirana za treći kvartal ove godine. Ukupna vrednost te investicije je 190 miliona evra, od čega je ulog Srbije 48, a kompanije „Stelantis“ 142 miliona evra.

„Stelantis“ je krajem decembra najavio da će se u kragujevačkoj fabrici proizvoditi električna verzija redizajniranog modela „fijat panda“.

Sudeći po sve većem broju šlepera sa registarskim oznakama Italije, Francuske, Poljske i Slovačke koji stižu u fabriku u Kragujevcu, kao i na osnovu nezvaničnih informacija dobijenih od zaposlenih u njoj, može se zaključiti da je instaliranje opreme i montažnih linija za proizvodnju novog modela u završnoj fazi.

„Oprema koja stiže istovremeno me raduje i plaši“, kaže za Novi magazin jedan od radnika fabrike automobila koji je želeo da ostane anonimn.

STRAH I TUGA: „Raduje me što je to potpuno robotizovana i digitalizovana oprema, koja je jedan od preduslova za kvalitetnu i kvantitetnu proizvodnju, ali me istovremeno i plaši jer u tom tehnološkom čudu 21. veka osim u završnoj obradi i montaži, skoro da nema mesta za živi rad“, kaže sagovornik Novog magazina.

On potvrđuje da su u protekle dve godine, koliko traje tranzicioni period transformacije proizvodnje, obavljani obimni poslovi na demontaži opreme na kojoj se proizvodio „fijat 500L“ i instalirana nova oprema za montažu električne „pande“. Uklonjeni su delovi na kojima su se montirali izduvni sistemi, a platforme za ugradnju

Proizvodnja novog elektromobila može biti po značaju i važnosti u rangu prvog ugovora između „Fijata“ i „Zastave“ o licencnoj proizvodnji „fiće“, koji su 1954. potpisali osnivač „Fijata“ Đovani Anjeli i direktor Fabrike automobila „Zastava“ Prvoslav Raković

Piše: **Branko Vučković**

motora sa unutrašnjim sagorevanjem zamenjene su platformama za ugradnju elektromotora...

„Možda je najveća promena uvođenje veoma preciznog mehanizma za postavljanje baterije u karoseriju“, objašnjava sagovornik i dodaje da ni sam nije verovao koliko ima razlike u montaži klasičnog i električnog motora.

RETROVIZOR: Proizvodnja novog elektromobila biće po značaju i važnosti u rangu prvog ugovora između „Fijata“ i „Zastave“ o licencnoj proizvodnji „fiće“, koji su 1954. godine potpisali osnivač „Fijata“ Đovani Anjeli i direktor

Fabrike automobila „Zastava“ Prvoslav Raković. Proizvodnja zastave 750, popularnog „fiće nacionalne“ počela je 1955. godine i trajala je 30 godina, a u tom periodu proizvedeno je skoro milion vozila (923.487). Drugi „posao stoleća“ startovao je 2008. godine, potpisivanjem ugovora između Vlade Srbije i Fijat Grupe iz Italije o formiranju zajedničkog preduzeća „Fijat automobili Srbija“ (FAS) u kome je 2012. počela proizvodnja modela fijat 500L, čija je montaža trajala do polovine 2022. godine.

Projektovani kapacitet tadašnje fabrike bio je 350.000 vozila godišnje, ali je u njoj za 10 godina proizvedeno samo 600 hiljada automobila što je, po mišljenju Jugoslava Ristića dugogodišnjeg predsednika Gradskog odbora Saveza samostalnog sindikata, razočaravajuće mali broj, tim pre što je u istom periodu u „Fijatovoj“ fabrici u poljskoj proizvedeno 2,5 miliona popularnog modela „fijat 500“.

RASTANAK I TREĆI POČETAK: Sredinom 2022. godine, zbog tehičko-tehnoloških priprema za proizvodnju automobila na električni pogon, fabrika je zatvorena. „Stelantis“ je odmah nakon potpisivanja ugovora sa Vladom Srbije, tada predočio sindikatima da će od ukupno 2.016 zaposlenih njih 1.541 proglasiti za tehnološki višak. Prekobrojnim radnicima ponuđena je odgovarajuća otpremnina ili rad u nekoj od „Stelantisovih“ fabrika u Slovačkoj i Poljskoj, a samo 500 zaposlenih ostavljeno je na svojim radnim mestima da bi radili na demontaži starih i montaži novih robota, mašina i alata.

To je bio okidač za višednevne dramatične radničke proteste, tako da je kraj saradnje sa „Fijatom“ i početak aranžmana sa „Stelantisom“ bio prilično dramatičan i traumatičan.

Procenjuje se da je pored 500 radnika koje je poslodavac zadr-

Očekivanja

Iako u Kragujevcu nema one euforije koja je vladala uoči početka proizvodnje fijata 500L, to nikako ne znači da su očekivanja od novog posla sa starim partnerima manja nego tada. Naprotiv, od „Stelantisa“ koji je, spajanjem italijanskog „Fijat Krajsler automobila“ (FCA) i francuskog „Pežo Citroen automobila“ (PSA), postao četvrti najveći proizvođač automobila na svetu, očekivanja su mnogo veća, a to se odnosi ne samo na veću proizvodnju, izvoz i devizne prilode države već i na pozitivan uticaj „Stelantisa“ na jačanje lokalne infrastrukture, bolji standard i sigurniju profesionalnu perspektivu mladih stručnjaka u rodnom mestu automobilske industrije Srbije.

protiv kineskog zmaja

produkciju automobila predstavljati okosnicu trećeg zajedničkog projekta.

STELANTIS TURIRA ELEK-

TROPANDU: Mesta za optimizam svakako ima, posebno u činjenici da se automobilska industrija Srbije svrstava u prvi red zemalja proizvođača automobila na struju, i to u okviru jedne jako moćne kompanije koja može da izdrži žestoku „tuču“, sa konkurencijom, pre svega onom iz Kine, u kojoj već sada ima preko 300 proizvođača automobila na struju.

Najnovije analize tržišta električnih automobila pokazuju eksplozivni rast te industrije u celom svetu, a pored američke kompanije „Tesla“, koja je postala sinonim proizvodnje te vrste vozila u giga fabrikama u SAD, Evropi i Kini, vrlo ambiciozne planove proizvodnje EV imaju nemački „Volkswagen“, kineski „BYD“ koji već ima značajan udeo u proizvodnji električnih vozila u svetu, uključujući i električne autobuse. U grupi najpoznatijih svetskih automobilskih brendova sa pogonom na struju su i japanski „Nisan“ poznat po svom modelu „leaf“, jednom od najprodavanijih električnih automobila na svetu kao i američki „General motors“, čiji je „ševrolet bolt“ bio jedan od prepoznatljivih modela. „Stelantis“ će sa svojim portfolijem postojećih i novih električnih automobila, među kojima će biti i kragujevačka „panda“, zasigurno biti jedan od najobilnijih pretendena na listi top pet najvećih svetskih proizvođača elektromobila.

Zbog toga je, po oceni pojedinih domaćih stručnjaka, proizvodnja novog električnog modela u Kragujevcu za Srbiju mnogo značajnija od novčane vrednosti tog projekta, jer predstavlja „veliki iskorak u budućnost automobilske industrije u svetu“, pre svega u pogledu njenog pozicioniranja na mapi globalno prepoznatljivih investicionih destinacija. **3**

FOTO: FIAT

žao u fabrici još 300 njihovih kolega prihvatilo dvogodišnji angažman u inostranstvu, dok je više od 1.200 uz otpremninu dobilo i otkaze.

Novim ugovorom, ovoga puta u okviru „Stelantisa“, nastavljeno je višedecenijsko partnerstvo kragujevačke fabrike automobila i „Fijatata“, započeto nakon Drugog svetskog rata koje traje do današnjih dana, sa prekidom od dve decenije u vreme ratova na prostoru nekadašnje Jugoslavije.

Uporedo sa tehničko-tehnološkim pripremanjima za proizvodnju,

radi se i na jačanju ljudskih resursa, a u toku je „prelazni rok“ menadžera različitih profila koji sa iskustvom i znanjem stečenim u drugim velikim evropskim kompanijama „kucaju na otvorena vrata“ „Stelantisove“ fabrike u Kragujevcu.

Nekadašnji „Fijatovi“ radnici koji su radili na transferu starih i novih tehnologija i njihove kolege koje su u protekle dve godine arbjatovali u Poljskoj i Slovačkoj će, uz novoprimiteljne menadžere različitih profila kao i studente praktikante, u najmodernijoj fabrici za

▲ SLEDI TUČA S KONKURENCIJOM: Model kragujevačke električne „pande“

U protekle dve godine, koliko traje tranzicioni period transformacije proizvodnje, obavljani obimni poslovi na demontaži opreme na kojoj se proizvodio „fijat 500L“ i instalirana nova oprema za montažu električne „pande“

Zapad između Vučića i opozicije

Dometi i rizici politike izvesnog vezivanja i za Istok i za Zapad jedno je od najzanimljivijih ali i najkontroverznijih pitanja u sferi naše spoljne politike. Dati su i brojni široko izdiferencirani odgovori, od naglašeno afirmativnih do izrazito skeptičnih i odričnih. Svrha ovoga teksta jeste da ukaže na izvesne neočene ili nedovoljno naglašene aspekte ovog značajnog opredeljenja u našoj spoljnoj politici.

Možda je prva stvar koju valja uočiti upadljiva nedoslednost Zapada u odnosu prema Srbiji, nekonzistentnost koja kao da je uspela mnoge poprilično da zbuni svojim komplikovanim strategijama. Reč je o činjenici da se već više od jedne decenije u nastojanju da reši neke probleme koji ga dugo žuljaju demokratski opredeljeni Zapad sistematski oslanja na aktuelni poredak u Srbiji. Taj, poredak, međutim, bezmalo bode oči svojom autoritarnošću i još više naporima da tu svoju osobenost još i pojača, sa perspektivom da preraste u istinsku autokratiju. Decenijama već Zapad, naime, u mnogo prilika i na množinu različitih načina šalje poruke gromkih zahteva da se Srbija demokratizuje, nabrajajući sistematski brojne oblasti u kojima treba da se izvrše odgovarajuće promene, a s druge strane u ostvarivanju tih demokratskih globalnih ciljeva računa na ovdašnji poredak koji je, makar po zapadnim kriterijima, sve samo ne demokratski. Jedno vreme nije bilo dobrog odgovora na to začkoljasto pitanje. No, ubrzo se razjasnilo da je, pored generalnih demokratskih opredeljenja i insistiranja na poznatoj množini različitih prava i sloboda, Zapadu jednako važno, ili možda čak važnije, *dostizanje* ciljeva koji se na rečeni način deklarativno postavljaju kao rukovodstvo za akciju. Pragmatični Zapad dobro razume da ciljevi i

Zapadu je potreban partner koji je u stanju da ono što je na planu demokratske emancipacije usaglašeno i dogovoreno odista može i da isporučiti

Piše: **Ljubomir Madžar**

strateška opredeljenja, ma koliko bili uzvišeni i ma koliko zavodljivo zvučali, nemaju vrednost ako nisu praćeni razumnim izvesnošću realizacije. Zapadu je potreban partner koji je u stanju da ono što je na planu demokratske emancipacije usaglašeno i dogovoreno – odista može i da isporučiti.

Dometi i rizici politike izvesnog vezivanja i za Istok i za Zapad jedno je od najzanimljivijih, ali i najkontroverznijih pitanja u sferi naše spoljne politike

KVAKA 22: Izvesnost isporuke dogovorenog, pa čak i trezveno procenjena verovatnoća te isporuke, očigledno zavisi, i to suštinski, od toga koliko je moćna vlast koja realizaciju postavljenih ciljeva uzima kao svoju obavezu. U tome i jeste svojevrсна „kvaka 22“. Delikatan, vrlo složen i mnogim neizvesnostima praćen posao demokratizacije mora da bude poveren onima koji imaju dovoljnu moć da ga iniciraju i sprovedu a takvi su daleko od toga da budu demokratski konstituisani. Demokratske snage u Srbiji odveć su slabe da bi sa njima moglo ozbiljno da se računa u realizaciji uvek krupnog i mnogostruko zahtevnog demokratskog preokreta. A za to je u Srbiji potrebna vrlo moćna i operativno efikasna vlast. Utoliko pre i utoliko više što sam narod ne pati baš mnogo od demokratskih predilekcija. U dugim periodima naše nemirna prošlosti narod je više oslonca, pa tako i više poverenja, imao u jake vođe i slavom okrunjene ličnosti.

Među poslovima koje bi Zapad hteo da obavi u Srbiji, i to *zajedno sa njom*, jeste i delikatno pitanje

prihvatanja kosovske realnosti, tj. uviđanje da je car go i da je Kosovo preraslo u sasvim organizovanu državu kojoj reintegracija u Srbiju, posebno ovakvu kakva je sad, ne pada ni na kraj pameti. Pored toga, velika većina ovdašnjeg naroda kao da nije čula za Kumanovski sporazum i neće ni da čuje da tu „našu svetu zemlju“, tu zavetnu „kolevku srpstva“ pusti da se definitivno odvoji i nastavi da vodi sopstveni život. Nema toga kome je nepoznato ovo tvrdo opredeljenje ogromne većine biračkog tela, pa je stoga svima jasno da bi priznavanje kosovske nezavisnosti – a to je uvažavanje očigledne činjenice da je ono odavno i uveliko nezavisno – značilo političko samoubistvo za političku organizaciju koja bi se odvažila da to što je tako očigledno naposljetku i prizna. Kosovo može da prizna, te da odgovarajući rezultat i isporučiti, samo stranka ili koalicija čija ogromna moć počiva na jednako spektakularnoj izbornoj podršci. Tolika podrška je inkompatibilna sa demokratskim poretom, pa je upravo ovde sadržana velika politička, pa tako i logička, protivrečnost u odnosima Srbije sa Zapadom: Zapadu je zbog mnoštva razloga važno da reši pitanje Kosova, a to i mnoga druga rešenja morala bi da se ukllope u dugoročnu perspektivu dosledne demokratizacije Srbije, dok potrebne promene neophodne za realizaciju te veličanstvene perspektive može eventualno da proizvede jedna naglašeno nedemokratska vlast. Deo opisanog paradoksa jeste i iz njega izvedeni, može se reći, *subparadoks* da vrlo veliku elektoralnu podršku, kakva se obično uzima kao pratilac i dezideratum demokratije, ima vlast koja je poodavno poprimila upadljiva obeležja autoritarnosti i koja samo što nije prerasla u brutalnu i opresivnu autokratiju.

Ne treba trošiti mnogo reči na razjašnjavanje prividnog paradoksa da autoritarni poredak tako dugo uživa tako veliku elektoralnu podršku. U Srbiji nisu za demokratski poredak obezbeđeni neki mnogo širi i fundamentalniji *društveni uslovi*. Među njima je najvažniji taj da država ne sme da bude neodmerno jaka, a i da vladajuća stranka

/koalicija/ ne uspostavi neograničenu vlast nad državom. Nijedan od tih uslova nije ispunjen u Srbiji. Zbog toga demokratija počinje da odumire onoga trenutka kad jedna stranka iz nekih izbora iziđe kao dovoljno jak pobednik. Sa hipertrofiranim javnim sektorom, ogromnim aparatom bezbednosnih i propagandnih agencija i neosporivom komandom nad sredstvima javnog komuniciranja, stranka koja uzme vlast postaje toliko nadmoćna u odnosu na sve svoje političke konkurente da bez većih rizika može da ih marginalizuje i faktički uništi. Opozicija u Srbiji desetkovaná je po kratkom postupku. Ocene po kojima su za propast opozicije odgovorna rukovodstva odgovarajućih stranaka – nisu tačne. Broj opozicionih stranaka nije bio, a nije ni sada mali. Ne može biti da su u većem broju stranaka baš sva rukovodstva nesposobna. Ta tvrdnja može se potkrepiti i dodatnim argumentom da u međuvremenu biva osnovan popriličan broj novih stranaka, ali nijedna ne uspeva na pravi način da stane na svoje noge.

Ostavši bez opozicije Srbija se automatski našla u jednopartijskom sistemu. Zahvaljujući skoro neograničenoj vlasti nad medijima, vlast je krenula u masovnu indoktrinaciju stanovništva i uspela da izdejstvuje njegovu podršku uprkos tome što je sistem uveliko postao jednopartijski i autoritaran. Svakoga dana višekratno se čuje konstatacija da Srbijom, kao u stara vremena Knjaza Miloša, upravlja jedan čovek. I taj jedini, samo ako bude hteo, mogao bi da se odvaži da najzad prizna Kosovo, a da ostane politički živ. Tu je i koren paradoksa da se demokratski Zapad u naporu da realizuje jedan broj važnih zadataka u domenu demokratizacije, uključujući i priznavanje Kosova koje takođe spada u taj domen, oslanja na čoveka koji je toliko udaljen od demokratske vladavine da je, kako se sve češće može čuti, postao gospodar Srbije.

HAZARDI USKE KARLICE: Ostaje da se kratko naznače koreni i afinitet ovdašnje vlasti prema autoritarnom Istoku. Pre svega, getovski rečeno, to je izbor po srod-

nosti. Autoritarizmi u različitim zemljama međusobno se privlače i podržavaju. *Similis simili gaudet*. Naš moćni predsednik najbolje personalne odnose ima sa slično autorizovanim moćnim vladarima evropskih zemalja (Orban, Putin, Lukašenko, a o Erdoganu i Si Đinpingu da se i na govori). Tu su i istorijski i verski razlozi: Rusija je vekovima bila inspirator i zaštitnik pravoslavnog hrišćanstva na Balkanu, pa tako, a u nekim periodima i posebno, i u Srbiji. Ruska podrška bila je od suštinskog značaja u oslobađanju Srpstva iz i ispod turskog ropstva. Zahvalno srpstvo to verovatno nikad neće zaboraviti. Orijentacija na Istok važan je činilac masovne biračke podrške aktuelne autoritarne vlasti u Srbiji. Uostalom, ovdašnji autoritarizam je, uz sve, i naglašeno populistički. Populistička politika nema određenih, posebno ne jasno prepoznatljivih, programa: populisti love glasove gde god mogu da ih nađu.

Pored toga što je dominantno okrenuto prema Istoku, znatan deo biračkog tela znao je, naročito u nekim potperiodima, da bude okrenut i prema Zapadu; početkom ovog milenijuma podrška Zapadu bezmalo se izjednačila sa podrškom Istoku. Varijacije u toj podršci pratile su i određene orijentacije i aktivističke angažmane u samoj politici. Jer, poznato je da postoji ne samo opštepretpostavljeni uticaj biračkog tela na politiku, nego i uticaj vlasti na biračko telo; zbog istorijskih i nekih širih društvenih razloga, uticaj vlasti i politike na biračko telo snažniji je nego i zemljama sa tradicionalno uspostavljenom i stabilnom demokratijom. Srpski populizam stoji stoga na dve noge; pritom je prilično raskoračen, da se ne kaže raspečen.

Stiglo se najzad i do pokušaja da se odgovori na presudno važno pitanje: da li je aktuelna politika Srbije zasnovana na strategiji laviranja između Istoka i Zapada isplativa i održiva. Isplativa svakako nije jer su trgovinski i spoljno-finansijski tokovi daleko više okrenuti ka Zapadu nego ka Istoku i mnogo toga što oposlino sa Istokom ima svoj visok oportunitetni trošak propuštenih odgovarajućih veza

S hipertrofiranim javnim sektorom, ogromnim aparatom bezbednosnih i propagandnih agencija i neosporivom komandom nad sredstvima javnog komuniciranja, stranka koja uzme vlast postaje toliko nadmoćna u odnosu na sve svoje političke konkurente da bez većih rizika može da ih marginalizuje i faktički uništi

Karlica raskoračena na dve stolice izložena je velikim napetostima, a stvarnosni ekvivalent te metaforičke napregnutosti jesu veliki troškovi

i izgubljenog poslovanja sa Zapadom. Jednostrani transferi iz pretpristupnih fondova i drugi oblici jednostrane (besplatne) pomoći kudikamo su veći od analognih tokova koji pristižu sa Istoka. Važniji od toga je jedan čisto logički razlog. Modeli društvenog razvoja Zapada i Istoka, posebno onog dugoročnog i principijelno shvaćenog, drastično su različiti i u bitnim odrednicama protivrečni. Lavirajući između Istoka i Zapada, po logici stvari prinuđeni smo da u svoju institucionalnu armaturu ugrađujemo elemente i jednog i drugog modela. A zbog ogromne razlike između tih modela to znači da u svoj sistem ugrađujemo inkompatibilne, pa i protivrečne elemente.

Konstrukcija sastavljena od oprečnih elemenata pre ili kasnije pretvara se u disfunkcionalnu skalameriju. Takve skalamerije nisu i ne mogu da budu trajne i održive. Velika je verovatnoća da sukob između inkompatibilnih elemenata dovede i do destrukcije sistema u celini. Karlica široko raskoračena na dve toliko udaljene stolice izložena je velikim napetostima, a stvarnosni ekvivalent te metaforičke napregnutosti jesu veliki troškovi. A zna se da sistemi izloženi preteranim troškovima i čak skloni njihovom ekspanzivnom generisanju ne mogu biti duga veka. Drugim rečima, reč je velikom riziku: i manja pomeranja bilo kog od tri elementa iz ove metafore mogu izazvati gubitak oslonca na jednoj strani, a to znači pad i slom. Takav sistemski slom traži i podrazumeva prelazak na neki alternativni, logički bolje osmišljen i strukturno stabilniji sistem. To je poželjna i dobrodošla promena, ali promena iznuđena i povezana sa ogromnim troškovima. U privredi i društvu nema besplatnog ručka, a posebno ne kad je reč o spasavanju iz kakvog institucionalnog bespuća. Izbegavanje dvosmislenih oslanjanja na dve udaljene stolice način je otklanjanja potrebe za takvim bekstvima iz institucionalnih stupica, a što brže izvlačenje iz takvih klopki način je smanjivanja točkova sistemskih preobražaja kad se oni zbog grehova prošlosti jednom nametnu kao nezaobilazni.

Još jedna pobjeda

I ma više od dve decenije kako u Srbiji nije bilo toliko obolelih od velikog kašlja koliko ove zime. Nažalost, otkako je sredinom decembra prošle godine prijavljena epidemija u Beogradu, broj zaraženih se ne smanjuje, a prema poslednjim informacijama, nekakvo rasterećenje valja očekivati tek za dva meseca. Do tada, najugroženija ostaju odojčad i bebe do tri meseca starosti za koje ova infekcija može biti fatalna.

Iako nikada nije iskorenjen, prošle godine, na primer, nije bilo nijednog slučaja velikog kašlja u Srbiji, pa je zaista pitanje kako smo došli u situaciju da strepimo nad životima najmlađih?

IMUNOLOŠKI DUG: Podsetimo, broj obolelih od velikog kašlja na teritoriji Beograda u poslednjih pet godina je stalno opadao: 29 registrovanih slučajeva 2018. godine, 14 slučajeva 2019. godine, tri slučaja 2020. godine, dva slučaja 2021. godine, dok u 2022. godini nije bilo prijavljenih obolelih od velikog kašlja. U ovom trenutku je potvrđeno nešto više od 1.000 slučajeva zaraze, a to može biti zaista dramatično, valja podvući, pre svega za bebe i decu do pet godina.

U godinama 2015. i 2018. umrlo je po jedno dete, a 2020. dva deteta – podsetio je nedavno epidemiolog u penziji profesor Zoran Radovanović, još jednom apelujući na roditelje da ne izbegavaju vakcinaciju.

Iz samog Instituta za javno zdravlje Srbije „Batut“ povećanje broja obolelih dovodi se u vezu s padom imuniteta određenih uzrasnih grupa nakon perioda od sprovedene poslednje revakcinacije, kao i sa smanjenim brojem vakcinisanih protiv velikog kašlja u razdoblju pandemije koronavirusa, zbog čega je porastao broj osetljive populacije i okruženja u kojem može lakše da se širi.

Prošle godine nije bilo nijednog obolelog od velikog kašlja, da bi ove zime u Beogradu bila prijavljena epidemija kojoj se ne nazire kraj. Zašto

Piše: **Jelena Aleksić**

Za razliku od prošle godine, u ovom trenutku prijavljeno je više od 1.000 obolelih, uglavnom dece i tinejdžera

Doktorica Snežana Rsovac, specijalista pedijatrije i dečje pulmologije DK u „Tiršovoj“, kaže ovih dana da u kliničkoj praksi, gde kao pulmolog radi godinama, nije bilo ovakvog porasta broja slučajeva.

„Imala sam i 2017. novorođenče na intenzivnoj nezi s katastrofalnim oblikom pertusisa, a onda devojčicu od 16 godina pre tri godine s formom pertusisa koja je trajala četiri do pet meseci, ali nije bilo ovakvog porasta broja“, rekla je ona za domaće medije.

O čemu se radi? Kako smo posle prošlogodišnjih „nula obolelih“ stigli do više od 1.000?

„Iskren da budem, ni meni nije najjasnije šta je s nama. Naravno, u pitanju je najpre mali obuhvat vakcinacijom, tako da mi sada imamo veliki broj zaražene dece, adolescenata i tinejdžera, ali ima i odraslih koji nisu vakcinisani. Obuhvat je pao ispod 85 odsto, a

Vakcina spasla hiljade dece

Veliki kašalj (pertussis) izaziva bakterija bordetella pertussis. Premda je, kako piše doktorica Banko, sama bakterija prvi put izolovana 1906. godine, epidemije su opisivane još od 16. veka u Parizu. U 20. veku, veliki kašalj je bio jedna od najčešćih dečjih zaraznih bolesti i čak vodeći uzrok smrtnosti dece u brojnim državama. Neposredno pre dostupne vakcine sredinom prošlog veka, pomenuta bolest ubijala je pet od 1.000 dece pre navršenih pet godina života, najčešće beba do 12 meseci.

Vakcina protiv velikog kašlja uvedena je u Srbiji 1961. godine i sve vreme je u obaveznom programu.

treba nam minimum 90 odsto da bismo bili koliko-toliko zaštićeni. Treba reći i da vakcina protiv velikog kašlja ne daje dugotrajnu i trajnu zaštitu. Generalno, vakcina pruža dobru zaštitu desetak godina, ali i nakon tog perioda vakcinisani imaju mnogo lakše kliničke slike za razliku od beba, na primer, koje još nisu stasale za vakcinaciju“, upozorava sagovornik Novog magazina pedijatar Georgius Konstantinidis.

OZBILJNE KOMPLIKACIJE:

Obavezna vakcinacija protiv difterije, tetanusa i velikog kašlja se u Srbiji sprovodi kod beba sa navršena dva meseca života primenom kombinovanih vakcina koje ne daju doživotni imunitet.

la antivakcinaša

Revakcinacija se vrši u drugoj godini života i pred polazak deteta u školu. Samim tim, najviše obolelih je među bebama kod kojih nije završena imunizacija i kod adolescenata kod kojih je prošao period zaštite vakcinom.

„Možda bi trebalo izvršiti revakcinaciju i u tinejdžerskom dobu, ali nam kalendari obavezne vakcinacije neće mnogi pomoći ako ne vodimo decu na imunizaciju koja je već predviđena. A zašto se i kako roditelji odlučuju da preskoče imunizaciju, zaista ne razumem. Uostalom, nama danas sudbinu glavnog grada određuje jedan antivakcinaš, a kako smo dotle došli, zaista mi nije jasno“, komentariše sagovornik Novog magazina misleći na doktora Bra-

nislava Nestorovića, koji je svoje vreme pozivao građane da se ne vakcinišu protiv koronavirusa.

Glede velikog kašlja recimo da bolest počinje nalik prehladi ili drugim respiratornim infekcijama i da se u prvih sedam do 10 dana najlakše prenosi na okolinu kapljičnim putem. Inficiranu osobu u naredne dve nedelje karakteriše

▲
DOM ZDRAVLJA:
Vakcina protiv
gluposti još nije
pronađena

**Da ne bismo bili u ovoj
situaciji, potreban je obuhvat
vakcinacijom od 95 odsto, a
danas je on u Beogradu oko
85 odsto**

(Georgius Konstantinidis)

curenje iz nosa, kihanje, slaba temperatura i blagi povremeni kašalj. Međutim, kašalj postepeno postaje sve jači da bi nakon pomenutog perioda počela druga, specifičnija faza bolesti.

„Tada već počinje sumnja na veliki kašalj jer pacijent može imati više serija, ili paroksizama, kašlja zbog poteškoća u izbacivanju guste sluzi. Na kraju paroksizma dug napor pri udahu obično je praćen karakterističnim visokim tonom, zbog čega se bolest zove i magareći kašalj. Tokom takvih napada, a usled nedostatka kiseonika, pacijent može pomodreti. Između napada, sa druge strane, osoba može izgledati potpuno zdravo. Sve pomenuto stišava se nakon više nedelja, nekada i 10-12, pa bolest često nazivaju i 'bolest od sto dana'. Vakcinisani i stariji češće imaju blaže forme bolesti, a kada bakterija inficira najmlađe, rizik od komplikacija je najveći“, objasnila je u autorskom tekstu virusološkinja Ana Banko, podsetivši da je „najčešća komplikacija i uzrok većine smrtnih slučajeva sekundarno bakterijsko zapaljenje pluća“.

„Ovu komplikaciju dobije skoro svaka peta obolela beba mlađa od šest meseci. Zatim slede neurološke komplikacije u vidu različitih napada. One su posledica epizoda u kojima je mozak bio bez kiseonika, ali mogu nastati i usled direktnog bakterijskog dejstva. Neurološke komplikacije su takođe češće kod novorođenčadi. Manje ozbiljne posledice uključuju upalu srednjeg uha, anoreksiju, dehidrataciju, hematome i kile. Adolescenti i odrasli mogu razviti i poteškoće sa spavanjem, uriniranjem, zatim zapaljenje pluća, prelom rebara, anomalije u srčanom ritmu ili gubitak težine“, kaže doktorka Banko.

Inače, s masovnijim obolevanjem od velikog kašlja susreću se i zemlje regiona, uključujući Hrvatsku, Crnu Goru i BiH. 🚫

QUE SERA, SERA

FOTO: MILOŠ ČIRKOVIĆ

Ova sedmica protiče u znaku 54. Svetskog ekonomskog foruma u Davosu, iako je već prvi pogled na „dnevni red“ ovog čuvenog skupa upućivao na zaključak da će se ovoga puta rasprava voditi u širokom okviru sve gušće čorbe raznorodnih zabrinjavajućih tema koje opterećuju današnje svetske prilike, a sa malo precizno artikuliranih odgovora na goruća pitanja: šta će biti sa našom planetom preko koje leti sve više dronova, supersoničnih aviona i raketa; „bez obnove poverenja“ među državama, verama i nacijama; sa neizvesnim kreacijama privrednog rasta i stvaranja radnih mesta za novu epohu; uz nejasno sagledavanje budućih efekata „veštačke inteligencije“; i sa nejasnom „dugoročnom strategijom“ u borbi za zaustavljanje negativnih klimatskih promena. Ta razuđenost dnevnog reda preslikana je i nastavljena u prvom danu ovogodišnjeg Davosa (drugi i treći dan pisac ovog teksta nije mogao da prati), pa je sve podsetilo na onu čuvenu pesmicu „Que sera, sera“ (...to ne znamo ti i ja). Reč je dakako o famoznom šlageru koji je Doris Dej otpevala u Hičkokovom filmu „Čovek koji

može reći i posle Davosa. Jedino je sigurno da se teško mogu uočiti znaci nekih velikih inicijativa za smirivanje bar vatrenih sukoba. Uostalom, među 2.800 učesnika Davosa iz 120 zemalja uočljivo je da nije bilo vodećih ljudi SAD, Rusije i Kine (što je ranije ponekad bio slučaj). Kad je reč o Srbiji, u Davosu je i ovoga puta bio predsednik Srbije Aleksandar Vučić (kao „naš čovek koji suviše zna“). Pošto pisac ovih redova, zbog štamparskih rokova, još ne zna šta će Vučić govoriti u Davosu, ovde mogu samo reći da je logično što je na ovaj otmeni forum otputovao – tim pre što je početkom ove godine napomenuo da priprema najnoviji „Maršalov plan za Srbiju“ u narednih deset godina – što je sigurno u vezi sa problemom obezbeđivanja finansijskih sredstava u svetu za krupne investicije koje najavljuje, kako bi se „izmenilo lice Srbije“.

Naime, Vučić je najavio ozbiljna ulaganja u naoružavanje Srbije (preko milijardu evra), kao i pripremu infrastrukture u Beogradu za Expo 2027, za premeštanje Beogradskog sajma na Surčinsko polje, za podizanje „nacionalnog stadiona“, izgradnju pruge do tih objekata, kao i za pripreme za kopanje Beogradskog metroa i podizanje novog mosta preko Dunava kod Ada Huje, itd., uz već započete radove na brzim prugama, autoputevima, saobraćajnim koridorima i mostovima u drugim delovima Srbije.

Prema dostupnim podacima, Srbija je investicije već popela do blizu 25 odsto svog BDP-a, što je doista visoko, da ne kažem previsoko za njenu privredu i za njeno građanstvo, kojima, takođe, prete raznovrsni spoljni rizici zbog ne tako veselih izgleda za svetsku privredu u 2024. godini, a tu je i nepriznata unutrašnja politička nestabilnost, koju nisu smirili (već možda i uvećali) tek protekli parlamentarni i lokani izbori. Nastavljajući „politiku obećavanja“ Vučić ne napušta koncept „permanentne predizborne kampanje“ (pod izgovorom opcije ponavljanja izbora u Beogradu), ali se njegovo geopolitičko vrludanje, pretežno na „istočnoj strani“, jednog trenutka može sudariti sa potpunim pogoršanjem evropskih i svetskih prilika. On sigurno zna da u „ruskoj biblioteci“ nema para za sve njegove planove, ali možda ne zna da su priče njegovih tabloida o ubrzanoj ekonomskoj propasti Zapada puke tlapnje. Uostalom, berzanski indeksi u Njujorku, Parizu i Frankfurtu rastu ovih dana i svet se priprema za svetsku stopu privrednog rasta od oko 2,9 odsto, što i nije toliko loše za trenutno zaraćeni svet. **☞**

Vučić sigurno zna da u „ruskoj biblioteci“ nema para za sve njegove planove, ali možda ne zna da su priče njegovih tabloida o ubrzanoj ekonomskoj propasti Zapada puke tlapnje

je previše znao“ iz 1956. godine, a čiji refren na našem jeziku otprilike glasi – šta će biti, biće. U stvari, i mnogo pre ovog šlagera, Miroslav Krleža je napisao (citiram po sećanju) da „nigdar nije bilo, da nekak nije bilo“. Ipak, ono što je ovde poražavajuće je upravo to da ni posle svih istorijskih iskustava i svakakvog napretka nauka, mi teško možemo danas proniknuti ni u ono što nam sprema godina pred nama. To jest, da su globalni rizici i sukobi postali takvi da je svako predviđanje budućih događaja neizvesno, i na planu svetske bezbednosti, i u domenu ekonomskih izgleda, i kod klimatskih promena. Kad je reč o tekućim ratovima u Ukrajini, u pojasu Gaze na Zapadnoj obali, na izlasku Sueckog kanala kod Jemena i u pojedinim krajevima Afrike, te sa napetostima u Kineskom moru oko Tajvana ili oko Kosova (hajde da i to dodamo, da Srbi ne bi ovoga puta „zaostali“ u nekoj globalnoj krizi), malo se šta novoga

Špiگل naslovnu stranu posvećuje nedavno preminuloj fudbalskoj legendi

TAJVAN

Tajvanski prst u oko Kini

FOTO: BETA/AP

Prošle subote, glasači na Tajvanu, čije je zvanično ime Republika Kina za razliku od Narodne republike Kine, su, masovnim izlaskom od 71 odsto, po treći put ignorisali upozorenja Pekinga o mogućem konfliktu i poverenje dali vladajućoj Demokratskoj progresivnoj partiji.

„Ova noć pripada Tajvanu. Uspeli smo da Tajvan održimo na svetskoj mapi“, rekao je novinarima Lai Čing-te, dosadašnji tajvanski potpredsednik, objavljujući pobjedu, dok su oba protivkandidata priznala poraz.

Tajvan nije član UN-a zbog mogućnosti kineskog veta u Savetu bezbednosti i kao državu ga za sada priznaje 12 zemalja i Vatikan, od kada je Honduras promenio kurs i uspostavio odnose sa Pekingom čime su oni sa Tajpejom prekinuti.

Čing-te je dodao da su subotnji izbori svetu pokazali posvećenost tajvanskog naroda demokratiji i rekao da se nada da će „Kina razumeti“.

Iz Pekinga je, međutim, ubrzo nakon rezultata, stigla poruka koja govori da baš i neće – „Tajvan je deo Kine“.

CNN kaže da rezultat pokazuje pristalicama DPP-a da je Tajvan de facto suverena nacija koja bi trebalo da pojača odbranu od pretnji Kine i produbi odnose s drugim demokratskim zemljama, čak i ako to znači ekonomsku kaznu ili vojno zastrašivanje Pekinga.

To je takođe i odgovor na osam godina sve jačih pritisaka Kine pod Si Đinpingom koji se zaklinje da je „ponovno ujedinjenje“ ostrva s kopnom „istorijska neizbežnost“, a portparol za odnose Kine i Tajvana čak tvrdi da rezultati izbora „ne predstavljaju preovlađujuće raspoloženje na ostrvu“.

S tim se svakako nisu složili u Vašingtonu, pa je državni sekretar Antoni Blinken čestitao pobjednicima, rekavši da je ishod glasanja pokazao „snagu (tajvanskog) snažnog demokratskog sistema i izbornog procesa“, a CNN novi mandat DPP-a naziva

udarcem za Kinu.

Pobjeda Laija dolazi u trenutku u kojem SAD pokušavaju da stabilizuju komplikovane odnose s Kinom, dok je Tajvan je u vreme vladavine DPP-a jačao veze sa Amerikom, svojim najvećim međunarodnim pomagačem.

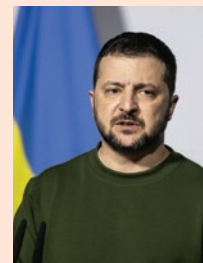
U isto vreme, Kina je prekinula većinu komunikacijskih kanala sa Tajpejom i pojačala diplomatski, ekonomski i vojni pritisak na samostalno vođstvo na ostrvu, pretvarajući Tajvanski moreuz u jednu od najvećih svetskih geopolitičkih kriznih tačaka, imajući u vidu da Peking ne isključuje vojnu intervenciju kako bi Tajvan postao deo jedne Kine, a da Vašington nije isključio vojnu pomoć Tajpeju u odbrani. Tajvan se od Kine odvojio posle Drugog svetskog rata, dok su se vodile borbe u kopnenoj Kini između snaga nacionalističke vlade i Kineske komunističke partije. Nakon pobjede komunista predvođenih Mao Cedungom, nacionalistička partija Kuomintang otišla je na Tajvan i dugo vladala ostrvom.

Svoje pravo na Tajvan Kina crpi iz dokumenta „konsenzus iz 1992“, koji su o prirodni veza potpisali KP Kine i KMT-a. Portal Diplomat uočava dvosmislenost tog konsenzusa, jer počiva na ugovoru između KMT-a i KP Kine da postoji samo jedna Kina, ali ga obe strane različito definišu.

Slična je i politika SAD-a prema Kini, često nazivana „strateška dvosmislenost“ jer priznaje kinesko stajalište da postoji samo jedna Kina i da je Tajvan njen deo, a onda uprkos žestokom protivljenju Pekinga snabdeva oružjem Tajpej i obećava vojnu pomoć ukoliko Kina pokuša da oružano vrati ostrvo pod svoju jurisdikciju.

Ono što sigurno nije dvosmisleno je značaj Tajvana u proizvodnji poluprovodnika od kojih, po jednoj računici, kompanija TSMC, pokriva više od polovine svetskog tržišta u industriji čija je vrednost 2021. procenjena na sto milijardi dolara. **3**

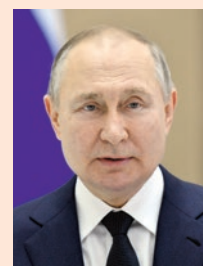
Švajcarska domaćin mirovnog samita o Ukrajini

Švajcarska je prihvatila zahtev ukrajinskog predsednika Volodimira Zelenskog da bude domaćin globalnog mirovnog samita o Ukrajini.

„Otvoreni smo za sve zemlje koje poštuju naš suverenitet i teritorijalni integritet na mirovnom samitu, pa zaključite koga ćemo pozvati“, rekao je ukrajinski predsednik.

Putin: Državnost Ukrajine će biti dovedena u pitanje

Predsednik Rusije Vladimir Putin izjavio je da je ukrajinska kontraofanziva propala, kao i da će državnost Ukrajine uskoro biti dovedena u pitanje. U istom

danu američki državni sekretar Antoni Blinken je najavio dalju pomoć Ukrajini.

Poginuo još jedan Putinov kritičar

Ruski pesnik Lev Rubinštajn, vodeća ličnost sovjetske „underground“ književne scene, umro je nekoliko dana nakon što ga je udario automobil,

objavila je njegova ćerka. Kada je Putin pokrenuo sveobuhvatni napad na Ukrajinu, Rubinštajn je potpisao otvoreno pismo sa drugim istaknutim piscima osuđujući „zločinački rat“ i „laži“ Kremlja.

Američki sokolovi

S lučajno ili ne, tek svjedoci tvrde da su američki borbeni avioni F 16, poznati kao sokolovi, proparali nebo nad Banjom Lukom upravo u času kada je za govornicom sportske dvorane Borik počeo svoje obraćanje predsjednik Republike Srpske Milorad Dodik.

Za one koji su zaboravili, lider SNSD-a je, na svečanoj akademiji povodom proslave dana za koji je Ustavni sud Bosne i Hercegovine čak tri puta ustanovio da se kosi sa temeljnim državnim dokumentom ispisanim u Daytonu, korigirao svoje stavove o mirovnom sporazumu iz američke baze Wright-Patterson – nastao je na lažima, iako se do prije koji dan zaklinjao u njegovu izvornu opciju. No, ni to ga nije spriječilo da nastavi obznajivati svoje otcjepljujuće planove, ali i da se – za svaki slučaj – ogradi izjavom kako su oni izvedivi u miru. Samo što još nije dodao i rahatluku.

ODLIKOVAN ČETVERAC: Ovogodišnje trodnevno obilježavanje 9. januara pratio je i spojeni vatromet – u bosanskohercegovačkom entitetu i u državi Srbiji, a srbijanski predsjednik Aleksandar Vučić iako nije došao poslao je čestitke i sina Danila. Odlikovanja su dijeljena tačno u podne, na sami neustavni dan. S obzirom na to da je prošle godine ruski predsjednik Vladimir Putin zakićen u opravdanom odsustvu zbog agresije na Ukrajinu, činilo se da će ove spektakl ogrlica i Njegoša izostati. Ko može s Putinom? Ispostavilo se da ih ima dovoljno – od Viktora Orbana preko Matije Bečkovića i Nenada Kecmanovića do Bajce Malog Knindže. Ovaj četverac – koji nije sam – zapravo je simbolička iskaznica Dodikovih ratnih ambicija i razotkriva ih: za eutanaziju Evrope zadužen je Orban, za širenje velikosrpskog sveta Bečković i Kecmanović, a za ratne bubnjeve

Ni u Sarajevu nisu izostali ironični i podsmješljivi komentari o združenoj vježbi američkog vazduhoplovstva i Oružanih snaga naše zemlje, kako se zvanično zove demonstracija riješenosti SAD da sačuva teritorijalni integritet i suverenitet BiH

Piše: **Vildana Selimbegović**

Trodnevno obilježavanje 9. januara pratio je i spojeni vatromet – u bosanskohercegovačkom entitetu i u državi Srbiji, a srbijanski predsjednik Aleksandar Vučić, iako nije došao, poslao je čestitke i sina Danila

Bajin imenjak. Uz glorificiranje okorjelih zločina i zločinaca i slavo-dobitni poklič Neka živi Srbija, Rusija i pravoslavni svijet, nije zaboravio ni neprijatelje, no prijetnje Zapadu začinio je jasnom prozivkom samo Sjedinjenih Američkih Država.

I State Department skida rukavice ne krijući da očekuje od svojih međunarodnih partnera da otvore oči pred opasnošću rata kojom isijava predsjednik RS-a. Nisu u pitanju samo njegove permanentne prijetnje visokom predstavniku u našoj zemlji Christianu Schmdtu, a još manje njegov prostakluk i uvrede kojima ga časti,

Putinov pijun

Dodik je i prije američkih sokolova na nebu iznad Banje Luke nasrtao na mrsku mu koaliciju Washington – London, s vremena na vrijeme spominjući Bruxelles, no u suštini potpuno se oslanjajući na nejedinstvo Unije i uz redovito isticanje svojih evropskih prijatelja. Što – ruku na srce – ni Bruxellesu nije puno smetalo, ušuškan u Dodikove časne pionirske da će jednom biti dobar. No, i to jednom sve je dalje, da ne kažem ne lipši, magarče, do zelene trave, a s druge strane i javnost zapadnih zemalja sve intenzivnije izvještava o količini opasnosti koju za mir na Zapadnom Balkanu predstavlja najistureniji Putinov pijun u ovom dijelu svijeta.

riječ je, naime, o eklatantnom suprotstavljanju svakoj ideji, ambiciji i(li) akciji da se ozbiljnije pokrenu euroatlantske integracije Bosne i Hercegovine. Na Dodikove ofanzive na američkog ambasadora u našoj zemlji iz Bijele kuće je stigao jasan odgovor: predsjednik Joe Biden nagradio je Michaela Murphyja za posvećeni angažman u ambasadorskoj službi, a američki sokolovi su to upečatljivo ispratili. Simbolički su – može se i tako reći – poderali onih milion papira kojim su ih tobože podrugljivo dočekali slavljenci Mladića i Karadžića.

No, ni u Sarajevu nisu izostali ironični i podsmješljivi komentari o združenoj vježbi američkog vazduhoplovstva i Oružanih snaga naše zemlje, kako se zvanično zove demonstracija riješenosti SAD-a da sačuva teritorijalni integritet i suverenitet Bosne i Hercegovine. Predsjedatelj Predsjedništva BiH Željko Komšić lakonski je ustvrdio kako slični avioni nisu spriječili

i domaći jastrebovi

genocid u Srebrenici, još jednom demonstrirajući vlastitu promjenu političkog kursa i smjera. Nekad se, naime, zaklinjao u NATO i evropsku BiH, sad je od svega toga ostala slijepa odanost politici SDA i obračun s trojkom. Istine radi, nikakvi avioni nisu nadlijetali Srebrenicu u vrijeme genocida i o tome je puno puta bilo i pisano: iako je postojao plan za odbijanje napada, iako je nizozemski bataljon stacioniran u Potočarima tražio zračnu potporu u više navrata, zapovjednik UN snaga u BiH, francuski general Bernard Janvier je blokirao napad, na što je nedvosmisleno ukazao i admiral Leighton Smith, NATO zapovjednik čiji su avioni tog kobnog julskeg dana nadlijetali Jadran, čekajući odobrenje da zaustave Mladića. Nije se proslavio ni Janvierov šef Yasushi Akashi, no kad već evociramo uspomene na te prebolne i preteške dane, valja podsjetiti i na neke činjenice kojima se danas nerijetko manipulira.

BAKIR KAO DODIK: Iako uistinu najveće zasluge za američki angažman tokom devedesetih pripadaju tadašnjem predsjedniku Billu Clintonu, američki Kongres je i prije njegova izbora krajem 1992. godine donio odluku o podršci nezavisnosti i suverenitetu napadnute Bosne i Hercegovine. U konačnici, kada ni desetine rezolucija UN-a nisu zaustavile agresiju, SAD su izdejstvovale mir, a samo zbog BiH i pomoći našoj Armiji u naoružanju sarađivale i sa Iranom. Zašto onda slobodarsko Sarajevo već godinu i po vodi antiameričku kampanju koja posljednjih mjeseci – retorikom Bakira Izetbegovića – konkuriра jedino Miloradu Dodiku? I to zaista neme nikakve veze sa solidarnošću s patnjama Palestinaca, žrtava izraelske odmazde, na što nas gradonačelnica glavnog grada svakodnevno podsjeća, s obzirom na to da je Hamas posljednju etapu krvi započeo u oktobru prošle godine. A Netanyahu jedva dočeka.

▲
**SVE VEĆI
KONKURENTI U
ANTIAMERIČKOJ
KAMPANJI:**
Bakir Izetbegović
i Milorad Dodik

**Na Dodikove
ofanzive na
američkog
ambasadora
u našoj zemlji
iz Bijele kuće
je stigao jasan
odgovor:
predsjednik Joe
Biden nagradio
je Michaela
Murphyja za
posvećeni
angažman u
ambadorskoj
službi**

Dvije su teze kojima esdeavsko-građanska koalicija pravda antiamerikanizam. Prva je pozivanje na žrtve. Istina je da su Bošnjaci dali najviše života za opstanak BiH, Armija i policija ove zemlje ginuli su vjerujući u zajednički život sa Srbima, Hrvatima i Ostalim i bili ponosni na sve one Srbe, Hrvate i Ostale koji su zajedno s njima ratovali protiv agresora. Istina je i da je najviše ratnih zločina počinjeno nad Bošnjacima, no niti jednog trenutka bošnjačke i bosanske partije nisu odustale od zajedničke države. Čak ni one koje danas iz sarajevskih uporišta jurišaju na nepravde Zapada, nisu izašle sa drugačijim političkim platformama. Druga je teza nametanje dejtonske luđačke košulje koja onemogućava normalno funkcioniranje države. Pritom se svjesno zaboravlja da su upravo Bošnjaci odbili prvo aprilski, a potom i butmirski paket, a i jedan i drugi su podrazumijevali funkcionalniju BiH.

Ima i treća teza kojom se može objasniti antizapadna retorika prijemčiva među Bošnjacima, no ona nije naročito popularna: riječ je o jačanju institucija što, sada je već bjelodano jasno, podjednako smeta radikalima svih boja i dezena. To je već jako dugo najmanji zajednički sadržilac politika SDA, HDZ-a i SNSD-a.

Posljednji puta kada smo gledali politički angažman na institucionalnom djelovanju, u Vijeću ministara je bila opozicija Dodiku iz RS-a. Tada je lider SNSD-a govorio o PDP-u i SDS-u sve ono što danas lider SDA govori o trojci. Pa se onda svi pitamo možemo li ikud iz vrzinog kola u kojem nas spojeno melju domaći jastrebovi, a mi pristajemo – u oba entiteta – da za njihove veleljepne živote na naš račun optužujemo licemjerstvo Zapada.

Tu nam već ni američki sokolovi ne mogu pomoći, moramo krenuti sa čišćenjem smeća od vlastitih avlija. ☞

Sveštenik Srpske pravoslavne crkve sa dnevnikom u ruci ulazi u učionicu i pozdravlja učenike sa Bog pomaže, sjeda za katedru i kaže im da će im danas predavati lekciju kako je Bog stvorio čovjeka.

Ovakve scene još nisu realnost u crnogorskim školama, ali moglo bi se lako desiti da uskoro budu svakodnevnica. I to zahvaljujući udarničkoj upornosti mitropolita crnogorsko-primorskog Joanikija, koji opet ovih dana tvrdi da vjerske zajednice imaju pravo „vraćanje vjeronauke u škole“. Njega ni njegove istomišljenike ne interesuje to što po nadležnom zakonu religijsko djelovanje nije dozvoljeno osim u ustanovama koje su licencirane kao srednje vjerske škole. Na uvođenju vjerske nastave u škole Srpska pravoslavna crkva insistira godinama, a posebno u posljednje tri i po nakon što je Crna Gora dobila novu vlast – uz veliku podršku upravo te crkve.

Većina partija u crnogorskom parlamentu protiv je uvođenja vjeronauke u škole.

U Pokretu Evropa sad, u kojem su predsjednik Crne Gore Jakov Milatović i premijer Milojko Spajić, smatraju da je izučavanje religije već zastupljeno u nastavnom programu kroz izborne predmete i da nema potrebe za uvođenjem vjeronauke. Demokratska Crna Gora podsjeća da su odvojene vjerske zajednice i država i da je zato vjeronauka, „kao esencijalni aspekt vjerskog obrazovanja“ najadekvatnija u okviru vjerskih institucija.

VJERONAUKA ILI NAUKA: U opticaju je i varijanta da bi eventualno trebalo implementirati uvođenje vjeronauke kao izbornog predmeta u škole. Iz opozicionih Socijaldemokrata kategorični su da vjeronauka ne treba i ne smije ući u crnogorske škole i da se vjeronauka za djecu koja to žele može izučavati u okviru vjerskih škola ili na drugi način. I Građanski pokret URA je protiv uvođenja vjeronauke u škole. Reagujući ranije na takve zahtjeve

Pop sa škols

Crnogorski Ustav propisuje da su vjerske zajednice odvojene od države, ali to ne smeta SPC i posebno njenom mitropolitu Joanikiju da, navodno u ime djece i njihovih roditelja, javno traži „vraćanje vjeronauke u škole“

Piše: **Veseljko Koprivica**

Ustav propisuje da je Crna Gora građanska država i da član pet Opšteg zakona o obrazovanju i vaspitanju propisuje da je u javnoj ustanovi obrazovanje i vaspitanje svjetovnog karaktera

SPC iz Demokratske partije socijalista su poručili da Crnoj Gori ne treba „tzv. vjeronauka, već nauka i digitalizacija“.

U Zavodu za školstvo smatraju da nije potrebno, niti svrsishodno uvođenje vjeronauke u obrazovni sistem. Upitan bi bio i način finansiranja i zapošljavanja nastavnog kadra, a uz to se postavlja i pitanje dječjih prava za učenike koji su ateisti ili su im roditelji ateisti. Podsjećaju da Ustav propisuje da je Crna Gora građanska država i da član pet Opšteg zakona o obrazovanju i vaspitanju propisuje da je u javnoj ustanovi obrazovanje i vaspitanje svjetovnog karaktera.

Iz Ministarstva prosvjete napominju da u obrazovnim ustanovama nije dozvoljeno religijsko djelovanje osim u licenciranim vjerskim školama.

Iako Ustav propisuje da su vjerske zajednice odvojene od države, iz SPC ne odustaju od zahtjeva da se vjeronauka uvede u škole. Mitropolit Joanikije je i u julu prethodne godine izjavio da je država dužna da obezbijedi pravo na vjersku nastavu u školama, te da je to pravo i roditelja i djece koje niko ne može osporiti.

Kad je riječ o javnim obrazov-

nim ustanova, učenicima koji to žele omogućeno je izučavanje izbornog predmeta Istorija religije u devetom razredu osnovne škole, kao i u gimnazijama. U osnovnoj školi učenici stiču znanja u okviru četiri glavne teme: Osnovni koncepti i pojmovi religije i predmonoteistička vjerovanja, Judaizam, Hrišćanstvo i Islam, dok učenici gimnazija, pored navedenih, izučavaju i teme: Vjerovanja i rituali u Evropi do prodora hrišćanstva, Religijski sistemi starih civilizacija, Religija i savremeni svijet itd.

U Crnoj Gori postoje i vjerske škole u koje se mogu upisati sva zainteresovana djeca, čime je omogućeno njegovanje vjerskih i religijskih uvjerenja u punom kapacitetu kako se garantuje Ustavom i Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i slobodama. No, nakon što je avgusta prošle godine smijenjena vlast, Crna Gora je dobila Vladu blisku SPC koja se sve više ponaša kao politička nego kao vjerska organizacija, smatraju neke nevladine organizacije.

Bivši mitropolit SPC Amfilohije je 2016. uvjeravao da je pravo na vjersku nastavu u školama „zagarantovano svim važećim međunarodno pravnim aktima o ljudskim slobodama i pravima“. No, za vrijeme vladavine DPS-a, tokom tri decenije, do avgusta prošle godine, te inicijative nisu prihvatane. I brojni eksperti upozoravaju da vjeronauka treba da ostane van javnog obrazovnog sistema.

DALEKOVIDI NJEGOŠ: Istoričar Vukota Vukotić u intervjuu za Pobjedu naglašava da je obrazovanje u Crnoj Gori odvojeno od crkve od samog uspostavljanja moderne države. Prvu osnovnu školu osnovao je Njegoš 1836. godine na Cetinju kao državnu, odnosno svjetovnu instituciju. Želeći da Crna Gora ima moderno obrazovanje, koje će korespondirati sa evropskim državama, vladika Rade je uspostavio građansko obrazova-

skim dnevnikom

FOTO: SKUPŠTINA CG

nje i namjerno ga odvojio od okrija crkve.

Školstvo u Crnoj Gori od prve polovine XIX vijeka uvijek je bilo sekularno. Škole su prestale da imaju vjeronauku od 1945. i to sve odjednom. Vukotić smatra da su Joanikijeve izjave uvođenje pravoslavne džamahirije na mala vrata. Agresivnim ponašanjem SPC nastoji da od učenika stvara vjernike. I ne interesuje je što bi vjeronauka u školama razdvajala djecu po religiji. Eventualno uvođenje vjeronauke nameće i pitanja ko bi predavao taj predmet, iz kojih i kakvih udžbenika bi se učilo, ko bi mogao da kontroliše nastavu...

Koliko je nova vlast privržena Srpskoj pravoslavnoj crkvi svjedoči nekoliko primjera. U Podgorici se državnim novcem gradi vjerska škola SPC. Za gradnju Srednje vjerske škole „Sveti Sava“, iako je Ustavom crkva odvojena od države, Vlada Dritana Abazovića je iz državne kase odobrila 900.000 eura. U privremenim prostorijama nastavu sada pohađa svega 11 učenika iako su sveštenici najavljivali da će ih biti čak 250.

Mitropolit Joanikije, rodnom iz okoline Nikšića i poznat po tome

što ne priznaje Crnogorce, priredio je za Božić svečani prijem. Na iznenađenje velikog dijela javnosti, prisustvovali su mu predsjednik Jakov Milatović, predsjednik Skupštine Andrija Mandić, rektor Univerziteta Vladimir Božović, generalni direktor RTV Crne Gore Boris Raonić, ministar pravde Andrej Milović, ministarka kulture i medija Tamara Vujović...

MITROPOLIT U PARLAMENTU: Predsjednik Skupštine Andrija Mandić primio je u ponedjeljak mitropolita Joanikija i podnio mu

NEDAVNI SUSRET U PARLAMENTU IZAZVAO PITANJA O KARAKTERU VEZA DRŽAVE I CRKVE: Mitropolit Joanikije i Andrija Mandić

NVO: Potonulo društvo

Crnogorsko društvo je obamrlo i potonulo u pasivnost i pogubni oportunistički, predajući se na milost i nemilost retrogradnim i samodovoljnim političkim strankama i vjerskim zajednicama, saopšteno je iz Građanske inicijative 21. maj. „Fakulteti su odavno baštini neslobodne misli i proizvođači beskičmenih i konformističkih studentskih generacija, CANU je primjer institucije koja samo gleda da se ne zamjeri bilo kojoj vlasti i inkasira što veća sredstva pritom nezainteresovana za dekadenciju društva, dok SPC uz podršku aktuelnog režima nastavlja sa klonacionalističkom misijom koja za cilj ima posrbljavanje, desekularizaciju i primitivizaciju Crne Gore“, navode iz te nevladine organizacije.

iscrpan izvještaj o radu parlamenta što je naišlo na medijske osude uz pitanja šta će crkva u Skupštini, je li to kraj građanske i multikulturalne Crne Gore, šta će u Mandićevom kabinetu trobojka, hoće li reagovati tužilaštvo...

Nije uopšte preporučljivo kritikovati SPC. Više državno tužilaštvo zatražilo je od Suda za prekršaje u Podgorici da pokrene postupak protiv kolumniste Antene M i profesora na Fakultetu za crnogorski jezik i književnost dr Bobana Batrićevića i kazni ga po čl. 19 Zakona o javnom redu i miru. Batrićević je kritikovao sveštenike SPC da šire mržnju. Uslijedila su brojna reagovanja da je to pritisak na javnu riječ sa ciljem zastrašivanja i ograničavanja slobode govora. Sudeње Batrićeviću zakazano je za 22. januar za kada je zakazan i protest građana, a i zbog toga što je sud odlučio da suđenje može pratiti samo jedan novinar!

Devedesetih godina prošlog vijeka sveštenici Srpske crkve ponašali su se vrlo agresivno u Crnoj Gori. Zbog toga se sada mnogi s pravom pitaju vraćaju li se to nesrećne devedesete? **3**

FOTO: BETA/AP

Ratovi, ekonomija, demokratija

Najvažnije teme o kojima će se više od 160 miliona Amerikanaca izjasniti u utorak, 5. novembra, biće ekonomija, jednakost, pravo na abortus, spoljna politika i klimatske promene. Za sada je to, prema oceni analitičara, redosled interesovanja pristalica i Republikanske i Demokratske stranke. Na spisku, doduše, nema demokratije, ali je izvesno da će i taj najveći ponos Amerike iskrsnuti kao tema u kampanji. Da li će se nešto bitno promeniti u sledećih malo više od 10 meseci umnogome će zavistiti od ekonomije, a ona opet od ogromnih troškova za sukobe u koji se Amerika uvukla.

U izbornoj godini u kojoj će se, po svojoj prilici, takmičiti sadašnji i bivši predsednik, Amerika se suočava s pravnim i demokratskim izazovima pred novembarsku trku, a u međuvremenu se uvukla u novi konflikt u Jemenu, povećavajući izgleda za sukob sa Iranom nakon što je obustavila dalju pomoć Ukrajini, čime je bar zasad otklonila strah od direktnog konflikta NATO i Rusije i ostala čvrsta u podršci Izraelu u ratu protiv Hamasa, uz upozorenje Tel Avivu da mora da izbegava masovno stradanje civila

Piše: **Julijana Mojsilović**

UKRAJINA NA CEDILU: Smoren slabim rezultatima ukrajinske vojske na terenu i već iscrpljenim budžetom, Vašington je odlučio da više ne pomaže Kijevu. Doduše, ranije dogovorena pomoć će biti isporučena, a eventualna dalja zavisiće od unutrašnjeg dogovora o pograničnim bezbednosnim merama za koji neki republikanci sumnjaju da će proći Predstavnički dom i Senat.

Na tu vest sasvim izvesno trljaju ruke u Kremlju, jer sve više deluje da je Kijev, bar kad je reč o SAD, ostavljen na cedilu i sve više na milost i nemilost Moskvi. Ishod rata u tom slučaju može biti podela Ukrajine, a hoće li Vladimir Putin stati na tome zavisiće od njegovih ideja i odgovora Zapada, pre svega NATO.

BESPOGOVORNO UZ IZRAEL:

Pažnja američke spoljne politike od 7. oktobra 2023. najvećim delom se okrenula ka ratu u Gazi i odlikuje je bespogovorna podrška savezničkom Izraelu. Vašington ne smatra da izraelska vojska čini genocid nad civilima u Gazi, ali javno savetuje Tel Aviv da povede malo više računa o tim žrtvama u akcijama koje smatra legitimnom odbranom Izraela od Hamasa. Izrael je donekle prećutno prihvatio savet i uglavnom preusmerio snage na gonjenje i ubijanje lidera Hamasa. U tome su prešli libansku granicu, testirajući strpljenje Hezbolaha čije bi direktnije uključivanje na strani Hamasa učinilo masakr od 7. oktobra znatno manje strašnim. A kad se ima u vidu da iza Hamasa i Hezbolaha stoji Iran, nije teško pretpostaviti u šta se dalji sukob na Bliskom istoku može pretvoriti.

HUTI I CRVENO MORE: I nije prošlo puno vremena do novog konflikta čije razmere je teško predvideti. Huti, ili kako ih još zovu Ansar Alah, odnosno Alahovi pomoćnici, koji vladaju dobrim delom Jemena, pod sloganom „Alah je veliki. Smrt Americi, smrt Izraelu, prokletstvo Jevrejima i pobeda islamu“ uz podršku Teherana, su se već prošlog oktobra uključili u rat Hamasa i Izraela, objavivši da su lansirali rakete i izveli udare dronovima na Izrael. Početkom decembra, poručili su da će gađati

Jemenski Huti

Huti potiču iz redova lokalne manjinske zajednice šiitskih muslimana poznatih kao Zaidije, koje je osnovao Husein Al Huti, po kom su i dobili ime. Kao sekta islama gotovo isključivo su prisutni u Jemenu. Čine oko 25 odsto stanovništva. Devedesetih godina počeli su kao grupa koja se bori protiv onoga što su smatrali korupcijom tadašnjeg predsednika Alija Abdulaha Saleha, a sada se otvoreno bore protiv Izraela, Amerike i šireg Zapada u koaliciji koju predvodi Iran. Huti crpe inspiraciju iz libanskog Hezbolaha. Prema istraživanju Američkog instituta za borbu protiv terorizma, Hezbolah im pruža opsežno vojno znanje i obuku od 2014. godine.

Izbori li se Tramp s teškim optužbama koje mu se stavljaju na teret, najavio je da neće biti diktator osim „prvog dana“

Američka javnost ne trpi poraze u spoljnoj politici, a kad ih doživi u ratovima, okreće se protiv vođa koji su je u te ratove povelili

sve brodove u Crvenom moru koji idu za Izrael, bez obzira na njihovu nacionalnost, i upozorili sve međunarodne brodarske kompanije da ne sarađuju s izraelskim lukama. „Ako Gaza ne dobije hranu i lekove koji su joj potrebni, svi brodovi u Crvenom moru koji putuju u izraelske luke, bez obzira na njihovu nacionalnost, biće na meti naših oružanih snaga“, izjavio je portparol pobunjenika.

Onda je prošle sedmice, nakon što su Huti ispalili prvi balistički projektil, prekipelo Vašingtonu i Londonu i na meti njihovih bombi i raketa „tomahavk“ našli su se vojna infrastruktura i položaji Huta u Jemenu. Pomoć u tim napadima, izvedenim avionima, brodovima i podmornicama, pružili su Australija, Kanada, Bahrein i Holandija. U Vašingtonu je to dodatno uzburkalo domaću političku scenu. Predsednik Džozef Bajden je žestoko kritikovan zbog odobrenja napada bez konsultacije sa Kongresom. Gardijan je situaciju u Vašingtonu objasnio kao beskritičara i sa leve i sa desne strane političkog spektra zbog poteza predsednika, koji je Hutima pripretilo i novim napadima ukoliko ne prestanu da gađaju trgovačke brodove.

U izbornoj godini to nije naivna reakcija jer ako je već bivši predsednik Donald Tramp kritikovan zbog udara na demokratiju, ni Bajden ne može biti izuzetak dok ignoriše najviše zakonodavno telo federalne vlade. Znatno veći problem iskrsnuće ako, kako predviđaju analitičari, udari na položaje Huta ne spreče ili čak pojačaju na-

pade na brodove u Crvenom moru. Američka javnost ne trpi poraze u spoljnoj politici, a kad ih doživi u ratovima, okreće se protiv vođa koji su je u te ratove povelili. Nije, naravno, Jemen Vijetnam i neće se kući vraćati vreće sa telima vojnika, ali će ekonomska cena alternativnih morskih puteva i istrošenih bombi i raketa biti ogromna, a efekat, verovatno, nesrazmerno manji.

ŠTA ČEKA BUDUĆEG PREDSEDNIKA?:

Na kraju, ko god zadrži ili preuzme kormilo u Vašingtonu naslediće iste probleme, ali će njihovo rešavanje biti verovatno dijametralno suprotno. Izbori li se Tramp sa teškim optužbama koje mu se stavljaju na teret, najavio je da neće biti diktator osim „prvog dana“, nakon upozorenja demokrata i nekih republikanaca da je Amerika u opasnosti da postane autokratija ako on pobedi. Za tu jednodnevnu diktaturu obećao je da će upotrebiti predsednička ovlašćenja za zatvaranje južne granice s Meksikom i proširenje bušenja nafte. Od onog drugog dana, u govorima u kampanji i TV nastupima, najavio je druge ciljeve – Bajdena, tužioce zbog optužbi za desetinu kriminalnih radnji, Ministarstvo pravosuđa i saveznu birokratiju. Po američkom ustavu, čak i da završi iza rešetaka ukoliko bude osuđen za neko od tih dela, može da učestvuje na izborima, a ako pobedi može sam sebe da pomiluje.

Pojednostavljeno, dometi Trampovog boravka u Beloj kući 2016-2020. se mogu svesti na nekoliko stvari: niz konzervativnih poteza, uključujući najveće zabeleženo smanjenje poreza na dobit, uklanjanje brojnih ekoloških propisa i preoblikovanje saveznog pravosuđa. U međunarodnoj areni nametnuo je teška nova imigracijska ograničenja, povukao se iz nekoliko multilateralnih sporazuma i pokrenuo trgovinski spor tukanluk sa Kinom kao deo šireg napora da se pozabavi onim što je smatrao neravnotežom u američkim ekonomskim odnosima s drugim zemljama. Priznao je Jerusalim za glavni grad Izraela i premestio am-

FOTO: BETA/AP

basadu iz Tel Aviva.

Bajdenove četiri godine zabeležile su porast zapošljavanja najveći od 1960-ih i gotovo trostruko veći od onog pre pandemije kovida sa 3.2 miliona radnih mesta više. Ali, nije mogao da izbegne rast inflacije uzrokovan delimično troškovima u vreme pandemije, rastom cene gasa i povećanjem federalnih rashoda za klimatske promene i smanjenje poreza. Trudio se i u domenu ljudskih prava.

Na spoljnjem planu Bajden je optužen za haotično povlačenje tupa iz Avganistana koje je rezultiralo povratkom talibana na vlast. Onda ga je dočekao rat u Ukrajini kojoj je pomagao ogromnim sredstvima od više od 75 milijardi dolara humanitarne, finansijske i vojne pomoći uz svesrdnu podršku nacije. Izbore, međutim, dočekuje u nešto drugačijem raspoloženju sunarodnika i sa uzdrmanim vojnim budžetom i rezervama. Onda ga je dočekao rat Izrael – Hamas u kojem Tel Aviv očekuje i dobija bezrezervnu podršku Vašingtona bez obzira na način ratovanja u

Gazi, a ovih dana i sukob u Crvenom moru.

Iako ozbiljna istraživanja javnog mnjenja u Americi sugerišu da će ekonomija biti najvažnija tema za glasače, spoljna politika, koja se finansira iz budžeta je direktno vezana za američku ekonomsku budućnost. Bajden ima dobre rezultate u ekonomiji, ali koliko će ih narušiti ratovi i sukobi u kojima učestvuju SAD možda najbolje govori podatak da samo jedan tomahavk košta oko dva miliona dolara, a da nije izvesno koliko proizvodnja novih može da isprati broj upotrebljenih i do sada u Crvenom moru kroz koje ide oko 12 odsto svetske trgovine. Od sredine

---

Bajdenove četiri godine zabeležile su porast zapošljavanja najveći od 1960-ih i gotovo trostruko veći od onog pre pandemije kovida

novembra, međutim, zbog napada Huta brojne pomorske kompanije zaobilaze tu zonu, pa brodovi plove oko Afrike što dovodi do povećanja cena transporta i dužeg roka isporuke.

Ipak je verovatno najvažnija i najneizvesnija stvar u spoljnoj politici koja čeka američkog predsednika sledeće godine biće mogućnost šireg sukoba na Bliskom istoku koji bi mogao da se pretvori u konflikt sa Iranom koji, da podsetimo, podržava i Hamas i Hezbollah i Hute. Ne treba zaboraviti ni odnose sa Kinom, posebno nakon izbora na Tajvanu na kojima su pobedili protivnici Pekinga koji je još uoči glasanja najavio da kakav god ishod bio „neće sprečiti neizbežni trend ponovnog ujedinjenja s Kinom“. Zato će ko god zasedne u Ovalnu sobu sigurno imati velike glavobolje. Na koji način će ih se rešiti, zavisice od osobe koja će januara 2025. položiti zakletvu. Od toga će, bar kako govore i neki republikanci, zavisiti i američka demokratija u sledeće četiri godine, a od nje i mnogo toga u svetu. **3**

Antisemitizam, plagijat ili.. »

Nakon nedelja spekulacija da li će predsednica Univerziteta Harvard Klodin Gej biti prinuđena da podnese ostavku, ona je objavila da se povlači. U pismu ostavke, govorila je o napadima na nju i pretnjama koje su podstaknute „rasnim animosom“, ali nije pomenula neuspeh da odgovori na prilično direktna – koliko god „politička“ – pitanja članova Kongresa zašto univerzitet nije ranije reagovao na antisemitske istupe ili, još gore, optužbe da je plagirala delove radova koje je objavila u svojoj akademskoj karijeri. Na koncu svega, optužena je da samo pismo kojim je podnela ostavku nije originalno, već prilagođena kopija pisma drugog zvaničnika.

Svrgavanjem predsednika jednog od najprestižnijih univerziteta u zemlji konzervativci su ostvarili značajnu pobedu na kojoj mogu dalje graditi, a za univerzitet to znači najmanje milijardu dolara povučenih donacija, manje istraživanja, smanjenje prijave budućih studenata, ugroženu reputaciju i saslušanja u Kongresu

Piše: **Marko Savković**

Za pet sati koliko je trajalo javno slušanje, Gej – uz svoje kolegice, predsednice ništa manje prestižnih Univerziteta Pensilvanije i MIT – nije pružila ubedljiv odgovor na hipotetički (i svesno, vrlo provokativno) postavljeno pitanje da li bi poziv na genocid nad Jevrejima prekršio politiku postupanja (*code of conduct*) njihovih fakulteta. Odgovorila je, da uprostimo do kraja, da to zavisi od konteksta. Posledice su bile skoro pa trenutne. Predsednica Univerziteta Pensilvanije podnela je ostavku nakon par dana. Gej je „sačuvao“ upravni odbor univerziteta. Republikanci i demokrate su se u jednom saglasili, kritikujući odgovore koje su predsednice pružile tog 5. decembra.

PODRŠKA GENOCIDU I PLAGIJAT?: I zaista, izabrana formu-

FOTO: BETA/AP

Klodin Gej

lacija koja je tom prilikom, u inače uzavreloj atmosferi međusobnih optužbi za podršku genocidu (bilo nad jednom, ili drugom stranom) nije najsrećnija. „Antisemitska retorika, kada pređe u ponašanje, koje predstavlja maltretiranje, uznemiravanje, zastrašivanje, je ‘delotvorno’ ponašanje i mi (Harvard) tada preduzimamo mere“, rekla je Gej. Na to je predstavnicu Stefanik ponovo pitala – „dakle, odgovor je da. Poziv na genocid nad Jevrejima krši Harvardov kodeks ponašanja – tačno?“. Gej je ponovila da to zavisi od konteksta.

Dr Gej, koja je crnkinja, za kritičare sa američke desnice predstavlja sve ono što mrze kod modernog visokog obrazovanja u Sjedinjenim Državama: zagovornicu „levičarske ideologije koja više polaže na etničku i rodnu raznolikost nego akademsku strogost“ (Ajan Hirsi Ali za Unherd). Istovremeno, u akademskoj zajednici SAD (odnosno, na Zapadu, ali i svuda gde su određeni standardi dostignuti) plagijat je kardinalni greh koji vodi kraju karijere profesora i studenata.

Za Kristofera Rufoa, aktivistu sa desnice koji je ranije postao poznat po kulturnoj borbi protiv predavanja kritičke teorije rase u američkim

školama, i koji je prvi izneo optužbe za plagijat, nema dileme: ambicija je Gej vodila da se kandiduje za predsednicu Harvarda uprkos neubedljivim akademskim postignućima (mada je njen doktorat nagrađen Topen nagradom kao najbolji te godine). Konzervativni kolumnista Njujork tajmsa Bret Stivens takođe ističe „relativno slab akademski dosije“ u kome nema objavljenih knjiga i svega 11 članaka u akademskim časopisima za 30 godina karijere. On je osudio njen uspon, nazivajući ga rezultatom „modela socijalne pravde primenjene na visoko obrazovanje“ (Antoni Zurker za BBC) u kome mesta može biti samo za najbolje, dokazane u svetlu bespoštene konkurencije.

NAPAD KONZERVATIVACA:

Ali nisu je napale kolege sa katedre, već politički neprijatelji predvođeni konzervativcima i opremljeni

---

„Poziv na genocid nad Jevrejima krši Harvardov kodeks ponašanja - tačno?“ Gej je ponovila da to zavisi od konteksta

savremenim alatima veštačke inteligencije za pretragu i poređenje kojim je njena karijera stavljena pod lupu. Uključili su se i studenti Harvarda; otkriveni su nedostaci u akademskim citatima, pogrešna navođenja, fraze prenete bez atribucije („opšta mesta“, prema rečima Dženifer Hohšild čiji se članak našao među „plagiranima“). Međutim, Univerzitet je zaključio da greške „nisu namerne ili nepromišljene“ i da se kao takve ne mogu smatrati ponašanjem nedostojnim profesora. Optužbe su se ipak nastavile.

Stvari postaju jasnije kada se pročitaju Rufoovi tekstovi i objave na društvenim mrežama. Strategija konzervativaca je da obezbede pokrivanje onih priča koje mejnstrim mediji, prema njihovoj oceni, ignorišu. „Priča (o navodnom plagijatu) je pokrenuta sa desnice“, piše Rufo. „Sledeći korak je da se to ‘prokrijumčari’ u ‘medijski aparat’ levice, koji onda pritiska predstavnike levog centra da i sami zatraže odgovornost Gej“. Zatim, poziva Rufo, „stisnite.“ Njegove objave i napore podržali su konzervativni mediji poput Njujork posta i Vašington fri bikona, koji su objavili detalje nove anonimne žalbe podnete Harvardu, a koja je uključivala dodatne dokaze o navodnom plagijatu.

„SKALPIRANA“ ŠEFICA HARVARDA: Rufo je proslavio njen odlazak kao pobjedu; na nekadašnjem Tviteru („X“) napisao je „SCALPED“ („skalpirana“), kao da je u pitanju trofej, pozivajući se na jezivu praksu američkih Indijanaca i belih kolonista da se zastraše neprijatelji. Ali nije Gej slučajno izabrana. Ne samo da je, na vrhuncu svoje karijere administratorke, bila na čelu možda i najpoznatijeg američkog univerziteta, ona je prethodno vodila program univerziteta, jednakosti i inkluzije, koji polazi od učenja pomenute kritičke teorije rase i u kome se smatra da su postojeće strukture vlasti, obrazovanja, medija i industrije duboko nepravedne. Kritičari odbacuju ove i slične programe – kažu kako je u njima onaj koji „tlači“ uvek belac, muškarac i strejt, a žrtva crnac, žena i LGBT. Greške prošlosti ispravljaju se pozitivnom diskriminacijom i afirmativnom akcijom. Pravi teren za kulturne ratove sadašnjosti i budućnosti.

Ovaj paradoks optužbe za plagijat primetila je Seleste Ng, poznati romanopisac. Šta smo, prema njoj, naučili? Da će „fanatici (...) koji se pretvaraju da su zabrinuti zbog antisemitizma rado koristiti obojene žene – posebno crne žene – kao žrtvenog jarca i ‘gromobran’ za velika systemska pitanja“. I – „da će se ljudi koji su uložili (karijere, živote) u održavanje tih systemskih pitanja povinovati“. Jer moraju, optužba za plagijat je isuviše ozbiljna da bi se tek tako odbacila.

Guverner Floride i predsednički kandidat Ron de Santis iskoristio je priliku da smeni rukovodstvo Novog koledža Floride, ukinuvši programe univerziteta i inkluzije, otpuštajući članove fakulteta i promovišući desničarske aktiviste, uključujući pomenutog Rufoa, u odbore poverenika. De Santisov cilj je da ponudi konzervativni kontrapunkt modernom koledžu društvenih nauka (engl. *liberal arts*). Istovremeno, Donald Tramp je u okviru svog plana za drugi mandat („Agenda 47“) pozvao na promenu načina akreditacije američkih univerziteta, s ciljem „odbrane američke tradicije i zapadne civilizacije“. Kao i De Santis, i on je obećao da će okončati programe pravičnosti, primorati uni-

Stiven Vos

verzitete da smanje režijske troškove i oporezuju fondove onih škola koje se ne pridržavaju novih smernica.

Za Ajan Hirsi Ali nema dileme – Gej i njene kolegice koje vode prestižne univerzitete su došle nepripremljene, nisu se snašle na velikoj sceni i „spektakularno su podbacile“ u svojim ulogama, „masovno osramotivši“ svoje organizacije. Ona nastavlja: kako je neko sa „tankim naučnim dosijeom od samo 11 publikacija u časopisima“, sa „50 konstatovanih slučajeva plagijata“ postala predsednica Harvarda?

ODBRANA KOLEGA: Ali u odbranu Gej stao je veliki broj njenih kolega, uključujući profesora od koga je navodno plagirala, Stivena Vosa. On je 1996. zajedno sa Gej napisao tekst iz koga je ona, na dva mesta (prema anonimnoj žalbi koja je pristigla) prenela sadržaj bez navođenja izvora. Novinarka Njujorkera Ema Grin pitala je Vosa da prokomentariše slučaj navodnog plagi-

ranja. On je rekao da je „tehnički“ svaka situacija u kojoj se pozajmljuju delovi teksta ili logika izneta u pasusu „plagiranje“, koristeći analogiju sa prekoračenjem brzine: reč je o manjem prestupu, koji „nije oduzeo na značaju njegovom radu“; (...) „nije (ga) sprečio da dalje objavljuje“; niti u bilo kom smislu predstavlja važan deo njenog originalnog istraživanja. „Iz moje perspektive“, poručuje Vos, „to što je uradila jeste trivijalno, gotovo bez posledica – i zato se aktivno trudim da je odbranim“. Njemu se pridružila i Dženifer Hohšild čiji se članak našao među „plagiranima“ rečima da su optužbe preterane. Radi se o „opštim mestima“, frazama koje izdvojene nemaju posebnog značaja.

Svrgavanjem predsednika jednog od najprestižnijih univerziteta u zemlji, koji je uključen u slučajeve od takvog značaja kao što je recimo borba pred Vrhovnim sudom oko rasnih preferencija pri upisu na univerzitete, uključujući Harvard – konzervativci su ostvarili značajnu pobjedu na kojoj mogu dalje graditi. Za sam univerzitet, šteta se meri u najmanje milijardu dolara povučених donacija, nova istraživanja i saslušanja u Kongresu, manje prijava budućih studenata i ugrožena reputacija. ❧

U odbranu Gej stao je veliki broj njenih kolega, uključujući profesora koga je navodno plagirala Stivena Vosa

KAPIJA SUZA, SALAMA TAKTIKA...

U svetu željnom senzacija, jedna je prošla nezapaženo iako je bila željeni izuzetak. Najzad u Savetu bezbednosti UN nije uloženi veto na rezoluciju kojom se osuđuje dalekosežno podrivanje globalne bezbednosti.

Nepremostiva neslaganja, kakva među velikim silama postoje oko Ukrajine i Gaze, delikatno su prevaziđena na trećem frontu – oko Jemena. Od tamo pobunjenih Huta je zatraženo da hitno obustave napade na brodove u Crvenom moru, a državama članicama je potvrđeno pravo da dejstvuju kako bi osigurali neometanu plovidbu. Odluka je doneta na inicijativu SAD, koje su tako dobile opravdanje što, s Britanijom, uveliko raketiraju uporišta agresivnih Huta. Prvi put posle podužeg vremena, Rusija i Kina su bile uzdržane na glasanju o jednoj vojnoj intervenciji Zapada, iako je ona bila posredno uperena protiv Irana, strateškog im „ortaka“, pa i protiv njihovog usklađenog pogleda na lomove po Bliskom istoku.

Paljbom po brodovima, Huti bi, kažu, da otežaju snabdevanje Izraela i primoraju ga na prekid vatre u Gazi, a za primirje se zalažu i Moskva i Peking,

pojačavanjem pritiska na Tajvan, koji je donekle i uspeo. Laj jeste pobedio ali je njegova stranka izgubila većinu u parlamentu. A on će sada svoje zalaganje za status kvo, podupreti činjenicama da održavanje postojećeg stanja koristi obema stranama. Jer je, uz ostalo, vrednost njihove međusobne trgovine, samo u prošloj godini, iznosila 224 milijarde dolara i da su za poslednje tri decenije, tajvanske kompanije u Narodnu Republiku investirale još veću sumu od navedene. U prilog kontinuitetu idu i najnovije naznake o poboljšavanju odnosa Pekinga i Vašingtona. Džo Bajden je upravo ponovio da ostaje poštovaalac „politike jedne Kine“ i da neće podsticati težnje za nezavisnost Tajvana. Makar i privremeno smirivanje duge napetosti odgovara i Laju, koji u Americi vidi istrajnog strateškog partnera, a u Kini suseda kome se ne isplati da silom ruši ono što ekonomija uveliko gradi i to ne samo s „pobunjenim ostrvom“ nego i sa SAD.

Ovo su vremena u kojima se krize više rasplamsavaju nego što jenjavaju. Ali, i kad se uveliko razlikuju, svaka u bar nekoj od njih nađe „srodnu dušu“.

Dok istrajava skepsa diktatora prema „obojenim revolucijama“, najveće krize je povezala – obojenost ćudljivih mora. Ukrajina trpi invaziju Rusije koja bi da je odseče od Crnog mora, sukob Izraela i Hamasa podstakao je i sukobe na Crvenom moru, a na Žutom moru je novu napetost izazvala Severna Koreja čiji je lider proglasio odustajanje od perspektive miroljubive koegzistencije s Južnom Korejom.

Obrt u režiji Kim Džong Una dolazi u vreme kad se razmišlja da se i frontovi u Ukrajini i između Izraela i Palestinca reše po korejskom modelu – dugoročnim primirjem. Sada se, pak, Pjongjang približava reprizi odmrzavanja zamrznutih konflikata, za kakve važe i prostori bivšeg SSSR i odnosi Izraela s delom arapske okoline.

A sve njih povezuje i okolnost da su glavni akteri države koje nisu kompletirane ili bar tako sebe doživljavaju. Rusija i Kina bi da u sebe usisaju Ukrajinu, odnosno Tajvan. Izrael bi da pripoji i okupirane teritorije, a Palestinci bi da konačno dobiju svoju državnost. Agresivnost kod Kapije suza žestoko izbija iz Jemena u kome se sukobljavaju dve vlasti. Na Korejskom poluostrvu nikad nije potpisan mir između Severa i Juga niti je došlo do njihovog projektovanog objedinjavanja.

„Nedovršeni poslovi“ opstaju, nažalost, i na Balkanu. On je već preživio i status Kapije suza i „salama taktiku“. Isplakao se i iscepkao dovoljno, a previše i za većinu drugih.

Na njemu je da napokon nađe put za usklađivanje sa okolinom, koju čini dosad najmirotvornija zajednica država, EU. To je lak izbor, samo je potrebno da vlast ne sedi na više stolica i da ne korumpira biračku volju. Tako bi se izbegli izazovi repriziranja – i Kapije suza i „salama taktike“. **☞**

Krize na tri „obojena“ mora - Crnom, Crvenom i Žutom

ali su prednost, ovog puta, ipak dali obezbeđivanju slobodnog saobraćaja na plovnom putu za oko 12 odsto svetske trgovine. A čiji se južni ulaz zove Kapija suza, zbog stradanja nevičnih plovidbi po njegovim mirnodopskim vodiljama.

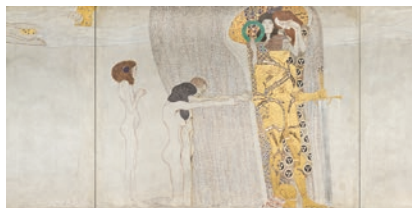
Kao da su prihvatili krilaticu legendarnog Li Kvan Jua da je „bolje trgovati nego ratovati“. A ona kao da odzvanja i povodom ishoda izbora na Tajvanu. Suprotno pritiscima Kine, koja to ostrvo smatra svojom „pobunjenom provincijom“ i planira da je jednog dana, milom ili silom, podvede pod svoj sistem, tamo je za predsednika izabran baš, njoj nevoljeni, Laj Čing-te, koji bi da očuva status kvo, to jest samostalnost arhipelaga.

Laj se, do nedavno, zalagao da Tajvan proglasi nezavisnost, zbog čega je Peking pojačavao priprećivanje, ali su sada, kako primećuju poznavaoči, obe strane pribegle „salama taktici“, koja podrazumeva seckanje strateškog plana na komadiće od kojih će se malo po malo sastaviti naciljani mozaik. Ovako nazvani metod se pripisuje svojevremenom komunističkom vođi u Mađarskoj, koji je pri razbijanju glavne opozicije kliktao: „Skupocena salama se ne jede odjednom već se secka na tanke šnitove“. (Slično rećkanje je primenjeno i na ovdašnjim izborima, tako što je autokrata usitnjavao biračko telo, i njegove delove preseljivao tako da odmogne opoziciji a pomogne svojoj partiji.) Pomenutu taktiku Peking primenjuje postepenim

Blagotvorna umetnost i kako je razlikovati od kiča

FOTO: JORIT AUST

Posmatranje *Betovenovog friza* slikara Gustava Klimta pozitivno utiče na raspoloženje – posebno kad istovremeno svira *Deveta simfonija* Ludviga van Betovena. To je pokazalo istraživanje koje su sproveli

psiholozi *Bečkog univerziteta*. *Betovenov friz* jedno je od glavnih Klimtovih dela i smatra se jednim od vrhunskih radova bečkog *Jugendstila*. Tema friza odnosi se na (Rihard) Wagnerovu interpretaciju *Devete simfonije*. Tri oslikana zida u suterenu zgrade *Bečke secesije* čine povezanu priču koja predstavlja ljudsku čežnju za srećom. Za studiju istraživačkog tima pod vođstvom Helmuta Ledera sa *Fakulteta za psihologiju* u Beču, posetioци su pozvani da posmatraju friz dok slušaju muziku koja je inspirisala ovo umetničko delo – Betovenovu *Devetu*. Ishod istraživanja upoređen je sa ishodom grupe ljudi koji nisu slušali muziku tokom posmatranja friza. Rezultat: uz muziku se povećava uživanje u umetnosti, a stres se smanjuje. „Ovde se stvara nešto što ljude čini srećnim i uzdiže ih“, kaže Leder.

„Kad se stimulišu dva čula, na estetski, umetnički način, to još više pojačava estetsko iskustvo. Takođe smanjuje anksioznost ili brigu. To je poznato iz opere, kad se vizuelni i plesački momenat uklapa sa muzikom, to može dovesti do ekstatičnog doživljaja“, kaže Leder. Istraživački tim takođe je utvrdio da je kratka poseta muzeju od 14,3 minuta kod svih posetilaca, nezavisno od muzike, smanjila strahove, stres i negativno raspoloženje. „Umetnost svakako ima potencijal da nam čini dobro, ali estetika ima pritom značajnu ulogu. Želja mnogih istraživača je da mogu da potvrde da je umetnost blagotvorna, ali još uvek postoji premalo istraživanja koja bi to potkrepila“, objašnjava Leder. Na primer, trebalo bi razlikovati kič i umetnost: „Kič može brzo izazvati pozitivne emocije, kao što je lep prikaz mačke, i prava estetika, koja ide dublje. Bitan sastojak osećaja da nam umetnost čini dobro je da imam osećaj da mi se prenosi nešto što može biti značajno za mene“, dodaje Leder. Rezultati istraživanja, objavljeni u stručnom časopisu *APA PsyArticles*, mogu se proveriti sopstvenim eksperimentom – uz slušalice koje obezbeđuje muzej. 📖

Povratak Pančevo film festivala

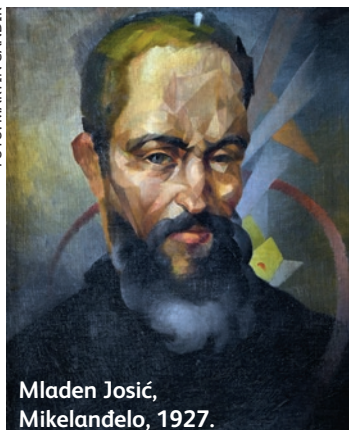

Nakon četvorogodišnje pauze, na nekoliko lokacija u Pančevu, od 19. do 21. januara biće održan Pančevo film festival. Festival će 19. januara u *Dvorani Kulturnog centra Pančeva* otvoriti film rumunskog reditelja Radua Žudea – *Ne očekujte previše od kraja sveta*. Pored filmskih ostvarenja, publika će pre projekcija imati prilike da pogleda i muzičke spotove alternativnih muzičkih sastava koje su režirali mladi filmski reditelji, kao i da učestvuje u raznovrsnom pratećem, obrazovnom i muzičkom programu. Festival će biti realizovan na nekoliko lokacija u gradu – u prostorijama *KCP, Štab pogonu i Trećem prostoru*. Ulaz na sve programe je besplatan.

Tokom tri dana festivala biće prikazano još pet dugometražnih ostvarenja: *Prizvan i pozvan, Ekскурzija, Zlo ne postoji, Lost Country i Disko igrač*. Tokom drugog i trećeg dana festivala biće prikazani kratkometražni filmovi mladih autora i autorki, kao i program namenjen srednjoškolicima, *Mladi žiri*. Taj žiri će uz mentorstvo mlade filmske autorke Tamare Bročić, analizirati filmove iz ovogodišnje selekcije kratkometražnih filmova iz zemlje i regiona, i doneti odluku o najboljem kratkom filmu ovogodišnjeg festivala. PAFF ove godine ima i bogat prateći program, pa će posetioци biti u prilici da učestvuju na radionicama, prisustvuju filmskoj šetnji gradom Pančevom i da uživaju u bogatom muzičkom programu. 📖

O životu i delu najpoznatijeg domaćeg arhitekta

FOTO: MARTIN CANDIR

Mladen Josić,
Mikelandelo, 1927.

Postavka *Poklon-zbirka Dragiše Brašovana*, nakon novosadske *Galerije Matice srpske*, stiže u beogradski *Muzej primenjene umetnosti*. Izložbu, otvorenu 15. januara, posetioци će moći da je pogledaju do 10. marta. *Poklon-zbirka Dragiše Brašovana* predstavlja više od 100 eksponata – slika, skulptura, crteža, stilskog nameštaja, dela primenjene umetnosti i dokumentarnog materijala koje su naslednice ovog srpskog arhitekta, supruga Viktorija Brašovana i počerka Olga Kovačev, poklonile *Galeriji Matice srpske* u periodu od 2020. do početka 2023. Beogradska publika imaće priliku da vidi predmete i dela koja govore o privatnom životu arhitekta i doprinose boljem razumevanju njegovog lika i dela. Svi ovi predmeti, koji su bili deo enterijera u kući u ulici *Strahinjića bana* u Beogradu, na jedinstven način govore o ukusu i opredeljenjima znamenitog arhitekta, kao i o njegovom porodičnom životu. Ova postavka pruža posetioциma sasvim drugačiji pogled na Brašovana kao supruga, očuha, estetu, ljubitelja umetnosti i prijatelja. Izložbu prati dvojezični katalog sa tekstovima arhitekta dr Darka Polića i kustoskinje Ivane Janjić, dokumentarni film *Radio-televizije Vojvodine* i virtuelna 3D rekonstrukcija prostora u kom je Brašovana živeo, a koji je realizovala msr Snežana Mijić, konzervatorka. Tokom trajanja

izložbe publika će moći da se kroz prateći program u vidu stručnih kustoskih vođenja, predavanja i projekcije filmova, upozna sa životom i delom Dragiše Brašovana i arhitekturom 20. veka. 📖

Nekadašnji igrač trupe *Aterbaleta*, laureat 32. Međunarodnog koreografskog takmičenja u Hanoveru, i *Koreograf godine* po oceni milanskog časopisa *Danza e Danza*, Filip Krac neguje jedinstveni koreografski rečnik koji kombinuje savremenu igru sa tehničkim elementima baleta i hip hopa. Na poziv direktora *Baleta Teatra milanske Skale*, Manuela Legrija, Krac je nedavno predstavio svoj rad kreiran za igrače tog ansambla, deleći veče i scenu sa čuvenim autorima kao što su Jirži Kilijan, Načo Duato i Dejvid Dovson. Na 21. Beogradski festival igre, koji se ove godine, pod sloganom *Savršene različitosti*, održava od 7. marta do 10. aprila, stiže sa komadom *Crvene cipelice* u izvođenju *Baleta Toskane*. Delo inspirisano čuvenom Andersonovom pričom, ali i estetikom istoimenog filma, izvodi se prvi put u inostranstvu, 11. marta, u Pozorištu na Terazijama. U susret ovom gostovanju Krac govori za *Novi magazin*.

Kreirali ste prošle godine svoj prvi komad za *Balet milanske Skale*. Ujedno, pričalo se o tome da ste prvi koreograf koji unosi muziku britanskog sastava *Radiohead* u *Skalu*. Kako je izgledalo to veče?

Definitivno nisam prvi koreograf koji je koristio muziku grupe *Radiohead*, ali sam zaista srećan da sam to prvi učinio u *Skali*. Kreiranje pokreta na zvuke legendarnog sastava istovremeno je izazov i blagoslov. Možemo pomisliti kako je pop muzika jednostavno rešenje: ona poseduje dopadljive melodije, jednostavan ritam, srceparajuću dramu... Ipak, genijalnost ovog benda prevazilazi sve ove kategorije i iako vas njihova muzika duboko dotiče, postoji toliko mnogo slojeva zvučnog istraživanja, neočekivanih ritmova i poetskih stihova. Osećao sam da sam kroz rad još više cenio uzvišeni zanat ovih muzičara. Premijera je nagrađena ovacijama u *Skali*, a ja sam presrećan što sam imao priliku da radim sa posvećenim i inteligentnim igračima trupe koju vodi Ma-

Gledaoce vo

Delom inspirisanim čuvenom Andersonovom pričom, ali i estetikom istoimenog filma - *Crvene cipelice*, koje se prvi put izvodi u inostranstvu u produkciji *Baleta Toskane*, sagovornik *Novog magazina* predstaviće se 11. marta u Beogradu

Razgovarala: **Jovana Čilić**

FILIP KRAC: Mislim da je porudžbina ovog celovečernjeg komada bila dobra kombinacija za mene: osećati se sigurno i nesigurno u isto vreme

nuel Legri. Zaista, celo putovanje je bilo inspirativno.

Kao igrač trupe *Aterbaleta* nastupali ste i na Beogradskom festivalu igre. Kako se sećate Beograda, i kako vam sada deluje da se vraćate kao autor?

Da, mislim da sam igrao na Festivalu 2010. godine. Izvodili smo komade Maura Bigoncetija koji je bio glavni koreograf trupe do 2012. godine. Sećam se da je to bilo jedno predivno iskustvo. Imao sam samo 23 godine, i tek što sam dobio angažman. Za mene je sve bilo zanimljivo i novo. Sa druge strane, scenu sam oduvek obožavao, kao i mogućnost da budem pred publikom. Sada sam u drugoj poziciji. Sa veće distance pratim reakcije gle-

dalaca, iako je još uvek naš odnos veoma intiman. Ne prikazujem stanje moje duše na pozornici, već osećanja i misli koje sam razvio sa svojim igračima.

Imali ste priliku da radite sa nekim od najvećih koreografa ovog vremena... Recite nam nešto o tim saradnjama... i možda, ako možete da kažete, čiji rad vam je bio emotivno najbliži?

Bio sam igrač *Aterbaleta* punih 13 godina, a sada sa njima radim kao koreograf. Stekao sam bogato iskustvo i trudim se da sačuvam sve ljudske i umetničke razmene kao hranu i razmišljanje na svom putu. U tom smislu, postojali su ljudi i njihova dela koja su me naj-

dim u nepoznato

više dotakla i uslovia moj pogled na ovu umetnost. Izdvojio bih Oha-da Naharina i Jiržija Kilijana. Možda se ovo čini kao očigledan izbor, ali osećam da su njihova dela ona u kojima je sveta poezija tela bila najopipljivija, u studiju i na sceni. Ništa suvišno, ništa površno, ništa ukrašeno, već uredna namera i akutna svest.

Vaš komad O malo je remek delo stvoreno za Aterbaletu. Taj rad je zavređeo brojne nagrade... između ostalog i nagradu milanskog magazina Danza e Danza?

Reč je, zapravo, o kratkom duetu koji sam napravio 2018. godine sa kolegicom i dragom prijateljom Ivanom Mastroviti. U to vreme smo se poznavali deset godina, tako da je među nama bilo puno poverenja i uzbuđenja što smo zajedno u studiju i što radimo na nečemu što nam je tada bilo intimno i smelo. Ipak, iako smo veoma dugo stvarali ovaj komad od svega dvanaest minuta, nismo znali kakva će biti reakcija publike. Moram da kažem da smo bili jednostavno preplavljeni povratnim informacijama i načinom na koji je publika prigrlila ovu kreaciju. Deluje kao najveće blaženstvo koje možete da osetite kao stvaralac: kad zajedno sa punom salom radoznalih

i probirljivih gledalaca krenete na uzbuđljivu vožnju.

Komad Crvene cipelice za Balet Toskane, koje ćemo videti u Beogradu, vaš je prvi celovečernji komad. Recite nam nešto o saradnji sa Kristinom Bocolini i igračima iz Firence?

Kristina Bocolini je bila moj prvi direktor u *Aterbaletu* i od mojih početaka u kompaniji uvek me je podsticala da se bavim koreografijom. Neizmerno sam joj zahvalan i smatram je jednom od velikih dama umetničke igre u Italiji, koja je tokom svoje karijere proživela bezbroj različitih kulturnih tokova i društvenih promena. Kad je 2017. godine dala ostavku na mesto direktora *Aterbaleta*, oboje smo znali da ćemo ponovo saradivati. A onda je hrabro od mene naručila ovaj komad kao celovečernje delo! Osećao sam se uzbuđeno pred izazovom, ali i znao sam da ću uz Kristinu pored sebe imati iskusnog saradnika kome verujem. Mislim da je to bila dobra kombinacija za mene: osećati se sigurno i nesigurno u isto vreme... Takođe je bilo interesantno u studiju sa igračima, koju su sve vreme bili pažljivi i posvećeni. To su sjajni izvođači, koji zaslužuju punu podršku.

Šta je bila inspiracija za Crvene cipelice, priča, film nagrađen

Upozorenje iz Andersenove priče iz 1853. u nekim aspektima izgleda zastarelo jer je preopterećeno religioznom pobožnošću, ali se u narativu već pojavljuje ideja da devojčica ne samo da aktivno priželjkuje ove crvene cipelice već je pasivno uslovljena njima i mora da „igra do smrti“.

CRVENE CIPELICE: Kao inspiracija za estetiku Kracovog komada uglavnom je poslužio film Pavela Presburgera iz 1948.

Oskarom... ili...?

Sve zajedno. S jedne strane, neophodnost da se shvate neki od znakova našeg vremena: naša opsesija predmetima, način na koji želimo da ih akumuliramo i posedujemo. Kako gubimo ljudskost u tom procesu i sami se pretvaramo u „predmete koji hodaju i govore“. Upozorenje iz priče Hansa Kristijana Andersena iz 1853. godine u nekim aspektima izgleda zastarelo, jer je preopterećeno religioznom pobožnošću, ali se u narativu već pojavljuje ideja da devojčica ne samo da aktivno priželjkuje ove crvene cipelice, već je pasivno uslovljena njima i mora da „igra do smrti“. Tako da smo se dramaturškinja Sara Strobel i ja zapitali: ko zaista poseduje tu moć? Da li ona ili cipelice? Film Pavela Presburgera iz 1948. uglavnom je poslužio kao inspiracija za estetiku komada. Scenografija i kostimografija *oskarovca* Hajna Hekrota su kreativno remek delo koje je film napravilo ikonom koju predstavlja do danas. Imao sam sreće da radim sa dizajnerkom svetla Đulijom Marijom Pastore i kostimografkinjom Grejs Lajel, koje su uspele da preispitaju i ponovo osmisle čudesna hromatska iskustva.

Koju muziku koristite u Crvenim cipelicama?

Muzika je originalna kreacija kompozitora Pjerfrančeska Peronea, on je razvio elektronske zvučne pejzaže koji dovode komad u ono ovde-i-sada.

Kako pozvati publiku da dođe i otkrije ovo delo?

Znam da veče dolazi sa preciznim naslovom, ali bih pozvao publiku da ne insistira u svakom trenutku na traženju smisla ili priče. Generalno, smatram da je najvelikodušniji i najrazumniji što gledalac može da uradi to da napusti očekivanja i dopusti da ga dodirnu emotivni i estetski utisci, da bude odveden u nepoznato!

Mikelandelo Buonaroti (1475-1564), jedan od centralnih umetnika renesanse i slavljenje muškog akta stoje u središtu izložbe – *Mikelandelo i sledbenici / Michelangelo und die Folgen*, koja je mogla da se pogleda u *Albertini* u Beču, od 15. septembra prošle do 14. januara ove godine. Ova postavka osvetljava nastanak, procvat i prolaznost kanona, koji je Mikelandelo svojim aktovima pre 500 godina trajno usmerio i koji su potonje generacije sledbenika varirale kao uzor.

U leto 1504. Mikelandelo je dobio nalog za jedan freskopis motiva – *Borba kod Kašine*, na zidu *Gradske većnice / Palazzo Vecchio* u Firenci. Ali njemu nije pošlo za rukom da taj freskopis živopíše. A onda se i skici za tu fresku izgubio svaki trag. Skica koja danas postoji je zapravo kopija drugih umetnika. Otuda znamo koju je ratnu scenu Mikelandelo izabrao za svoje delo: dok se u julu 1364. firentinski ratnici na letnjoj vrućini u reci Arno kupaju, napadaju ih pizanske trupe. Mikelandelova skica prikazuje vojnike koji navrat-nanos izlaze iz reke. Figure su u izuzetnoj žurbi, a prvi je, čini se, već pripravan za boj. To je perfektna scena za jedan od najuticajnijih slikarskih motiva Mikelandela: nagih, muških tela. Ovoj temi je muzej u Beču i posvetio izložbu koja je, možda, samo u *Albertini* u ovom kvalitetu, i bila moguća. Polazeći od osam originalnih Mikelandelovih listova sa crtežima u posedu *Albertine*, ovaj muzej demonstrira ukupno 139 dela, od toga samo 19 iznajmljenih, pod naslovom *Mikelandelo i posledice*, koja govore o uticaju koji je veliki renesansni majstor imao na pokoljenja umetničkih stvaralaca.

Mikelandelo

Reporter Novog magazina na reprezentativnoj izložbi *Mikelandelo i sledbenici*, koja je u bečkoj *Albertini* mogla da se pogleda od 15. septembra 2023. do 14. januara ove godine

Piše: **Zoran Andrić**

FOTO: ALBERTINA

stavnik novog shvatanja telesnosti u italijanskoj renesansi: novo otkriće telesnih ideala rimsko-grčke antike vodi ka radikalnim novinama u predstavljanju ljudske anatomije, proporcija, obrisa/kontura i volumena pri skraćenjima, preseccima i pokretima. U ateljeima i umetničkim akademijama vreme će najpre biti posvećeno studijama muškog tela kao osnovi likovnog obrazovanja.

Mikelandelovo novi ideal figura, snaga njegovog izraza kao i težnja ka lepoti i savršenstvu, inspirisale su ne samo umetnike iz njegovog neposrednog okruženja, već i potonje generacije. U ovom reprezentativnom izboru, od 15. do 20. veka, ova izložba otvara različite tematske oblasti u kojima se poglavlje muškog akta može komparativno razmatrati. Mikelandelova slava je već stolicima neprekinuta, a ova postavka upravo tematizuje nastanak i delovanje telesnog ideala koji je duže od 300 godi-

na paradigma svih predstavljanja muškog akta. Mikelandelo je imao odlučujući uticaj kako na umetnost svoga vremena, tako i na umetnost do 20. veka. A, uz Mikelandela ovu izložbu čine i radovi Rafaela, Direra, Rembranta, Rubensa, Mengsa, Batonija, Klimta i Šilea, koji svaki

HERKULES:
Henrika Golcijusa
iz 1589.

NOVO SHVATANJE TELESNOSTI: Umeće crtača, slikara i vajara Mikelandela Buonarotija fascinira kroz monumentalnosti tela koje je on izobrazio: ona su puna energije i ispunjena emocijama koje transportuju unutrašnju napetost i sukobe. Kao nijedan drugi umetnik, Mikelandelo figurira kao pred-

o i posledice

na svoj način nude viđenje muškog tela, bilo kroz oponašanje (imitaciju), dalji razvoj ili vehementnu negaciju Mikelandelovog ideala.

MUŠKI AKT: Bogata grafička zbirka *Albertine* omogućila je tematizovanje Mikelandelovog ideala, koji je na impresivan način reprezentovan na njegovim crtežima i skulpturama kao atletske, snažan muški akt. Klasični akt kao što je to na crtežima Mikelandela, preko Rafaela do Bandinelija, samosvesno nastupa, viđen je kao harmonični sklad između opšte formule kao standardizovane poze, kroz studije anatomije antičkih skulptura ili rasporeda delova tela kroz formalizovane proporcije Marka Vitruvija sa jedne strane, i crtanja prema prirodi sa druge.

U centru stoji kanon koji je Mikelandelo saznao i koji je stolicima na primeru muškog akta bio dominantan: naime, *sui generis* kombinacija antičkog ideala i posmatranja prirode. Uslov tome su bile Mikelandelove anatomske studije, u kojima se on na prvom mestu interesovao za mišiće. Kakva je razlika u predstavljanju nagog muškog tela, možemo da upoređenjem sagledamo na primeru Polajaulove *Borbe nagih muškaraca* (oko 1470-75). Višestranost varijacija u pokretu je fascinirajuća, ali mišići podsećaju na napete, ali ipak fantazirani preplet linija. Dvojica umetnika, Rembrant i Rubens određuju suprotstavljene pozicije baroka. Rubens se bavi realnim, živim modelima i budi nagost antičkih ideala u novi život. Rembrant se ne ustručava od ružnog realnog ljudskog tela, koje ga prikazuje u svojoj prolaznosti i slabosti. Ovo čini snažan kontrast u odnosu na atletska tela Buonarotija.

MIKELANDELOVSKI KANON:

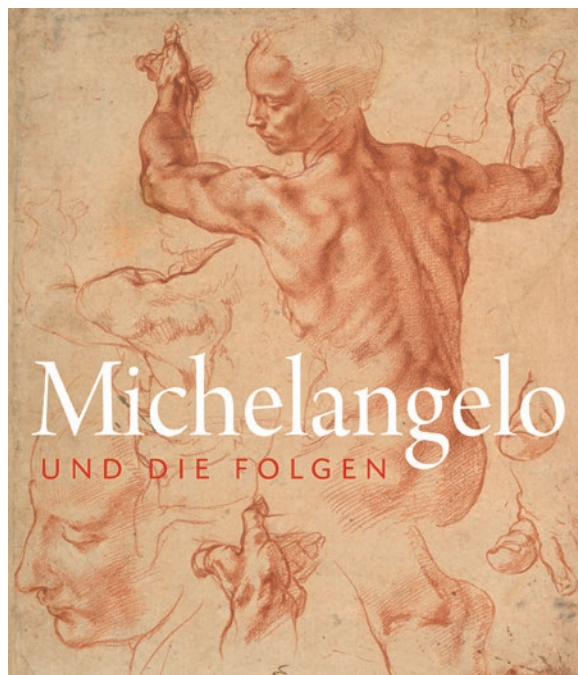
U klasicizmu ostaje da važi tip lepog muskuloznog nagog muškog tela. Gotovo 200 godina od smrti firentinskog majstora, mikelan-

FOTO: ALBERTINA

delovski kanon nalazi svoj produžetak u dominantnoj predstavi idealnog akta. Slikari toga vremena, kao što je Anton Rafael Mengs ili Pompeo Điolamo Batoni, stvaraju dela koja kroz preciznost modeliranja muskulature i pred-

▲
STUDIJA
Mikelandela
Buonarotija iz
1510-11.

stavljanja komplikovanih poza i kompleksnih pozicija delova tela, iziskuju skraćanja u perspektivama, i počivaju na Mikelandelovom idealu.

Kanon koji je Mikelandelo saznao prevalio je svoj zenit, jer je izobraženje muškog nagog tela kao simbola herojske individue u modernom društvu imalo manji odjek. Ova izložba koncipirana je sa jednim istorijskim predznakom: stotinama godina su muškarci slikali muška naga tela, a i ženska tela su samo muškarci likovno izobražavali. Mikelandelo nije nikada crtao, slikao ili vajao nagu ženu, već uvek muško telo sa atributima ljupkosti jedne žene. Žena je kao suprotna strana meseca: zna se da postoji, ali je ona *terra incognita*. Kroz nekoliko egzemplarnih primera iz 17. i 18. veka, predstavljen je i realistični ideal jedne žene. Dugo je predstavljanje nage žene bilo identifikovano sa porocima, nemoralom i seksualnom požudom i kao takvo bilo diskriminisano i difamirano. Nemoral žene donosi smrt i greh u obličju Eve. Moralne mane, kao što je razuzdanost, nastupa kao tašta i naga na svetlost dana. Vrline su, naprotiv, odevene u haljine. Suprotnost ženi sa vrlinom opisana je kao naga žena, kao veštica ili Venus koji zavodi.

Na kraju izložbe su dva primera koji stoje reprezentativno za stoleće u kome je Mikelandelov kanon izgubio svoj autoritet, i posvećuje se egzemplarno secesionističkom idealnom kultu lepog, na primeru Gustava Klimta i Egon Šilea. Bilo da je o aktu muškarca ili žene reč, ovde je idealno-tipičan akt ukinut seksualizovanim i patalogizovanim izrazom. Ovo je i radikalni prekid posle koga nikakav povratak više nije moguć, najmanje u umetnosti.

Ukupno uzev, ova izložba razapinje široki luk od dela ranog Mikelandela do umetnika 20. veka. U *Albertini* su bili izloženi i artefakti iznajmljeni iz *Metropolitan muzeja* u Njujorku, *Luvra* u Parizu i *kneževе zbirke* u Luksemburgu. Katalog za izložbu pripremili su Eva Mihel i Klaus Albrecht Šreder, a objavio ga je nemački izdavač *Prestel* iz Minhena. 3

Nove umetničke pr

U žički regionalni likovni salon, koji je priređen 35. put, ponudio je raznorodne ideje, forme i poetike autora svih generacija, među kojima su afirmisani stvaraoци i njihove kolege koje su na početku umetničkih karijera. Jedna od najznačajnijih likovnih manifestacija u užičkom regionu u početku je bila zamišljena kao godišnja žirirana izložba akademski obrazovanih likovnih stvaralaca iz Užica. Kasnije je obuhvatila šire geografsko područje i prikazuje godišnju produkciju likovnog i vizuelnog stvaralaštva akademskih umetnika ne samo iz Užica, nego i drugih gradova užičkog regiona. Osim njih izlažu i oni koji su poreklom iz užičkog kraja, a žive i rade u drugim delovima Srbije i inostranstvu.

Kroz trajanje Salona moguće je prepoznati ne samo smenu generacija umetnika, već i nove umetničke prakse mlađih autora koji se često ne oslanjaju na uobičajene likovne forme, poput klasične slike, skulpture ili grafike, već su skloni eksperimentima i iskoracima u konceptualnim strukturama i instalacijama, korišćenju novih medija, materijala i njihovom kombinovanju. Takvom umetničkom izrazima referišu i na naše, savremene probleme.

INSTALACIJA O RAZORENOSTI INSTITUCIJA SISTEMA:

Za ovogodišnju izložbu, koja se može pogledati do kraja januara u *Gradskoj galeriji Užice* koja je organizator te manifestacije, kako je istakao njen direktor Zoran V. Cvetić, konkurisalo je 35 autora sa 51 radom. Selekciona komisija (akademski slikari Božidar Plazinić iz Čačka i Vladan Terzić iz Užica, i istoričarka umetnosti Sanja Sofijanić iz Arilja) izabrala je 44 rada 32 autora i dodelila nagrade.

Prva nagrada pripala je Urošu Zvizdiću za instalaciju *Lažni stub* koja je, visinom od 3,8 metara,

Heterogena postavka o problemima našeg doba u osnovi je ovogodišnjeg, 35. Užičkog regionalnog likovnog salona

Tekst i fotografije: **Nenad Kovačević**

▲ **LAŽNI STUB:**
Pobednički rad
Uroša Zvizdića

spojila pod i svod užičke galerije. Zvizdić je rođen 1989. u Priboju, a osnovne i master studije vajarstva je završio na *Fakultetu likovnih umetnosti* u Beogradu. Živi u Užicu i profesor je u *Umetničkoj školi* u Čačku. „Estetski ružna, ružnirajuća siva forma koja se ljušta, ali simbolički i funkcionalno je neophodna kao polazna osnova i temelj koji omogućava i podupire svaki

rast i napredak, ukazuje, najpre na sve intenzivniji doživljaj razorenosti institucija sistema“, navodi se u obrazloženju nagrade. „Bez njih se ne može, jer čovekova kreativnost još uvek ne uspeva da im pronade alternativu ili eventualna alternativa obespekojava u mnogo većim razmerama“, nastavlja se u obrazloženju. Ipak, dodaje se, „u formatu u kom smo ih preuzeli iz prošlosti, institucije odavno ne doživljavamo kao podršku“. Umetnik je, ocenjuje komisija, „ispravno prepoznao da je to najveća tema, koliko naših prostora toliko i sveta u globalu“.

Sam umetnik podseća na to da stub nije novost u umetnosti i da su među prvim lekcijama iz istorije umetnosti upravo priče o stubovima, bez obzira na to da li su oni dorski, jonski ili iz drugih kultura, kao delovi arhitekture i umetnosti. „Ovaj današnji stub – objašnjava Zvizdić – prilagođen je ovom vremenu i izrađen je u maniru konceptualne umetnosti“. Taj rad je, kaže, „materijalizacija odnosa misaonih procesa i fizičkog sveta koji nas okružuje i referišu na položaj umetnika u društvu“.

DEMOKRATIZACIJA KULTURE:

Druga nagrada dodeljena je Milovanu Dagoviću, akademskom vajararu koji je rođen 1954. u Užicu i koji živi i rad u tom gradu i Beogradu, a diplomirao je i magistrirao na *Akademiji likovnih umetnosti* u Sarajevu. Dagović je nagrađen za rad *Trag vetra* u kombinovanoj tehnici na papiru. Za to delo i rad *Krilo-tragovi* koji je, takođe, izložio u identičnoj tehnici, navedeno da je „minimalistički pristup izgradnji snažnih linearnih i svetlosnih ritmova i optičke bravure prepoznat kao modularni polivalentni kod potpuno autonomne provenijencije“.

Mišu Filipovcu, rođenom 1987. u Bajinoj Bašti, koji je diplomске i master studije završio na *Filološko-umetničkom fakultetu* u Kragujevcu, na kome radi kao

akse mladih autora

TRAGOVI: Radovi Milovana Dagovića

asistent, a doktorske studije je okončao na *Akademiji likovnih umetnosti i Fakultetu primenjenih umetnosti* u Beogradu, dodeljena je treća nagrada za kompoziciju crteža *The Wooden Kingdom – D9*. Kolažno segmentirana struktura, navedeno je, „toplju ljudsku priču, smeštenu u opominjući ekološki i kulturološki kontekst, uspela je da istovremeno prikaže, jednako kao nežnu i prijatnu, ali i kao i zastrašujuće opominjuću, iz više, mahom, simboličkih aspekata“. Pohvala Salona pripala je mladom master slikaru Dimitriju Turudiću iz Užica za ulje na platnu *Studija atmosfera*.

Kao i svaka kolektivna izložba savremenog doba, podseća Sanja Sofijanić, i užički Salon je heterogena postavka koja, pokazuje domete širokog procesa demokratizacije kulture i raspon platforme pluralizma idejne i estetske percepcije života i sveta. Takav diskurs, navodi, „obezbeđuje Salonu status ogledala svetske likovne scene u malom formatu, što u globalom vremenu pretežno digitalnih komunikacija nije veliko iznenađenje“. Kreativnost, ukazuje Sofijanić, decenijama ne poznaje male i skrajnute tačke koje slede inventivna rešenja, diktirana iz velikih metropola.

SVET SE MENJA BRŽE NEGO ŠTO ČOVEK MOŽE DA ISPRATI: Gorući izazovi razvijenog sveta, u manjoj ili većoj meri, dodaje, prepoznaju se svuda na isti način, te da se „od artefakata iz oblasti umetnosti i kulture sve više i češće očekuje da preuzmu ulogu pomirateljskog ili kritičkog, svakako avangardnog koncepta u kreiranju vizija sveta koji se menja mnogo brže, nego što to čovek u svom punom integritetu može da isprati“. Ona primećuje da su na Salonu izložene sve vrste likovnih radova, od simbolički interpretirane figuracije do apstraktnih formi, što se po automatizmu prelijeva na heterogenost stilskih performansi i vrlo slobodno poigravanje sa tehnikama.

Za vizuelni izraz, kaže da je retko rezultat upotrebe primarnih slikarskih i vajarskih materijala, već se on sve više formira u kombinacijama, kako sa digitalnim formama, tako i elementima svakodnevnog iskustva – igračkom, pletivom, zidarskim materijalima... Tematski okviri su, ističe istoričarka umetnosti, krhkost čovekovih osećanja, odnos prema prirodnim resursima, prošlosti, mitovima koji su temelji vrednosnih sistema

THE WOODEN KINGDOM – D9: Rad Miša Filipovca

evropskog čoveka, porodičnim relacijama i multipolarizovanoj ulozi žene, načinima ishrane, smislu ljudskog truda, rada i življenja, odnos racionalnog i emotivnog, uloga dekorativnih kodova u kreiranju rasta naših potreba.

Stilski radovi, ističe, teže ka minimalizmu i ahromatici, te da je malo akvarelske prozračnosti i lake dekorativnosti. „Svega nekoliko radova ovakve profilacije – objašnjava – imaju intenzivna kompoziciona rešenja, izvedena iz virtuoznih modifikacija i kombinovanja linija i oblika, tako da na posmatrača ostavljaju utisak grandioznosti i preteranosti pred kojim se njegov značaj minimalizuje“.

Ona navodi da se ovogodišnji Užički salon „može shvatiti kao platforma koja snažno korespondira i iskazuje ozbiljnu zabrinutost za egzistencijalnu datost“. „Umetnici razumeju da je jedina konstanta našeg sveta kontinuiranost promena, ali to im ne daje krila. Naprotiv, dovodi ih u poziciju analitičara koja projektuje osećanje anksioznosti, vidljivo na licu svakog prolaznika na ulici“, zaključuje istoričarka umetnosti i članica Selekcione komisije Sanja Sofijanić.

ROBERT NEMEČEK:
On i Pop mašina
uvek su bili u srcima
iskrenih poštovalaca
rokenrola koji ne
priznaju šminkera
j, glumatanje i foliranje

U traganju za izvorom svetlosti

Koliko god da se čovek vremenom pomiri sa činjenicom da je smrt neizostavni deo života i da svaka priča mora imati i svoj kraj, ipak vas uvek žacne oko srca, kad se sa druge strane duge preseli neko ko je decenijama prisutan u vašem životu, a da se zapravo nikad niste ni sreli ni razmenili neku reč. Stoga je potpuno razumljivo što su mnogi od nas iz pedeset i neke 9. januara ostali zatečeni veću da nas je napustio Robert Nemeček. Dugogodišnji urednik filmskog programa na mnogim televizijama, diskofil, koautor radio-emisije *Noć na 33 obrtaja* na *Dvestadvojci*...

Ali pre i posle svega osnivač benda *Pop mašina*. Kamena temeljca onoga što prepoznamo i doživljavamo kao progresivni hard rok. I zato, neka oprostite filmofili koje je Robert dobro zadržao pružajući im priliku da TV vide filmove i serije čije je emitovanje svega nekoliko meseci kasnilo za prikazivanjem u Evropi i Americi. Neka oprostite jer naprosto, Robert Nemeček, *Dogovor iz 1804.* i *Pop mašina* su za neizlečive rokenrol zavisnike svih ovi decenija imali i imaju status kulta. Jednom rečju bili su i ostali paradigma vremena u kome je rok na ovim nesretnim prostorima bio mnogo više od puke tinejdžerske zabave.

Otišao je dugogodišnji urednik filmskog programa na mnogim televizijama, diskofil, koautor radio-emisije *Noć na 33 obrtaja* na *Dvestadvojci*... ali pre i posle svega, osnivač benda *Pop mašina*

Piše: **Aleksandar Arsenijević**

Stoga je i razumljivo što koncerte *Pop mašine* u novobeogradskoj *Hali sportova*, pola veka kasnije,

KISELINA: Album *Pop mašine* koji zauzima počasno mesto na policama fanova

pamtimo do detalja iako mnogi od nas koji su uveliko usitnili sedmu ili osmu životnu banku često nisu u stanju da se sete šta su tog jutra do-ručkivali, da li su došli ili pošli. Ali kako tek tako zaboraviti onaj prepoznatljiv vokalni vrisak Zorana Božinovića, koji se sa ove vremenske distance da tumačiti kao vrisak generacija zaglibljenih u ideološkom hladnoratovskom mulju na razmeđu Istoka i Zapada. Kako se ne setiti gitarskog sola u *Negde daleko* od koga se mrzne na plus 40 i podilaze žmarci. Kako zaboravu prepustiti onaj osećaj kad ti bubanj Bate Popovića u *Tražim put* pomeri tlo pod nogama, a bas Roberta Nemečeka u numeru *Na drumu za kaos* udara direktno u stomak.

Kako se ne sećati vremena kad rokeri nisu folirali dok su svirali. Kad su Robert, Zoran koji je sa životne scene sišao pre dve decenije, i Bata širom Juge slovili za bend koji, kako neko reče, krasi jasan nepokolebljiv, beskompromisni stav i izraz. Odlučni u stavu da se ne udvaraju i dodvoravaju širokom narodnim masama.

Od tada pa do danas na svetskoj i srpskoj rok sceni smenjivali su se trendovi i bendovi, ali uprkos tome Nemeček i *Pop mašina* su uvek bili tu u srcima iskrenih poštovalaca onog rokenrola koji ne poznaje i ne priznaje šminkera, glumatanje i foliranje. *Kiselina*, *Na izvoru svetlosti* i *Put ka suncu*, prvi rok lajv album objavljen na prostorima blagopočivše SFRJ, uz albume Draga Mlinareca, prvi album *Tajma*, *YU grupe*, *Smaka*... zauzimali su i zauzimaju počasno mesto na policama svih poštovalaca. Čak i kad su ploče i gramofoni bili totalni aut.

Šta i koliko je mnogima na ovim prostorima značila i znači *Pop mašina* itekako je bio svestan Nemeček, pa je uz pomoć svog naslednika pre nekog vremena remasterizovao pola veka stare snimke *Pop mašine* i do neba mu hvala na tome. Hvala mu u ime nas iz pedeset i neke kojima polako ali sigurno ističe rok trajanja. Hvala mu i u ime, na svu sreću sve brojnijih, klinaca koji decenijama kasnije inspiraciju crpu iz progresive 1960-ih i 1970-ih. **z**

Besmrtni „vekovnici“

Decenija i po nije *prekratila* život verovatno najuspešnijeg strip-serijala u Srbiji i na Balkanu

Piše: **Dragan Stošić**

Izložba *15 godina Vekovnika*, sastavljena je od plakata izložbi i festivala, kao i naslovnih strana raznih stripskih i književnih časopisa, sa motivom strip serijala *Vekovnici* na svojim naslovnim stranama, koja je nesporno obeležila 2023, nastavlja svoje *putovanje* i ove, 2024. godine. Samo što su građani Srbije, konačno, ugledali sneg, a *Vekovnicima* su upućena već tri poziva – u apri-

lu bi trebala da bude postavljena u *Muzeju grada Zenice* u Bosni i Hercegovini, u maju na Somborskom festivalu stripa i fantastike, a tokom istog meseca biće izložena i u *Galeriji Saveza likovnih umetnika Bugarske* u Sofiji.

„Nije na meni da tvrdim kako su *Vekovnici* bili ključna stavka u srpskom stripu 2023, ali činjenice su da je ova izložba, uz to što je čitavu drugu polovinu godine bez pauze bila postavljena u nekom

od gradova širom Srbije, tokom avgusta po prvi put u istoriji Devete umetnosti na Balkanu imale tri paralelne postavke – u Bosni i Hercegovini, Srbiji i Rumuniji“, ponosno, za *Novi magazin*, kaže Marko Stojanović, autor ovog serijala. „Tog avgusta – nastavlja sagovornik *NM* – stripovi iz serijala *Vekovnici* osvojili su *Granpri* Međunarodnog salona stripa u Velesu, kao i nagradu za najbolji istorijski strip na Festivalu istorijskog stripa u Braşovu, dakle, dve najveće stripske nagrade u Severnoj Makedoniji i Rumuniji. Sem toga, imali su centralno mesto na prvom Strip Trip festivalu u S. Makedoniji juna, gde je na poziv organizatora održana tribina *Vekovnici – Balkanski strip fenomen*, kao i na trećem Festivalu stripa u Kilkisu u Grčkoj novembra meseca, kad su *Vekovnici*, koji su u Grčkoj objavljeni 2020. (*Jemma Press*), odabrani da predstavljaju čitav srpski strip. Uz objavljivanje 13. albuma serijala – *Izbor*, koji su likovno oblikovale strip autorke iz Turske, Hrvatske, Rumunije, Srbije, Bugarske i Grčke, i prateću izložbu – *Vekovnice: Ženski pristup u Balkanskom stripu*, koju je nedeljnik *Nin* posebno apostrofirao u svom godišnjem izboru onog najvažnijeg u srpskom stripu, mislim da je ovaj strip serijal odigrali značajnu ulogu u srpskom, pa i balkanskom stripu u prethodnoj godini. Ono što me raduje je kontinuitet, tačnije, činjenica da *Vekovnici*, shodno svom imenu, traju, a to je, rekao bih, znak pravih, neprolaznih vrednosti“, objašnjava Stojanović.

Strip serijal *Vekovnici* piše i uređuje predavač u Leskovačkoj školi stripa *Nikola Mitrović Kokan*, Marko Stojanović, dok na njemu saraduje više od 200 strip crtača sa čitavog Balkana. Od svoje pojave, 2007. u *Političnom zabavniku*, pa vrlo brzo u *IK System Comics*, dosad je nanizao skoro 20 izdanja, a objavljen je, sem Srbiji, i u Hrvatskoj, Rumuniji, Severnoj Makedoniji, Bugarskoj, Bosni i Hercegovini, Grčkoj, Crnoj Gori, Češkoj, Velikoj Britaniji i Holandiji. **Σ**

Godine 2022, 23, 24...

Izložba *15 godina Vekovnika* premijerno je 2022, predstavljena u Nišu, Beogradu i u Raškoj, dok se tokom 2023. *prošetala* Beogradom, Bratuncem (BiH), Braşovom (Rumunija), Zaječarom, Čačkom (Prestonica kulture Srbije za 2023) i Užicom (Prestonica kulture Srbije za 2024). Poslednje izlaganje u 2023. godini izložba je imala u Valjevu, gde se mogla pogledati od 23. novembra do 23. decembra.

O sudbini medija u hibridnim režimima

Veliko istraživanje o sudbini medija u savremenim hibridnim režimima i o potiskivanju medijskog pluralizma usled uspona kompetitivnog autoritarizma u savremenoj Evropi, rezultiralo je knjigom Irine Milutinović – *Hibridni mediji i hibridni režimi*, koju su nedavno objavili *Arhipelag* i *Institut za evropske studije* iz Beograda. Odgovarajući na pitanja: šta kompetitivna autoritarnost duguje populizmu, da li su hibridni režimi zamislivi bez

hibridnih medija i da li, usled uspona kompetitivnog autoritarizma i pad medijskih sloboda, svedočimo trećem talasu autokratizacije, autorka analizira medijski pluralizam u hibridnom okruženju kompetitivnih autoritarizama od Mađarske, preko Srbije i Crne Gore, do Severne Makedonije, Albanije i Turske. „Ova naučna monografija daje višestruki doprinos naučnoj literaturi. Prvo, studija daje pregled savremenih teorijskih rasprava o medijskom pluralizmu, kako u demokratijama tako i u mešovitim režimima. Drugo, izlažu se najnovije debate u literaturi o demokratizaciji i mešovitim režimima, kao i trendovi u razvoju političkih režima, naročito onih ispod praga demokratije, na osnovu uticajnih međunarodnih izveštaja o stanju demokratije u velikom broju država i samoupravnih teritorija. Treće, iznosi se pregled najnovijih rasprava u naučnoj literaturi o negativnom uticaju mešovitih režima na medijski pluralizam. Četvrto, studija analizira različite aspekte urušavanja medijskog pluralizma u odabranim državama Jugoistočne i Srednje Evrope u poslednjih nekoliko godina na osnovu obimnog empirijskog istraživanja u okviru velikog međunarodnog projekta o medijskom pluralizmu“, objašnjava Nebojša Vladislavljević, profesor *Fakulteta političkih nauka* u Beogradu i jedan od recenzentata ove knjige. **☞**

D. A. S.

Neispričana priča o preobražaju Zemlje

Izgleda da čovečanstvo počinje da shvata da su ratovi i tehnologije, religije i ideologije od samog početka vremena upravljale prirodom, a klima sudbinom čovečanstva. Peter Frankopan (1971), autor knjige *Između zemlje i neba: Klima – istorija čovečanstva* (Rowohlt, Berlin 2023), istoričar Vizantije i globalne istorije u *Oksfordu*, razapinje široki luk, od najranijih izvora do našeg doba i iznova pripoveda istoriju – iz ravni ugrožavajućih klimatskih promena. On pokazuje kako je klima determinisala ljudsku istoriju. Njegov facit, formulisan u duhu darvinističke

maksime *Opstanak naj-sposobnijih*, glasi – „ko se ne bude prilagodio, propašće“. Autor veli da su 1970-te i 1980-te, kad je odrastao, bile u znaku kiselih kiša i straha od nuklearne katastrofe. Od tada kaže, razmišlja o prirodi. Taj mladalački egzistencijalni strah dobija sada dramatičnu aktuelnost u saznanju o ljudskom pogrešnom odnosu prema prirodi. „Sasvim smo odvijeni od prirodnog okruženja. Staramo se o cenuma, a nikakav odnos

nemamo prema geopolitici, ni prema energiji, ni prema odlukama naših poslanika u parlamentu, jer ne osećamo da smo spojeni sa prirodom“. Da bi se za taj „kapitalni značaj klime za ljudsku istoriju“ senzibilizovao, Frankopan u knjizi opisuje kako je klima određivala ljudsko društvo od početka. U hronološkom *Putovanju kroz istoriju sveta*, on predstavlja kako su klimatski odnosi delovali kroz istoriju: postojao je period tzv. *Malog ledenog doba* od 1550. do 1800, uz manje sunca i duge krize poput *Tridesetogodišnjeg rata*. Sa druge strane, ekstremne klimatske promene nastale su od početka industrijalizacije za koju su samo ljudi odgovorni. Klimatske promene izazvane su ljudskim pogrešnim petljanjem u prirodu, a ne kapricioznim igrama prirode, tvrdi Frankopan. U prvom poglavlju čitalac očaran posmatra put nastanka: od erupcija vulkana i udara meteorita, kolizija masiva, do nastanka kiseonika i sa njim CO2. A onda dolazi do efekta *staklene bašte*, katastrofa i masovnog umiranja. U drugom poglavlju reč je o uzajamnom uticaju između klime i čovečanstva – i šta ono iz tog saznanja crpe za budućnost. Tu su pitanja nastanka religija, zaraza/epidemija i ratova. Sve je to u vezi sa eksplozijom *Supernove* i kišom meteorita, koji su doneli sirovine i mineralno bogatstvo na zemlju, koje ljudi eksploatišu preko mere i razuma. Teza koja uznemirava jeste da će pitanje klime priroda sama regulisati na sebi svojstven način, što za ljude ne znači ništa dobro.

Frankopan pokazuje da je veliki majstor napetog istorijskog pripovedanja, pa bi je valjalo prevesti na srpski, ne samo zbog alarmantne teme koja egzistencijalno zaseca u budućnost čovečanstva, već i zbog očaravajuće istorijske panorame u koju je ovaj siže utkan, što omogućuje čitanje istorije sveta iz jednog specijalnog ugla sa izvesnim apokaliptičkim prizvucima koji počivaju na naučno racionalnim postulatima, a ne na izlivu mašte i histerične panike klimatskih aktivista *last generation*. **☞** Z. Andrić

Najdramatičniji roman atomskog doba

„Na obali“ Nevila Šuta, Svetski bestseller prodat u više od tri miliona primeraka – *Na obali* Nevila Šuta, koji je nedavno objavila *Laguna* u prevodu Gorana Skrobonje, najvažniji i najdrama-

tičniji roman atomskog doba. „Šut se obrušio na vrhunsku ludost našeg vremena. Kao književno delo, ovaj roman je izvanredan. A kao upozorenje svetu, strašniji je od svega što je dosad štampano: primorava nas da ostanemo uz junake sve do jezivog kraja, ocenio je knjigu brigadni general S. L. A. Maršal. U danima nakon kratkog razornog nuklearnog rata svet je u ruševinama. Pitanje je ima li preživelih na severnoj hemisferi. Radioaktivni

oblaci šire se prema jugu, trjući sve što im se nađe na putu. Posada američke podmornice zatekla se u Australiji, gde sa lokalnim stanovništvom iščekuje neumitnu sudbinu. Kapetan podmornice Dvajt Tauer, uprkos sećanju na svoju ženu, zbližiće se sa Mojrom, devojkom iz Melburna koja ne može da prihvati surovu stvarnost. Iznenada, posada podmornice primiče *Morzeov signal* i odlučiće da se još jedanput spusti u sumorni okean u potrazi za znakovima života.

Roman *Na obali* je klasik s razlogom. Šut je izabrao najvažniji događaj koji se može zamisliti – svetski nuklearni sukob – posmatra ga pod mikroskopom, koncentrisan na nekoliko običnih ljudi koji čekaju smrt da dolebdni na njihovu hemisferu. To su vojna lica, domaćice, privrednici, obični ljudi... što ovu knjigu čini još jezivijom. U vreme kada svet izgleda toliko nesigurno i surovo, veoma je važno pročitati ovu knjigu. Pripremite se za snažan i dirljiv doživljaj. **☞**

D. L. S.

Intimno, romantično i surovo

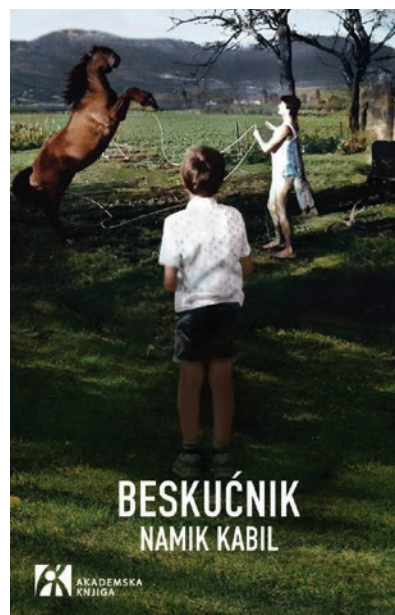
Roman *Meduze žive zauvek dok ih ne uhvate* mlade autorke Nađe Petrović (1997), koji je nedavno objavila *Geopoetika*, po rečima urednika Vladislava Bajca, „originalan je, intiman, romantičan i surov“. „Ovaj razigran, snažan i uznemirujući roman započinje kao tinejdžerska drama odrastanja, ali se brzo pretvara u uzbudljivu intimnu ispovest, lepršavu i poetičnu, a istovremeno dirljivu i bolnu. To je priča o du-

bokoj i suštinskoj krhkosti, o strahu od smrti, ali i strahu od života. Intenzivno ispričana, posebna i razarajuće emotivna, a opet uronjena u sve nesigurnosti, nestalnosti i lomljivosti duše jedne mlade devojke. U tom kontrastu, gotovo nespojivih stvari, Nađa Petrović gradi svoj izrazito poseban autorski svet, a njena proza direktno u lice, snažno i bez zadržke baca netaknutu i nedvosmislenu istinu. Istinu u koju ne možemo da ne poverujemo, jer ta istina izbija iz svake reči, misli, pogleda i uzdaha glavne junakinje romana...“, ocenjuje reditelj Srdan Golubović ovaj roman.

Nađa Petrović završila je dramaturgiju na *Fakultetu dramskih umetnosti* u Beogradu, kao i master iz filmske i TV režije, na istom fakultetu. Po njenim scenarijima snimljeno je desetina kratkih filmova koji su prikazani na više od 100 festivala širom sveta i nagrađivani su na Sarajevo Film festivalu, Les Arcs festivalu u Francuskoj, Martovskom film festivalu, Beldocs film festivalu. Za film *Sve kako treba* dobila je nagradu za najbolji scenario na festivalu Bašta fest. Režirala je kratke igrane filmove i kratki dokumentarni film *Drugi avgust*. **☞**

D. G. S.

Sabirni centar za život koji je nestao zauvek

Filmski reditelj i pisac, Namik Kabil u autobiografskom romanu – *Beskućnik*, objavljen nedavno u izdanju *Akadske knjige*, postavlja univerzalno i intimno pitanje, gde je kuća, u Trebinju, Minhenu, Sarajevu ili tamo gde se neko rado vraća. Pitanje dobija novi zamah kad sećanja počinju da blede i kad čovek poželi da podvuče važne crte u životu. Autorova kuća postaje glavna junakinja nostalgije, nežne,

istovremeno i bolne i tužne pripovesti o ljubavi, porodici, besmislenosti rata, selidbama, o gubicima, prijateljstvima... Ona se pretvara u posebnu pozornicu, u neku vrstu sabirnog centra kroz koji se, kao na filmu, smenjuju scene života koji je nestao zauvek.

Namik Kabil potpisao je nekoliko nagrađivanih scenarija, između ostalog, i za igrani film *Kod amidže Idriza*, reditelja Pjera Žalice. Njegov dokumentarni film *Informativni razgovori* nagrađen je *Srcem Sarajeva* za najbolji dokumentarni film na Sarajevo Film festivalu 2007, a posle i drugih međunarodnih nagrada. Igrani film *Čuvari noći*, za koji je napisao scenario i režirao ga, imao je 2008. svetsku premijeru na Venecijanskom filmskom festivalu. Autor je romana *Sam*, *Amarcord*, *Isijavanje* i *Yesterday*, kao i nekoliko drama. **☞**

D. A. S.

Jedanaesti januar 2024. godine. Palata mira, sedište Međunarodnog suda pravde (MSP), velika sudnica. Nakon što su svi prisutni ustali, otvaraju se bočna vrata sudnice kroz koja ulaze sudije. Povod je tužba Južnoafričke Republike (JAR) protiv Izraela povodom navodnog kršenja Konvencije o kažnjavanju i sprečavanju zločina genocida (Konvencija o genocidu).

Ono što kamera ne hvata u prenosu uživo je da se iznad sudskih glava dok prolaze kroz vrata nalazi ogromno ulje na platnu Pola Albera Besnara (*Paul-Alber Besnard*) pod imenom *La Paix par la Justice* – pravdom do mira. U gornjem delu slike se nalaze dvojica sudija ili pravnika između kojih je u crvenom nacrtana figura koja predstavlja pravdu. Ispod njih je nacrtana boginja mira Irina koja u ruci nosi dete – boga napretka i bogatstva Plutusa – i koja stoji između dva ratnika na konjima. Oni napuštaju bojište i predstavljaju strane u sukobu.

Slika ilustruje nadu s kraja XIX i početka XX veka da je rat izlečiva posledica ljudske iracionalnosti, te da se do svetskog mira, a samim tim i do opšteg napretka i bogatstva, može doći tako što će se strane u sporu obratiti međunarodnom sudu koji će na bazi

„Inflacija“ genocida ili pravda

Verujem da će sud u ovom slučaju odrediti privremene mere, odnosno da neće konstatovati da *prima facie* nema nadležnost u ovom slučaju. Drugo je, međutim, pitanje kakvog tipa će biti te mere i da li je realno očekivati da sud naredi Izraelu potpuno obustavljanje vojnih operacija, što je svakako jedan od osnovnih ciljeva JAR

Piše: **Miloš Hrnjaz**, fotografije: **Beta/AP**

pravde doneti odluku o razrešenju spora.

PRAVI OSNOV I NADLEŽNOST SUDA:

JAR je u svojoj tužbi naveo da pravni osnov tužbe u ovom slučaju predstavljaju članovi 36 (1) („nadležnost suda prostire se na sve predmete koje mu strane u sporu podnesu i na sve slučajeve koji su izričito predviđeni u Povelji Ujedinjenih nacija ili u punovažnim ugovorima ili konvencijama“) i 40 („predmeti se... iznose pred sud bilo saopštavanjem kompromisa bilo pismenom tužbom koja se podnosi sekretaru suda“). Konkretnije, JAR je podnela tužbu protiv Izraela pred MSP-om na osnovu činjenice da su i jedna i druga država strane ugovornice Konvencije o genocidu, kao i da nisu podnale (inače kontroverznu) rezervu na član IX te Konvencije koji predviđa nadležnost MSP-a u slučaju spora strana ugovornica po pitanju tumačenja ili primene ove Konvencije.

JAR je u tom kontekstu u tužbi navela da se postojanje spora sa Izraelom ogleda u činjenici da su zvaničnici JAR-a u nekoliko navrata uključujući i diplomatsku notu od 21. decembra 2023. godine iznosili stav ili da postoji ozbiljna opasnost od genocida

u Gazi ili da je on već počinjen, kao i da je Izrael u više navrata tvrdio ne samo da to nije slučaj već da i same takve optužbe predstavljaju „antisemitizam“.

OSNOVNI ARGUMENTI JAR: Definicija genocida se nalazi u članu II Konvencije o genocidu:

„U smislu ove Konvencije kao genocid se smatra bilo koje od navedenih dela učinjenih u nameri potpunog ili delimičnog uništenja jedne nacionalne, etničke, rasne ili verske grupe kao takve:

a) ubistvo članova grupe; b) teška povreda fizičkog ili mentalnog integriteta članova grupe; c) namerno podvrgavanje grupe životnim uslovima koji treba da dovedu do njenog potpunog ili delimičnog uništenja; d) mere uperene na sprečavanje rađanja u okviru grupe; e) prinudno premeštanje dece iz jedne grupe u drugu“.

JAR u svojoj tužbi za palestinski narod koristi termin „nacionalna, rasna ili etnička grupa“. Ovo pitanje je važno jer se genocid prema Konvenciji može izvršiti isključivo nad jednom od četiri grupe koje su izričito pomenute u članu II Konvencije (u tužbi BiH protiv SRJ se, na primer, pominjalo „nepsrsko“ stanovništvo, ali je kasnije

precizirano da se zaštićena grupa ne može definisati negativno). JAR zatim u tužbi navodi i dokaze za akte koji su predviđeni članom II. Tako se u tužbi na primer navodi da je od 7. oktobra samo na prostoru Gaze ubijeno preko 21.000 ljudi od kojih su preko 7.700 bili deca.

Dodatno se u kontekstu teških povreda fizičkog ili mentalnog integriteta članova grupe navodi da je više od 55.000 ljudi zadobilo povrede usled vojnih akcija Izraela, a da više od 50 odsto dece u Gazi ima suicidalne misli. Oko 93 odsto ljudi u Gazi je gladno, a postoji i akutan problem snabdevanja vodom što je navedeno u kontekstu podvrgavanja grupe životnim uslovima koji treba da dovedu do njenog potpunog ili delimičnog uništenja. U tom kontekstu se osim nediskriminativnih napada pominje i prisilno premeštanje stanovništva u Gazi jer je preko 1,8 miliona ljudi raseljeno (JAR se u ovom delu tužbe poziva na presudu MSP-a u slučaju Hrvatske i SRJ gde se navodi da prisilno premeštanje pod određenim uslovima može predstavljati zločin genocida).

Na kraju se pominju i katastrofalni uslovi u kojima se nalaze trudnice u Gazi gde je procena da kod između 25 i 30% njih dolazi do prevremenog po-

rođaja usled stresa ili uslova kojima su izložene, da ne postoje ni osnovni uslovi za porođaje pa je stopa mortaliteta i kod porodilja i kod beba izuzetno visoka, itd. JAR je neke od ovih navoda detaljnije argumentovala u usmenoj raspravi o određivanju privremenih mera 11. januara.

Kao što je poznato, pomenuti akti bez obzira na svu svoju težinu i posledice nisu dovoljni sami po sebi da bismo mogli da kažemo da je u Gazi počinjen zločin genocida. Član II Konvencije o genocidu zahteva i da su oni učinjeni sa posebnom namerom (*dolus specialis*) da se uništi deo grupe ili grupa kao takva.

JAR u tužbi navodi da se ova posebna namera može videti iz izjava visokih izraelskih zvaničnika, kao i ukupnog načina izvođenja vojnih operacija Izraela u Gazi. JAR u tužbi citira petnaestak takvih izjava uključujući i one najviših zvaničnika Izraela poput premijera, predsednika, ministara i dela vojnog vrha. U tom kontekstu se treba prisetiti presude MSP u slučaju Hrvatske i SRJ jer je i tada sud analizirao izjave hrvatskog vrha i na kraju presudio da one nisu bile dovoljne da bi se utvrdila posebna namera da se uništi deo grupe ili grupa kao takva.

Što se tiče pitanja da li se posebna namera da se uništi grupa kao takva može izvoditi iz opšteg načina izvođenja operacija standard koji je usvojio MSP u ovom pogledu je prilično visok:

„Sud podseća da bi obrazac ponašanja mogao da bude prihvaćen kao dokaz namere da se uništi deo grupe ili grupa kao takva, on mora biti takav da sigurno ukazuje na postojanje takve namere (BiH protiv SRJ, 2007, p. 197, para 373). To znači da za sud, namera da se uništi deo grupe ili grupa kao takva, mora biti jedini razuman zaključak koji se može izvući iz obrasca ponašanja“ (Hrvatska i Srbija, 2015, para. 415).

Predstavnici JAR su u usmenom izlaganju pred sudom ponovili da je sam način izvođenja operacija Izraela u Gazi dokaz genocidne namere insistirajući pri tome na blokadi Gaze, odsustvu puštanja konvoja humanitarne pomoći, ogromnom i nesrazmernom broju civilnih žrtava, odabiru meta prilikom vojnih operacija, itd. Dodatno, oni su insistirali da je u govorima izraelskih zvaničnika prisutna sistematska dehumanizacija koja se

Spor bez dve zaraćene strane

Slučaj JAR protiv Izraela pokazuje ipak delimično drugačiju sliku od te. U njemu nema dve zaraćene strane, niti se može reći da pretil ozbiljna opasnost izbijanja sukoba između njih. Umesto toga, JAR je odlučila da na 84 strane podnese tužbu protiv Izraela pred MSP u kojoj se pominju mnogi podaci o dosadašnjoj vojnoj akciji Izraela na teritoriji Gaze: hiljadu palestinske dece koja su ostali bez jedne ili obe noge; amputacije koje se zbog razaranja bolnica i opštih uslova u Gazi sada ponekad vrše bez anestezije u nehigijenskim uslovima; majke koje su zbog nedostatka vode najčešće primorane da prehranu mešaju sa zagađenom vodom što dovodi do veoma ozbiljnih zdravstvenih problema kod beba; preko 20000 stradalih od kojih većinu čine civili.

U ovom tekstu se bavim sledećim pitanjima u vezi sa situacijom u Gazi i tužbom JAR protiv Izraela: pravni osnov tužbe i moguća nadležnost MSP-a; osnovni argumenti JAR-a u pogledu navodnog kršenja Konvencije o genocidu i njihov zahtev za određivanjem privremenih mera u ovom slučaju; pravne argumente Izraela koje je izneo u usmenom delu rasprave pred sudom 12. januara; političku relevantnost i moguću nepravne posledice tužbe.

nije zadržala samo na tom nivou već je oslikana i u državnoj politici Izraela, a i sistematski širena i prihvaćena među izraelskim vojnicima na terenu.

Na kraju ovog dela tužbe JAR j, između ostalog, tvrdi ne samo da Izrael nije učinio praktično ništa da spreči zločin genocida već i da je počinio taj zločin u Gazi, kao i da nije kaznio one koji su taj zločin počinili i(li) su na njega pozivali.

ZAHTEV ZA PRIVREMENE MERE:

Pozivajući se na član 41 Statuta MSP JAR je od suda zatražila i donošenje privremenih mera: „Sud je ovlašćen da odredi, ako smatra da to postojeće okolnosti iziskuju, koje mere za obezbeđenje prava svake sporne strane treba privremeno preduzeti“. JAR je argumentovala da je donošenje ovih mera neophodno kako bi se palestinski narod zaštitio i kako bi se sprečilo

pogoršavanje situacije u Gazi dok sud ne donese presudu u vezi sa ovim slučajem (što u njegovoj praksi zna da potraje i više godina).

Sud je ovo pitanje određivanja privremenih mera razmatrao i u skorašnjim slučajevima Gambije i Mjanmara i Ukrajine i Rusije i u vezi sa tim je zaključio da je za određivanje privremenih mera potrebno da sud utvrdi da li *prima facie* ima nadležnost (ovo je bio predmet rasprave pred sudom i u nekim drugim slučajevima u kojima je strana u sporu bila i SRJ). Ukoliko MSP utvrdi da *prima facie* ima nadležnost on će moći da odredi privremene mere s tim što u kasnijoj fazi postupka ponovo može da preispita pitanje nadležnosti. U ovom slučaju je JAR tvrdila da na osnovu činjenica da su i JAR i Izrael strane ugovornice Konvencije o genocidu, da nijedna od njih nije stavila rezervu na član IX, kao i na

prirodu vojnih akcija Izraela u Gazi i broj palestinskih žrtava koje su nastale, sud bez sumnje ima *prima facie* nadležnost, odnosno može da odredi privremene mere. U ovom kontekstu je važno napomenuti i to da za određivanje privremenih mera sud u ovoj fazi ne mora da bude uveren da je u Gazi zaista počinjen zločin genocida, ali je potrebno da se uveri da su tvrdnje u vezi sa tim makar razumne ili verovatne („plausible“).

U isto vreme, JAR je predložila da u okviru privremenih mera sud između ostalog naloži da Izrael odmah prekine svoje vojne operacije u Gazi; da preduzme mere za prevenciju ge-

nocida u Gazi; da preduzme sve mere kako bi se sačuvali svi dokazi o dosadašnjem vojnom delovanju Izraela u Gazi i zločinima koji su počinjeni; da podnese u vezi sa svim ovim izveštaj MSP-u, itd. Na kraju, JAR je od suda zatražila i da *hitno odredi ove mere* pozivajući se i na prethodnu praksu suda u ovoj oblasti, kao i imajući u vidu ekstremnu situaciju u kojoj se palestinski narod trenutno nalazi. U tom smislu bi verovatno trebalo podsetiti i da iako je ranije bilo različitih mišljenja u vezi sa ovim pitanjem, privremene mere koje odredi MSP predstavljaju obavezu strane u sporu na koju se te mere odnose.

ARGUMENTI IZRAELA: U usmenom delu rasprave predstavnici Izraela pred sudom su 12. januara izneli svoje argumente u vezi sa ovim slučajem. Oni su najpre konstatovali da zločin genocida, kao ni Konvencija o genocidu nisu osmišljeni za situacije kao što je u Gazi. Izrael je svestan brutalnih posledica oružanog sukoba u Gazi, pa i po civile, ali je uzrok tome pre svega ponašanje pripadnika Hamasa koji se kriju među civilnim stanovništvom i koriste ga kao štit u uslovima ratovanja u gusto naseljenim oblastima.

Dodatno, Izrael je dobar deo svog obraćanja posvetio dokazivanju toga

da je zapravo napad Hamasa 7. oktobra na teritoriji Izraela deo genocida protiv Izraela, te da je Izrael od tog trenutka delovao u samoodbrani poštujući norme međunarodnog prava.

Što se tiče navoda JAR-a pred sudom, predstavnici Izraela su najpre izneli argument da između JAR-a i Izraela ne postoji spor u vezi sa primenom i tumačenjem Konvencije o genocidu. Naime, Izrael je smatrao da nije odgovorio na tvrdnje JAR povodom ovog pitanja. S obzirom da je postojanje spora neophodan uslov za zasnivanje nadležnosti suda, Izrael je ustvrdio da te nadležnosti nema ni *prima facie*, te da sud ne može ni da odredi privremene mere.

U vezi sa pitanjem postojanja posebne namere da se uništi palestinski narod, Izrael je pred sudom izneo argument da mere koje je sprovodio u pogledu upozorenja palestinskih civila u Gazi, kao i pružanje humanitarne pomoći (makar i u ograničenoj meri zbog navodnih zloupotreba Hamasa) jasno pokazuju da nije bilo namere da se uništi palestinski narod kao takav. Predstavnici Izraela su u isti mah tvrdili da nasumični citati različitih izjava izraelskih zvaničnika ne mogu biti dokaz te posebne namere najpre zbog toga što neke od citiranih izjava nisu bile izjave zvaničnika Izraela već ljudi koji nisu imali nikakvu ulogu u

sprovođenju njegovih vojnih akcija. Osim toga, te izjave jasno odudaraju od politike Izraela u ovoj situaciji i od nekih se Izrael izričito ogradio.

Što se tiče određivanja privremenih mera, Izrael je ustvrdio da sud treba da odbije zahtev JAR-a jer je zahtev za obustavljanjem vojnih operacija Izraela „zapanjujući“. Njime bi, zapravo, bilo onemogućeno urođeno pravo Izraela na samoodbranu od akcija Hamasa. Osim toga, predstavnici Izraela su konstatovali i da su vojne akcije u poslednje vreme nižeg intenziteta, tako da nije ispunjen ni zahtev da se mere donose usled hitnosti situacije.

PРАВNA RELEVANTNOST I NE- PРАВNE POSLEDICE:

U svojim prvih skoro pa 50 godina Međunarodni sud pravde nije imao nijedan slučaj tužbe jedne države protiv druge povodom navodnog kršenja Konvencije o genocidu. Do prve takve tužbe je došlo u nama veoma dobro poznatom slučaju tužbe Bosne i Hercegovine protiv SRJ 1993. godine. Od tada do danas, dakle u poslednjih 30 godina, podneto je nekoliko tužbi čiji je osnov upravo Konvencija o genocidu – slučaj Hrvatske i SRJ, Ukrajine i Rusije i Gambije i Mjanmara. U slučajevima koji se tiču SRJ/Srbije imamo i presude,

dok se u druga dva slučaja one tek očekuju.

Poslednja tužba po ovom pravnom osnovu je tužba JAR protiv Izraela. Ova tendencija značajnog povećanja broja slučajeva u ovoj oblasti nije slučajna. Sa jedne strane, nema nikakve sumnje da je termin „genocid“ emotivno i politički natopljen u toj meri da se ponekad čini da žrtve drugih zločina nažalost gotovo da nemaju nikakve šanse da zaokupe pažnju, misli i duše ostatka čovečanstva ukoliko bar neko, u novinskom članku ili stručnom blogu, ne tvrdi da je reč o genocidu.

Sa druge strane, države ponekad i nemaju cilj da dobiju pravni spor pred MSP već tužbu koriste kao još jedan kanal za legitimizaciju svojih interesa u međunarodnom sistemu ili pred domaćim javnim mnjenjem. Dodatno, tužbe za kršenje Konvencije o genocidu omogućava činjenica da je preko 150 država ugovornica Konvencije o genocidu. Na kraju, naročito slučajevi Gambije i Mjanmara i JAR i Izraela po određenim shvatanjima pokazuju i veću spremnost država da tuže druge države za kršenje Konvencije o genocidu iako se zločin genocida nije desio na njihovoj teritoriji ili nad njihovim državljanima. Naime, ovde je reč o primeru *erga omnes* obaveza,

odnosno obavezama u vezi sa čijim ispunjenjem postoji pravni interes svih država jer je reč o pitanjima koji su od suštinske važnosti za čitavu međunarodnu zajednicu (država).

Na kraju treba istaći i specifičan mehanizam određivanja privremenih mera u ovom kontekstu. Naime, za određivanje privremenih mera je nešto niži prag prilikom utvrđivanja nadležnosti suda (da ima *prima facie* nadležnost) što državama ostavlja mogućnost da zatraže mere kojom će se od druge strane zahtevati prekid vojnih operacija iako sud u kasnijoj fazi postupka može da utvrdi da nije bilo reči o kršenju Konvencije o genocidu. Na ovaj način, mehanizam određivanja privremenih mera se koristi kao još jedan način za politički i pravni pritisak na državu koja je pred sudom tužena da makar privremeno obustavi svoje vojne operacije.

Imajući sve prethodno rečeno u vidu, verujem da će sud u ovom slučaju odrediti privremene mere, odnosno da neće konstatovati da *prima facie* nema nadležnost u ovom slučaju. Drugo je, međutim, pitanje kakvog tipa će biti te mere i da li je realno očekivati da sud naredi Izraelu potpuno obustavljanje vojnih operacija što je svakako jedan od osnovnih ciljeva JAR.

Nakon završetka tročasovnog izlaganja predstavnika Izraela pred sudom, predsedavajuća sudija Donahju je izjavila da će u skladu sa pravilima u vezi sa određivanjem privremenih mera sud doneti odluku u vezi sa njima „što je pre moguće“. Sudije su nakon toga ponovo prošle ispod grandiozne slike *Pravdom do mira* izlazeći iz sale uz pitanje koje je visilo u vazduhu koliko je realno da njihova buduća odluka zaista donese pravdu (i)li mir u Gazi. Možda u vezi sa tim treba konstatovati da se odluke ovog suda ne mogu posmatrati izolovano od drugih političkih i pravnih napora koji se ulažu u ovom pravcu. One su samo deo ukupnih napora da na okupiranim palestinskim teritorijama dođe do mira. Svečana i lepa, ali i konzervativno uređena pozornica velike sudnice Međunarodnog suda pravde samo je jedna od pozornica gde države igraju igre zaštite svojih interesa sa ponekad zastrašujućim posledicama. Ona u tom smislu nije „glavni stage“ ovog događaja, ali nije ni beznačajna, neposećena bina na koju niko ne obraća pažnju. ❧

Autor je vanredni profesor, Univerziteta u Beogradu – Fakultet političkih nauka i predsednik Upravnog odbora Beogradskog međunarodnog pravnog kruga

NIN – IN MEMORIAM?

Početak 2024. godine biće u burnoj istoriji srpskog novinarstva zabeležen po – atentatu na NIN. I po činjenici da je redakcija ovog njusmagazina, od glavnog urednika do sekretarice i lektorke dala kolektivnu ostavku, ne slažući se s promenom uređivačkog koncepta. Redakcija će praviti novi časopis, ali je ime, brend, najstarijeg balkanskog njusmagazina, sa NIN-ovom nagradom, poklonjen (!?) direktorki u kompaniji dosadašnjeg izdavača Ringijera.

Nije poklonjena samo trenutna novčana vrednost NIN-a nego i devedeset godina duga i slavna prošlost časopisa, obeležena neprestanim borbama novinara za slobodu izražavanja: počelo je zabranom 1935, usledile su pretnje, disciplinovanja, smenjivanja urednika, odlazak pola redakcije 1990. i učešće u osnivanju Vremena... U poslednjoj deceniji redakcija je u nefer tržišnoj utakmici, bez podrške izdavača, bez oglašivača i bez reklame časopisa u drugim medijima, igrala pretešku ulogu psa čuvara društva od samovolje vlasti. Objavljivali su, pre svega, tekstove o onome što je vlast pokušavala da zataška – o kriminalu i korupciji, o aferama koje

hvalospeva ukazuje i na promašaje, a otvaranje zemlje nagovestila je izuzetno popularna rubrika Izbor iz strane štampe, mogućnost ugledanja na zapadnjačke novinare pa i takmičenja sa njima.

Ninovi novinari postaju autori sa prepoznatljivim imenima, prezimenima, pa i nadimcima; čitaoci su mogli da ih razlikuju po slobodnijem, ličnom izboru tematike, po sopstvenom stilu i jeziku što je nazvano – ninovskom novinarskom školom. Ninovim autorima pripisuje se osnivanje „Muzeja savremene umetnosti“ (Miodrag Protić), „Ateljea 212“ (Borislav Mihajlović Mihiz), Fakulteta političkih nauka (Najdan Pašić, Dragan Stojiljković). Suočen sa rastućim troškovima proizvodnje, NIN posle deset godina ulazi u kuću Politika koja ima štampariju i prateće službe, a kolege iz ostalih izdanja pomalo popreko gledaju na te „nadobudne“ ninovce spremne na borbu mišljenja, iznošenje subjektivnih gledišta, polemike i sukobe. Ta novinarska hrabrost i pretvaranje časopisa u tribinu nije, u jednopartijskom režimu išla bez potresa, ribanja urednika u CK-u, kažnjavanja i smenjivanja glavnih urednika, uvođenja dotad nepoznate institucije direktora-kontrolora, kao ni stalnih pretnji, ucena i pritisaka. NIN je 1968. bio jedini list, izuzev studentske štampe, koji je nedvosmisleno podržao studentske proteste.

Redakciji nije oproštena anketa tada jeretičkog naslova: „Jugosloven, ko je to?“ pa je iz Zagreba doveden novinar Frane Barbijeri za glavnog urednika. On je, sa urednikom Sergijem Lukačem, 1970. ponudio novu, njusmagazinsku koncepciju časopisa, radikalno drugačiji dizajn (crno beli novinski format pretvoren je u časopisni, kolor). Bilo je to treće, simbolično, rađanje NIN-a po ugledu na svetske magazine novosti koji su, posle Drugog svetskog rata postigli milionske tiraže shvativši potrebu tadašnjeg modernog čoveka da mu se, iz obilja nedeljnih vesti izaberu najznačajniji događaji i da se oni, posle analize, protumače – zašto se nešto događa i šta će biti dalje? Umesto sveznajućeg autora sada se pojavljuje tim onih koji biraju teme, istražuju pojavu, traže sagovornike, intervjuišu, pišu, skraćuju ili produžavaju, začínjavaju i proveravaju tekst. Novi pristup podrazumevao je dublje poniranje u temu pa je, uprkos otpora starih čitalaca, doneo tiraž od 140 000, za 50 000 veći od prethodnog. Jedino što Ninovci nisu bili su spremni da prepuste timu bilo je autorsko prava na potpis. A kada je glavni urednik, Hrvat, smenjen zbog – podrške NIN-a srpskim liberalima, Dragan Marković podmlađuje NIN koji čita i mlada publika, privučena upravo potpisima svojih vršnjaka – Bogdana Tirnanića, Aleksandra Tijanića, Bore Krivokapića... Pritisci na redakciju NIN-a i pokušaji disciplinovanja njegovih autora u vreme Miloševićevog režima bili su toliki da je 1990. godine pola novinara napustilo redakciju i otišlo da pomogne u stvaranju „Vremena“. Iz kuće Politika NIN odlazi u 2007., kada postaje vlasništvo Ringijera.

U deceniji koja je za nama ova redakcija pravila je NIN udarnički: bez neophodne podrške izdavača, sa malo novca, ali sa osećanjem da su osvojili pravo na slobodu izražavanja – ne postoje tabu teme. NIN je zbog toga bio izuzetno uticajan časopis, citiran, uvažavan. Zbog toga je kažnjen. Ovo izmeštanja cele redakcije NIN-a podsetilo me je na Albansku golgotu i epopeju čitave srpske vojske i države, posle invazije Centralnih sila na Srbiju koja se, januara 1916. iskrkala na ostrvo Krf, na oporavak. Oporavljeni Srbi su se, preko Solunskog fronta, pobedonosno vratili kući. A NIN?

Čeka li ga opet sudbina Feniksa?

Nove generacije, koje se informišu gotovo isključivo na društvenim mrežama, o ovom papirnom izdanju iz prošlog veka ne znaju mnogo: ukorenjen je januara 1935, kada je grupa mladih, levo orijentisanih intelektualaca, članova tada ilegalne KP odlučila da pokrene list za politička, društvena i kulturna pitanja Nedeljne informativne novine, koji će kritički pisati o sistemu, uprkos stalnih pretnji cenzora i revnosti tužilaca. Sizifov posao, pa je NIN-ov predak izdržao nepunih osam meseci pre konačne zabrane

Neda Todorović je dugogodišnja profesorka novinarstva na FPN u Beogradu, na Filozofskom fakultetu u Banjaluci osnovala je Smer za novinarstvo. Usavršavala se na Londonskom univerzitetu (City University London. Autorka je udžbenika „Novinarstvo“ i „Interpretativno i istraživačko novinarstvo“, nekoliko zbornika i više desetina stručnih i naučnih radova. Između ostalog, deset godina bila je saradnica NIN-a, glavna urednica Bazara, kolumnistkinja srpskog izdanja ELLE... Na TV Beograd bila je autorka i voditeljka serije Ona, scenaristkinja i voditeljka kulturne serije Kino oko i niza emisija.

obeležavaju prethodnu deceniju života u Srbiji. Nove generacije, koje se informišu gotovo isključivo na društvenim mrežama, o ovom papirnom izdanju iz prošlog veka ne znaju mnogo: ukorenjen je januara 1935. godine, kada je grupa mladih, levo orijentisanih intelektualaca, članova tada ilegalne KP (dr Vojislav Vučković, muzikolog i Sveta Popović, novinar – vlasnici i glavni urednici, Veselin Masleša, Jovan Popović, Oton Krstanović, Božidar Adžija – urednici) odlučila da pokrene list za politička, društvena i kulturna pitanja, „Nedeljne informativne novine“, koji će kritički pisati o sistemu, uprkos stalnih pretnji cenzora i revnosti tužilaca. Sizifov posao, pa je NIN-ov predak izdržao nepunih osam meseci pre konačne zabrane. Šesnaest godina kasnije, posle četiri godine rata, socijalističke revolucije i rezolucije, druga grupa obrazovanih i kosmopolitski orijentisanih intelektualaca, sa znanjem jezika i iskustvom rada u omladinskoj štampi (Najdan Pašić, Steva Majstorović, Zira Adamović, Dragan Stojiljković...) reanimira NIN koji pada na posno tlo sive agitpropovske štampe: početnih 50.000 primeraka pokazuje da je on „nešto drugo“ i da za tim drugim postoji glad publike: komentari sa žaokom pisani su neformalnim jezikom, reportaže su opisivale predele, pojave i ljude nepreslikane sa plakata za radne akcije, procvetala je britka umetnička kritika koja pored

3 NOVI 3 MAGAZIN

Prvi
saznajte
najnovije
vesti

Mobilna aplikacija Novog magazina

1.100 DIN

Od venčanja

kralja Aleksandra

do sahrane

Josipa Broza

Izdavačko preduzeće CLIO

Gospodar Jovanova 63, 11 000 Beograd

telefon: 011 3035 696, 011 3288 471, 011 2624 334

e-mail: info@clio.rs, @IPCLIO, @ipclio

 Izdavačka-Kuća-Clio-Beograd, www.clio.rs